

NATUURTOETS ZUIDELIJK WESTERKWARTIER

Prolander

26 FEBRUARI 2016

Contactpersonen

DEIRDRE LAGAS
Adviseur ecologie

T +31627060809
E deirdre.lagas@arcadis.com

Arcadis Nederland B.V.
Postbus 63
9400 AB Assen
Nederland

INHOUDSOPGAVE

1 INLEIDING	6
1.1 Aanleiding	6
1.2 Doelen en uitgangspunten rapport	6
1.3 Werkwijze	7
1.3.1 Beschermd soorten	7
1.3.2 Natura 2000	8
1.3.3 NNN	8
1.4 Leeswijzer	8
2 WETTELIJK KADER	9
2.1 Flora- en faunawet	9
2.2 Natura 2000	10
2.3 NNN	11
3 GEBIEDSBESCHRIJVING EN BESCHRIJVING	
MAATREGELEN	13
3.1 Ligging	13
3.2 Beschrijving deelgebieden	13
3.2.1 Dwarsdiepgebied	15
3.2.2 Polder de Dijken, 't Kret, omgeving Bakkerom en Matsloot	16
3.2.3 Driepolders	17
3.2.4 Pasop	18
3.2.5 Polder Bombay	19
3.2.6 Doezumermieden	20
3.2.7 Polder Kaleweg	21
3.2.8 't Faan	22
3.2.9 A7 Zuid	23
3.2.10 Polder Vredewold en Lettelberterpetten	24
3.2.11 Polder Midwolde en landgoed Nienoord	25
3.3 Impressie studiegebied	26
3.4 Inrichtingsmaatregelen	29

3.4.1 Representatieve maatregelen NNN en KRW	29
3.4.2 Representatieve maatregelen waterbergingsopgave	32
4 TOETSING BESCHERMDE SOORTEN	34
4.1 Aanwezigheid beschermde soorten	34
4.1.1 Aanvullende informatie soortverwachting	37
4.1.1.1 Planten	37
4.1.1.2 Vogels	38
4.1.1.3 Zoogdieren	38
4.1.1.4 Amfibieën	39
4.1.1.5 Reptielen	40
4.1.1.6 Vissen	40
4.1.1.7 Ongewervelden	40
4.1.2 Relatie beschermde soorten en landschapselementen	41
4.2 Effectbeschrijving	44
4.2.1 Inleiding	44
4.2.2 Prioritaire gebieden	44
4.2.3 Pasop	49
4.2.4 Polder Bombay	53
4.2.5 Doezumermieden & Polder Kaleweg	57
4.2.6 't Faan	60
4.2.7 A7 Zuid	64
4.2.8 Polder Midwolde & Landgoed Nienoord, Polder Vredewold en Lettelberterpetten	68
4.2.9 Mogelijke overtredingen Flora- en faunawet	72
4.3 Conclusie soortbescherming	73
5 TOETSING BESCHERMDE GEBIEDEN	74
5.1 Natura 2000	74
5.1.1 Leekstermeergebied	74
5.1.1.1 Gebiedsbeschrijving	74
5.1.1.2 Voorgenomen activiteit	75
5.1.1.3 Aanwezige natuurwaarden	75
5.1.1.4 Mogelijke effecten	76
5.1.1.5 Effectbeoordeling	77
5.1.1.6 Conclusies	78
5.2 NNN	78
5.2.1 Beschermde waarden	79
5.2.2 Conclusie	80

6 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	81
6.1 Conclusie soortenbescherming	81
6.2 Conclusie gebiedsbescherming	81
6.2.1 NNN	82
6.3 Aanbevelingen	82
Dwarsdiepgebied	86
Polder de Dijken, 't Kret, Bakkerom e.o.	86
Driepolders	87
Pasop	87
Polder Bombay	88
Doezumermieden	88
Polder Kaleweg	89
't Faan	89
A7 Zuid	89
Polder Midwolde en Landgoed Nienoord	90
Polder Vredewold en Lettelberterpetten	90

BIJLAGEN

BIJLAGE A BIBLIOGRAFIE	85
BIJLAGE B AMBITIETYPEN PER DEELGEBIED	86
BIJLAGE C NATUURWETGEVING	91
BIJLAGE D VERSPREIDINGSGEGEVENS	
NDFP 2000-2015 (OP A0-FORMAAT)	98

1 INLEIDING

1.1 Aanleiding

Provinciale Staten van Groningen hebben de ambitie uitgesproken om het Groningse deel van het Natuurnetwerk Nederland (voorheen Ecologische Hoofdstructuur) in 2027 gerealiseerd te hebben. In dit kader moet in het Zuidelijke Westerkwartier nog een groot deel van het natuurnetwerk worden ingericht. Daarnaast liggen er in het Zuidelijk Westerkwartier (ZWK) opgaven in het kader van de Kaderrichtlijn Water en de Droge Voeten 2050 in de vorm van drie waterbergingsgebieden, welke in 2020 gerealiseerd moeten zijn. De inrichtingsopgaven voor het Zuidelijk Westerkwartier kunnen worden samengevat als:

- Realiseren van het Natuurnetwerk Nederland in het Zuidelijk Westerkwartier
- Inrichting waterhuishouding ten behoeve van waterveiligheid
- Verbetering van de waterkwaliteit
- Bescherming van zoetwatervoorraad
- Voldoen aan de NWB-normen
- Opheffen knelpunten natuur en landbouw
- Verbetering landbouwstructuur
- Behoud en herstel landschappelijke kernkwaliteiten
- Versterken van de beleefbaarheid en gebruiksmogelijkheden van het ZWK en haar natuurnetwerk in samenhang met de omliggende natuurgebieden voor bewoners en recreanten.

1.2 Doelen en uitgangspunten rapport

Doelen

Prolander heeft Arcadis gevraagd de inrichting in het kader van NNN, de KRW en de waterbergingsopgaven te toetsen aan de natuurwetgeving. Dit met de volgende doelen:

- Voorafgaand aan de inrichtingswerkzaamheden is het noodzakelijk de maatregelen te toetsen aan de natuurwetgeving (Flora- en faunawet, Natuurbeschermingswet 1998) en de beleidskaders van Natuurnetwerk Nederland (voorheen de EHS). Dit rapport geeft een overzicht van de te verwachten beschermde natuurwaarden in het gebied (per deelgebied). Daarnaast geeft het voor de aanleg- en de gebruiksfase inzicht in de mogelijke kansen en risico's met betrekking tot beschermde waarden en wat dit betekent in het kader van wet- en regelgeving. Op basis hiervan kunnen inrichtingsmaatregelen verder worden uitgewerkt die vergunbaar zijn, omdat nu rekening kan worden gehouden met de randvoorwaarden vanuit de natuurwetgeving.
- Voor de herinrichting dient een Milieueffectrapport (MER) en een Provinciaal Inpassingsplan (PIP) te worden opgesteld. Deze quickscan is bedoeld als input voor het onderdeel natuur en als basis voor besluitvorming omtrent het PIP en het MER.

Uitgangspunten

De te nemen inrichtingsmaatregelen in het kader van NNN en KRW in het plangebied zijn gericht op systeemherstel in het gebied waardoor de kenmerkende natuurwaarden kunnen worden hersteld en versterkt. Hiervoor worden de aanwezige bestaande landschapselementen en bijbehorende natuurwaarden zo veel mogelijk gespaard en versterkt. Binnen het NNN is er op een aantal locaties ruimte voor waterberging. De precieze gebiedsinrichting en bijbehorende maatregelen moeten nog worden bepaald. Dit rapport dient hiervoor als uitgangspunt. De overige in paragraaf 1.1 genoemde inrichtingsopgaven hangen samen met systeemherstel. Hoewel in deze toetsing de inrichting in het kader van NNN, KRW en de waterbergingsopgaven als uitgangspunt is genomen voor de toetsing, liften de andere inrichtingsmaatregelen voor een groot deel mee. Ook voor deze maatregelen biedt dit

rapport houvast wat betreft kansen en risico's in het kader van de natuurbeschermingswet.

Bij het opstellen van het rapport zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Om maatregelen te kunnen toetsen aan de natuurwetgeving, zijn in het kader van NNN, KRW en de waterbergingsopgaven maatregelen opgesteld die representatief zijn voor de maatregelen die daadwerkelijk opgesteld gaan worden voor de gebiedsinrichtingsopgaven. Voor het opstellen van de representatieve maatregelen voor de inrichting van NNN-gebieden is gebruik gemaakt van de ambitiekaarten uit het Natuurbeheerplan 2016 van de provincie Groningen. Voor de inrichting van de waterbergingsgebieden zijn maatregelen gehanteerd die doorgaans gebruikelijk zijn bij realisatie van waterberging. Voor KRW is uitgegaan van het aanleggen van natuurvriendelijke oevers, beekherstel en maatregelen tot verbetering van waterkwaliteit.
- Er is gebruik gemaakt van de input van Staatsbosbeheer (gebiedskennis en verspreidingsgegevens van NDFF), het Groninger Landschap (gebiedskennis o.a. met betrekking tot verspreiding van zeggekorfslak), Waterschap Noorderzijlvest (visgegevens) (Waterschap Noorderzijlvest, 2014) en de gebiedsbeschrijvingen van het plangebied opgesteld in het kader van het project (Projectgroep Zuidelijk Westerkwartier, 2015).
- Een compleet beeld van het voorkomen van beschermde soorten in het kader van de Flora- en faunawet in het plangebied ontbreekt, omdat in het verleden geen gebiedsdekkende inventarisaties of gerichte veldonderzoeken naar beschermde waarden hebben plaatsgevonden ter hoogte van het plangebied. De informatie is daarom niet compleet, ook niet in de NDFF. Wel geeft de NDFF een beeld van de soorten die kunnen worden verwacht in de omgeving van het plangebied omdat ze daar al eerder zijn aangetroffen. Door binnen het plangebied te kijken naar de aanwezigheid van potentiële leefgebieden voor beschermde soorten, is in beeld gebracht waar binnen het plangebied deze te verwachten zijn. Deze natuurtoets geeft dus een overzicht van kenmerkende beschermde soorten die in het gebied verwacht kunnen worden en laat zien aan welke type natuur deze soorten gebonden zijn.
- Om een compleet beeld te krijgen van de daadwerkelijke aanwezige natuurwaarden dienen in het vervolgtraject in de juiste seizoenen aanvullende soortgerichte onderzoeken plaats te vinden ter hoogte van de daadwerkelijke inrichtingsmaatregelen. Dit dient te gebeuren voorafgaand aan het ontheffingstraject in het kader van de Flora- en faunawet.

1.3 Werkwijze

1.3.1 Beschermde soorten

Veldbezoeken

Op 10 november 2015 heeft een basisveldbezoek plaatsgevonden met de beheerder van een groot deel van het plangebied (Staatsbosbeheer, dhr. H. Hut). Op basis hiervan hebben in de periode november aanvullende veldbezoeken plaatsgevonden om het beeld van het plangebied verder te finetunen. De veldbezoeken hadden als doel een goed beeld te krijgen van het karakter van het landschap, aanwezige landschapselementen en biotopen. Hiermee is een inschatting gemaakt van de geschiktheid van de deelgebieden als leefgebied voor beschermde flora en fauna.

Bureaustudie

Naast veldbezoeken is een uitgebreide bureaustudie uitgevoerd naar de bekende aanwezige en potentiële natuurwaarden in de deelgebieden van het Zuidelijk Westerkwartier. Voor de bureaustudie is gebruik gemaakt van vrij beschikbare verspreidingsgegevens van soorten (o.a. RAVON, Zoogdierverseniging). Daarnaast is gebruik gemaakt van gegevens vanaf het jaar 2000 uit de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF, 2015), account Staatsbosbeheer). Tevens is gebruik gemaakt van

de meest recente verspreidingsgegevens van vissen (Waterschap Noorderzijlvest, 2014; RAVON, 2011). Ook is gebruik gemaakt van gegevens en informatie van waarnemingen van Staatsbosbeheer en het Groninger Landschap met betrekking tot delen van het plangebied dat onder hun beheer valt.

Habitatgeschiktheidsbeoordeling

Op basis van de veldbezoeken, de verspreidingsgegevens en de gebiedskenmerken is een habitatgeschiktheidsbeoordeling uitgevoerd voor de verschillende deelgebieden in het Zuidelijk Westerkwartier. Op basis hiervan is voor elk deelgebied een effectbeschrijving opgesteld voor de 'representatieve' maatregelen waarbij de mogelijke effecten zijn getoetst aan de Flora- en faunawet. Omdat voor licht beschermde soorten (tabel 1) een algemene vrijstelling geldt, is de beoordeling gedaan op basis van Tabel 2- en 3-soorten van de Flora- en faunawet.

1.3.2 Natura 2000

Voor de toetsing aan de Natuurbeschermingswet 1998 is beoordeeld of de ingreep mogelijk leidt tot negatieve effecten op instandhoudingsdoelen van het Natura 2000-gebied Leekstermeergebied. Voor het Natura 2000-gebied Bakkeveense Duinen, gelegen ten zuidwesten van de ingreep, geldt dat het merendeel van de ingreep op een afstand groter dan 3 kilometer ligt. Gezien de afstand zijn effecten anders dan effecten door stikstof niet aan de orde. Ook effecten door stikstofdepositie in de aanlegfase op stikstofgevoelige habitats zijn gezien de afstand en de windrichting naar inschatting niet te verwachten (in de gebruiksfase is dit niet aan de orde). Hier kan echter pas uitsluitel over worden gegeven wanneer de wijze van uitvoering en het grondtransport duidelijk zijn. Mogelijk is dan een berekening in Aeries nodig. Andere Natura 2000-gebieden en/of Beschermde Natuurmonumenten liggen op een afstand van minimaal 12 kilometer, buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden. Voor de beschrijving van de instandhoudingsdoelen van het Natura 2000-gebied Leekstermeergebied is gebruik gemaakt van de gebiedsbeschrijvingen van Synbiosys (EZ, 2015).

1.3.3 NNN

Voor de toetsing aan de beleidskaders van NNN is beoordeeld of de ingreep mogelijk leidt tot negatieve effecten op de wezenlijke kenmerken en waarden van het aanwezige Natuurnetwerk Nederland in het plangebied. Hiervoor is het Natuurbeheerplan Groningen 2016 en de Natuurbeheerplankaart 2016 van de Provincie Groningen als uitgangspunt gebruikt (Provincie Groningen, 2015).

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt het wettelijk kader voor natuurwetgeving behandeld. In hoofdstuk 3 vindt de gebiedsbeschrijving plaats en zijn de representatieve maatregelen uiteengezet. Toetsing aan de Flora- en faunawet vindt plaats in hoofdstuk 4. Toetsing van mogelijke effecten op beschermde gebieden vindt plaats in hoofdstuk 5. In hoofdstuk 6 zijn de conclusies en aanbevelingen weergegeven.

2 WETTELIJK KADER

2.1 Flora- en faunawet

De Flora- en faunawet (2003) regelt de bescherming van in het wild voorkomende planten en dieren. In de wet is onder meer bepaald dat beschermde dieren niet gedood, gevangen of verontrust mogen worden en beschermde planten niet geplukt, uitgestoken of verzameld (algemene verbodsbepalingen, artikelen 8 t/m 12). Bovendien dient iedereen voldoende zorg in acht te nemen voor alle in het wild levende planten en dieren (algemene zorgplicht, artikel 2). Daarnaast is het niet toegestaan om de directe leefomgeving van soorten, waaronder nesten en holen, te beschadigen, te vernielen of te verstoren. In de Flora- en faunawet zijn de soortbeschermingsbepalingen uit de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn geïmplementeerd.

De Flora- en faunawet heeft dan ook belangrijke consequenties voor ruimtelijke plannen.

Algemene zorgplicht (artikel 2 Flora- en Faunawet)

In het kader van de Flora- en faunawetgeving geldt dat alle dieren en planten een zekere mate van bescherming genieten, omdat hun bestaan op zichzelf waardevol is, zonder te kijken welk nut de dieren en planten voor de mens kunnen hebben. Dit wordt de intrinsieke waarde genoemd. Vanuit deze intrinsieke waarde is de algemene zorgplicht als vorm van "basisbescherming" opgenomen (artikel 2). Hierin staat dat iedereen voldoende zorg in acht dient te nemen voor de in het wild levende dieren en planten en hun leefomgeving. Ook mag men het welzijn van dieren niet onnodig aantasten en dieren onnodig laten lijden. De algemene zorgplicht geldt voor alle in het wild levende dier- en plantensoorten, ook voor de soorten die niet als beschermde soort aangewezen zijn onder de Flora- en faunawet.

De zorgplicht is een aanvulling op de algemene verbodsbepalingen die uitsluitend betrekking hebben op beschermde soorten. Het artikel biedt de mogelijkheid om op te treden tegen ongewenste handelingen jegens beschermde dieren en planten, welke niet nadrukkelijk in één van de verbodsbepalingen zijn genoemd. Er bestaat geen wettelijke sanctie op overtredingen. Wel kunnen activiteiten door de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) worden stilgelegd.

Verbodsbepalingen

De algemene verbodsbepalingen, die handelingen die het voortbestaan van planten en diersoorten in gevaar kunnen brengen verbieden, is een belangrijk onderdeel van de Flora- en faunawet. Deze verboden zorgen ervoor dat in het wild levende soorten zoveel mogelijk met rust worden gelaten. De belangrijkste, voor ruimtelijke plannen relevante wettelijke bepalingen staan hieronder genoemd.

ALGEMENE VERBODSBEPALINGEN FLORA- EN FAUNAWET (ARTIKEL 8 T/M 12)

Artikel 8. Het is verboden planten, behorende tot een beschermde inheemse plantensoort, te plukken, te verzamelen, af te snijden, uit te steken, te vernielen, te beschadigen, te ontwortelen of op enigerlei andere wijze van hun groeiplaats te verwijderen.

Artikel 9. Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen.

Artikel 10. Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, opzettelijk te verontrusten.

Artikel 11. Het is verboden nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren.

Artikel 12. Het is verboden eieren van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te zoeken, te rapen, uit het nest te nemen, te beschadigen of te vernielen.

In bijlage C is een uitgebreidere tekst ten aanzien van de Flora- en faunawet opgenomen. Hierbij wordt ook ingegaan op de mogelijkheden voor vrijstellingen en ontheffingen in relatie tot de verschillende beschermingsniveaus.

2.2 Natura 2000

In Nederland hebben veel natuurgebieden een beschermde status gekregen onder de Natuurbeschermingswet 1998. Daarbij kunnen twee categorieën beschermingsgebieden worden onderscheiden:

1. Natura 2000-gebieden.
2. Beschermde Natuurmonumenten.

Onder Natura 2000-gebieden vallen die gebieden die zijn aangewezen op grond van de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn. Voor deze gebieden gelden instandhoudingsdoelen. De essentie van het beschermingsregime is dat deze instandhoudingsdoelen niet in gevaar worden gebracht. Om dit toetsbaar te maken, kent de Natuurbeschermingswet 1998 voor projecten en andere handelingen die gevolgen voor soorten en habitats van de betreffende gebieden zouden kunnen hebben, een vergunningsplicht. Deze vergunning wordt alleen verleend wanneer zeker is dat de instandhoudingsdoelen van het gebied niet in gevaar worden gebracht. Hiervan mag alleen worden afgeweken wanneer alternatieve oplossingen voor het project ontbreken en wanneer sprake is van dwingende redenen van groot openbaar belang. Bovendien moet voorafgaand aan het toestaan van een afwijking zeker zijn dat alle schade gecompenseerd wordt (de zogenaamde ADC-toets: Alternatieven, Dwingende redenen van groot openbaar belang en Compenserende maatregelen). Redenen van economische aard kunnen ook gelden als dwingende redenen van groot openbaar belang. Als prioritair soorten of habitats deel uitmaken van de instandhoudingsdoelen mogen redenen van economische aard alleen gebruikt worden na toetsing door de Europese Commissie.

Naast Natura 2000-gebieden kent de Natuurbeschermingswet ook Beschermde Natuurmonumenten. Sinds de inwerkingtreding van de (oude) Natuurbeschermingswet zijn 188 gebieden aangewezen als Beschermde Natuurmonument of Staatsnatuurmonument. Door de gewijzigde Natuurbeschermingswet 1998 is het verschil tussen Beschermde en Staatsnatuurmonumenten verdwenen. Deze gebieden vallen dan onder de noemer van Beschermde Natuurmonumenten. Een deel van de Beschermde Natuurmonumenten valt samen met de Natura 2000-gebieden. Na aanwijzing van het Natura 2000-gebied vervalt de status van Beschermde Natuurmonument en worden de doelen van het gebied toegevoegd aan de instandhoudingsdoelstelling van het Natura 2000-gebied als aanvullende doelen in de zin van Nb-wet artikel 10a, derde lid. Deze aanvullende doelen worden niet getoetst aan artikel 19, maar aan artikel 16 van de Natuurbeschermingswet 1998.

Routes voor vergunningverlening

De Natuurbeschermingswet kent twee routes voor het verlenen van een vergunning:

1. Als er sprake is of kan zijn van significante verstoring van soorten en/of significante verslechtering van de kwaliteit van habitats, moet een Passende Beoordeling uitgevoerd worden.

2. Wanneer wel een verslechtering van de kwaliteit van habitats op kan treden, maar deze zeker niet significant zullen zijn, kan worden volstaan met een ecologische toets (Verslechteringstoets).

Als er geen sprake is van de verslechtering van de kwaliteit van habitats en er hoogstens sprake is van niet-significante verstoring van soorten, is er geen Natuurbeschermingswetvergunning nodig. In dat geval hoeft er ook geen nader onderzoek gedaan te worden.

DEFINITIE SIGNIFICANTE EFFECTEN

Een activiteit heeft significante effecten als zij de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied in gevaar brengt. Hiervoor is geen objectieve grens; per geval zal bekeken worden of een effect significant is. Het oordeel moet gebaseerd zijn op de specifieke situatie die van toepassing is. Hierbij moeten ook cumulatieve effecten onderzocht worden (Ministerie LNV, 2009).

Passende Beoordeling

Bij de Passende Beoordeling wordt gedetailleerd in kaart gebracht wat de effecten (kunnen) zijn van de activiteit op de natuurwaarden in het gebied en welke verzachtende (mitigerende) maatregelen de initiatiefnemer van plan is te nemen. Hierbij wordt rekening gehouden met de instandhoudingsdoelstellingen. De significantie van de gevolgen moet met name worden beoordeeld in het licht van de specifieke milieukeurmerken en omstandigheden van het gebied. Omkeerbare en tijdelijke effecten kunnen ook significant zijn.

Indien uit de passende beoordeling, waarbij ook rekening moet worden gehouden met cumulatieve effecten, de zekerheid verkregen is dat de activiteit de natuurlijke kenmerken van een gebied niet aantast (er zijn dus geen significante effecten) kan het bevoegd gezag vergunning verlenen.

Relevante gebieden

In het kader van dit project zijn relevante Natuurbeschermingswetgebieden:

- Natura 2000-gebied Leekstermeergebied (Vogelrichtlijngebied)
- Natura 2000-gebied Bakkeveense Duinen (Habitatrichtlijngebied)

In Bijlage C is een uitgebreidere tekst ten aanzien van de Natuurbeschermingswet opgenomen.

2.3 NNN

Om de natuur in Nederland weer tot een goed functionerend ecologisch netwerk te maken, wordt het Natuurnetwerk Nederland, NNN (de voormalige EHS) begrensd en aangelegd, als netwerk van bestaande en nieuwe natuur. Het wettelijk kader voor het aanwijzen (begrenzen) en beschermen van het NNL is de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte. Het ruimtelijk beleid voor het NNN is gericht op behoud, herstel en ontwikkeling van de wezenlijke kenmerken van het NNN, waarbij tevens rekening wordt gehouden met de andere belangen die in het gebied aanwezig zijn. Het NNN-beschermingsregime is opgebouwd uit verschillende elementen die zijn opgenomen in de Spelregels NNN. Dit zijn naast het 'nee, tenzij'-regime, met als sluitstuk natuurcompensatie, de maatwerkinstrumenten NNN-saldobenadering en Herbegrenzen NNN.

‘Nee, tenzij’-regime en compensatiebeginsel

Het ruimtelijke beleid voor het NNN is gericht op behoud en ontwikkeling van de wezenlijke kenmerken en waarden. Daarom geldt in het NNN het ‘nee, tenzij’-regime. Dat wil zeggen dat ontwikkelingen in het NNN die significante gevolgen hebben voor de kenmerken en waarden van het NNN alleen kunnen worden toegestaan als er sprake is van een groot openbaar belang en er geen alternatieve oplossingen zijn. Indien een voorgenomen ingreep de ‘nee, tenzij’-afweging met positief gevolg doorloopt kan de ingreep plaatsvinden, mits de eventuele nadelige gevolgen worden gemitigeerd en resterende schade wordt gecompenseerd. Indien een voorgenomen ingreep niet voldoet aan de voorwaarden uit het ‘nee, tenzij’-regime dan kan de ingreep niet plaatsvinden.

Externe werking

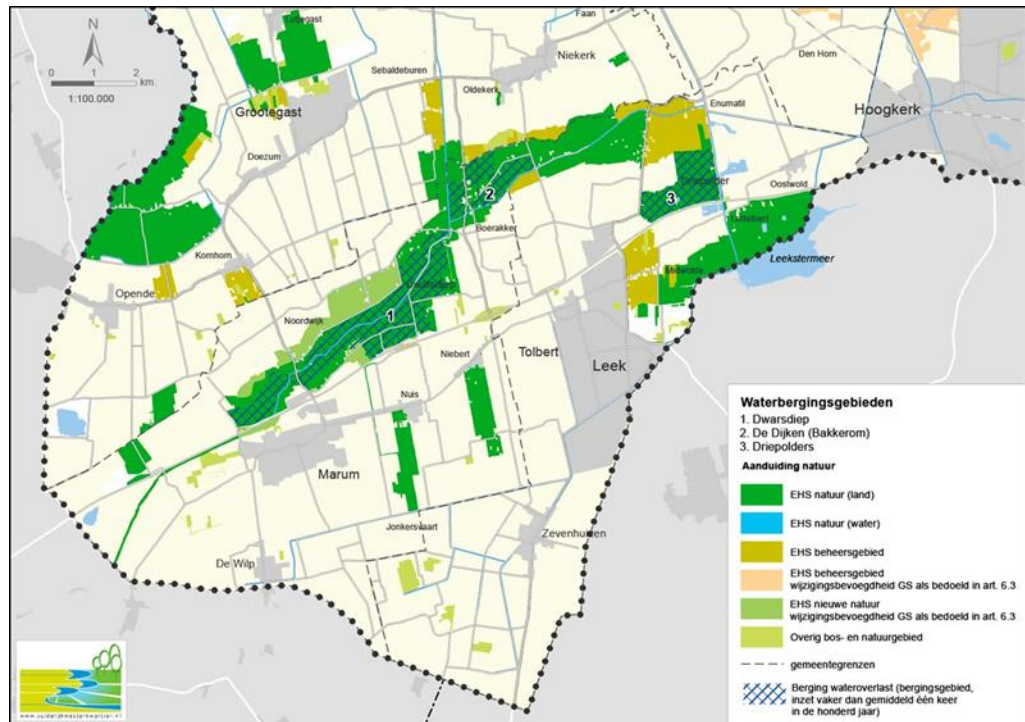
In de brief van 3 december 2004 heeft de minister van LNV, mede namens de minister van VROM, besloten om in de Nota Ruimte het ‘nee, tenzij’-regime op gebieden in de nabijheid van het NNN te laten vervallen (TK 29 576, nr. 12).

In een brief van 5 juni 2008 heeft de minister van LNV nogmaals aangegeven dat ingrepen buiten het NNN niet worden beoordeeld op hun effecten op de wezenlijke kenmerken en waarden binnen het NNN (TK 29 576, nr. 12). In de beantwoording van een aantal vragen van de vaste Kamercommissie voor LNV in 2008 is expliciet tot uitdrukking gebracht dat dit ‘Nee-tenzij’ regime niet van toepassing is op ingrepen buiten het NNN die gevolgen kunnen hebben voor het NNN zelf, de zgn. "externe effecten" (TK 29576, nr. 52). Dit betekent overigens wel, dat bij een ingreep in het NNN, ook rekening gehouden moet worden met indirecte effecten, zoals geluidsverstoring en stikstofdepositie naar andere delen van het NNN.

3 GEBIEDSBESCHRIJVING EN BESCHRIJVING MAATREGELEN

3.1 Ligging

Het studiegebied betreft 2800 ha in het Zuidelijk Westerkwartier, het gebied ten westen van de stad Groningen, gelegen tussen Hoogkerk, Grootegast, Marum en Leek. In het gebied liggen verschillende dorpen en buurtschappen. Het Zuidelijk Westerkwartier wordt in tweeën gedeeld door de snelweg A7.

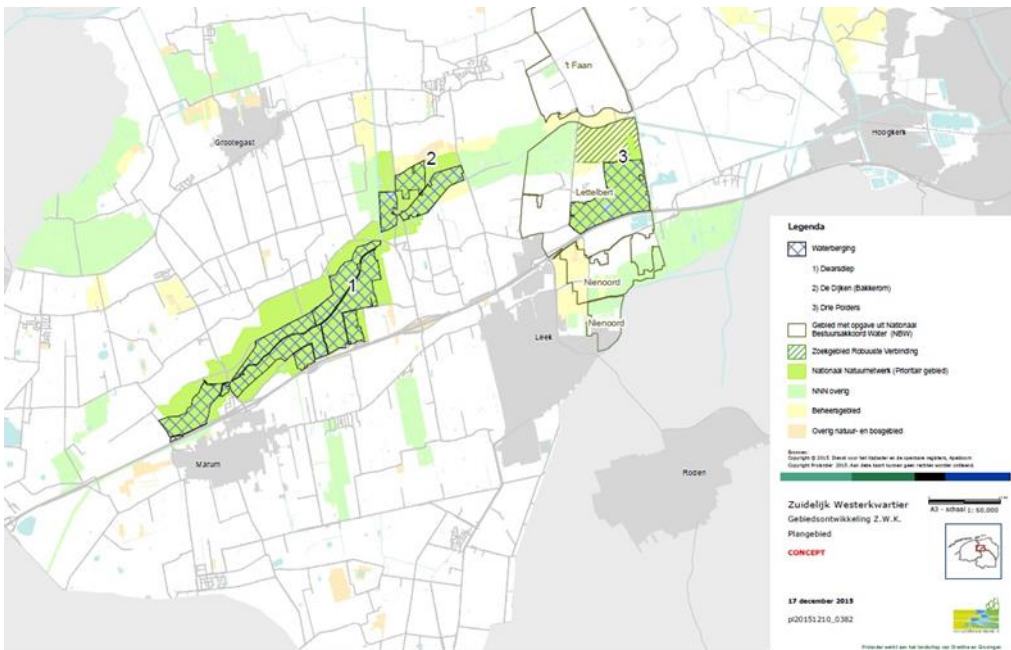

Afbeelding 1: Kaart van het Zuidelijk Westerkwartier met de verschillende plangebieden en het voorgenomen waterbergingsgebied (bron: www.zuidelijkwesterkwartier.nl)

3.2 Beschrijving deelgebieden

In de volgende paragrafen worden de deelgebieden beschreven op basis van de gebiedsbeschrijvingen opgesteld in het kader van het project (Projectgroep Zuidelijk Westerkwartier, 2015). Daarnaast is gebruik gemaakt van de Toponiemenkaart van de Provincie Groningen (Projectgroep Zuidelijk Westerkwartier, 2015).

De deelgebieden zijn ingedeeld in prioritaire en niet-prioritaire gebieden. De prioritaire gebieden kennen naast een NNN-opgave ook een waterbergingsopgave. De prioritaire gebieden zijn in afbeelding 2 gearceerd weergegeven.

Afbeelding 2: De deelgebieden in het Zuidelijk Westerkwartier met daarin de prioritaire waterbergingsgebieden (gearceerd) en de niet-prioritaire gebieden (licht groen). Ook is het zoekgebied voor een robuuste verbinding, en de gebieden met een NDW-opgave weergegeven

In de onderstaande tabel staat weergegeven in welke gemeenten de deelgebieden vallen.

Deelgebied	Gemeente
Dwarsdiep (prioritair)	Marum
Polder de Dijken (inclusief 't Kret, Bakkerom, Matsloot) (prioritair)	Leek, Marum, Grootegast
Driepolders (prioritair)	Leek
Pasop	Leek
Polder Bombay	Grootegast
Doezumermieden	Grootegast
Polder Kaleweg	Grootegast
't Faan	Grootegast
Coendersborg	Marum
Iwema Steenhuis (NNN)	Marum
Polder Vredewold	Leek
Polder Midwolde	Leek

Tabel 1: Ligging deelgebieden binnen gemeenten

De omvang van de maatregelen is naar verwachting het grootst in de prioritaire gebieden. Ter hoogte van de landgoederen zijn de maatregelen kleinschalig en lokaal. Polder Vredewold is voor het grootste gedeelte al ingericht. Hier moet alleen een Ecologische verbindingzone (EVZ) worden gerealiseerd. Binnen het Zuidelijk

Westerkwartier liggen enkele gebieden waar maatregelen in het kader van het NNN geheel zijn uitgevoerd en geen overige opgaven gepland staan. Deze gebieden worden verder buiten beschouwing gelaten. Het betreft de gebieden:

- Jilt Dijksheide (Gemeente Marum)
- Grootegastmolenpolder (Gemeente Grootegast)
- Curringherveld (Gemeente Grootegast)

3.2.1 Dwarsdiepgebied

Het Dwarsdiepgebied betreft het gebied ten noorden van de snelweg A7, aan weerszijde van het beekdal van het Oude Diep of Dwarsdiep. Het deelgebied is relatief open langs beide zijden van het Dwarsdiep. In het deel van het gebied tussen Zethuis, Balktil en Noordwijk komen nog goed ontwikkelde elzensingels en houtwallen voor, waardoor het gebied een kleinschaliger karakter heeft.

Het beekdal is in het verleden ingericht met het doel om regenwater en grondwater zo snel mogelijk af te voeren. Hierdoor zijn grote delen van het gebied, ondanks de lage ligging relatief droog en in agrarisch gebruik zoals de Wemer Polder. Deze delen worden gekenmerkt door een lagere grondwaterstand en relatief intensief bemeste en soortenarme graslanden. Deze graslanden worden van elkaar gescheiden door sloten en watergangen welke op regelmatige basis geschoond worden. De natuurwaarden in deze delen van het gebied zijn in vergelijking met de meer natuurlijk beheerde andere delen relatief laag.

Andere delen van het gebied zijn in het recente verleden vernet, zoals het Oude Riet. Hier komt op sommige plekken goed ontwikkeld vochtig hooiland en dotterbloemhooiland voor. De sloten in de nattere delen (polder Oude Riet) staan onder grote invloed van kwel met goed ontwikkelde water en oevervegetatie.

Afbeelding 3: Dwarsdiepgebied

3.2.2 Polder de Dijken, 't Kret, omgeving Bakkerom en Matsloot

Polder de Dijken is gelegen tussen de polder Oude Riet in het westen en Pasop/ Driepolders in het Oosten. Het gehucht 't Kret valt binnen dit deelgebied. Polder de Dijken ligt in het midden van het deelgebied en bestaat hoofdzakelijk uit vochtige cultuurgraslanden en hooilanden. Het was in het verleden een belangrijk weidevogelgebied. In het zuiden, bij Matsloot, ligt een deel zeer vochtig hooiland aan beide zijden van de Matsloot. Binnen het gebied liggen enkele elzensingels en houtwallen. In het gebied bij Bakkerom bevinden zich nog enkele restanten van de veenontginningen in de vorm van petgaten en oude vochtige hooilandjes, houtwallen en broekbosjes. Delen met hoge natuurwaarden liggen verspreid over het gebied, afgewisseld met delen met lagere natuurwaarden welke veelal in agrarisch gebruik zijn.

Afbeelding 4: Polder de Dijken, 't Kret, omgeving Bakkerom en Matsloot

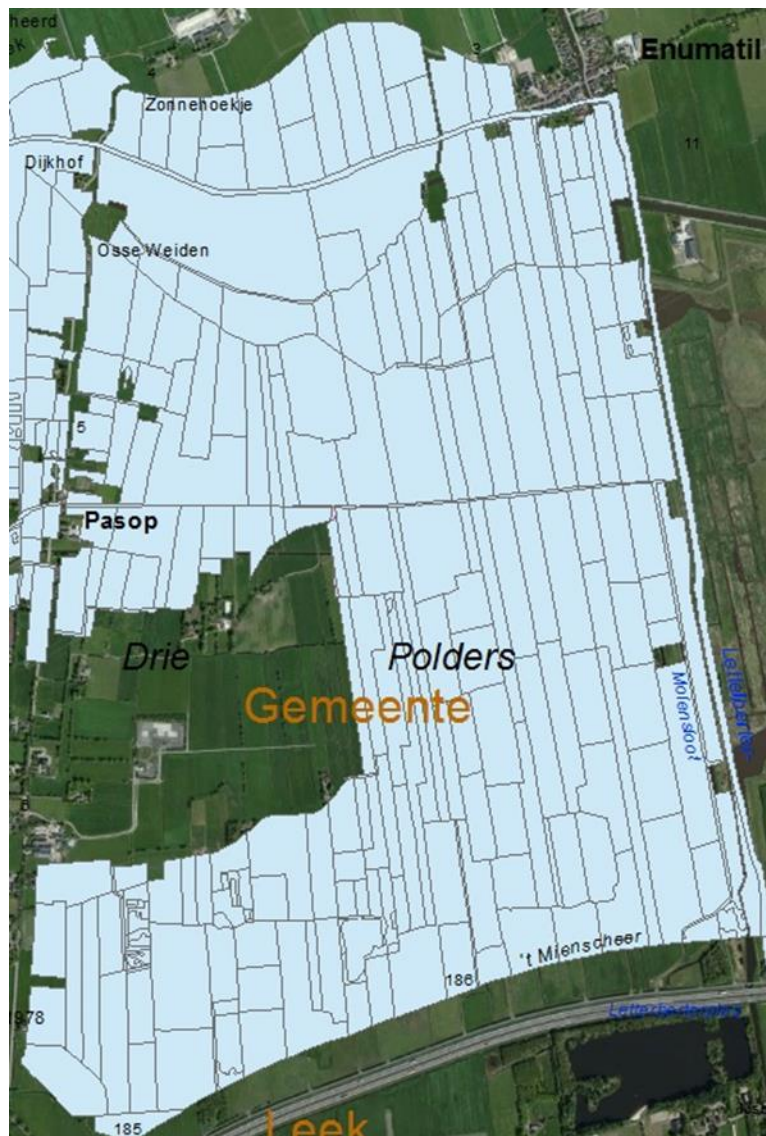

3.2.3 Driepolders

Driepolders is net als het grootste deel van het Zuidelijk Westerkwartier een oud ontginningslandschap van klei-op-veen en klei-op-zand. Het is veel vroeger ontgonnen dan de nabij gelegen gebieden en het is dus een relatief oud cultuurlandschap. Het is gelegen in de gemeente Leek, aan de noordzijde van de snelweg A7. Ten oosten van de Driepolders bevindt zich de 'bergboezem Lettelbert' van het Waterschap Noorderzijlvest.

De Driepolders wordt gekenmerkt door het slotenpatroon en enkele overgebleven petgaten. In tegenstelling tot andere delen van het Zuidelijk Westerkwartier liggen er relatief weinig houtwallen en elzensingels in het gebied. Het gebied vormt een onderdeel van de ecologische verbindingszone tussen de natuurgebieden rond het Leekstermeer en langs de Matsloot en het Dwarsdiep, aan de noordzijde van de snelweg A7. Het is lange tijd een belangrijk weidevogelgebied geweest maar de aantallen weidevogels zijn de laatste jaren sterk afgenomen

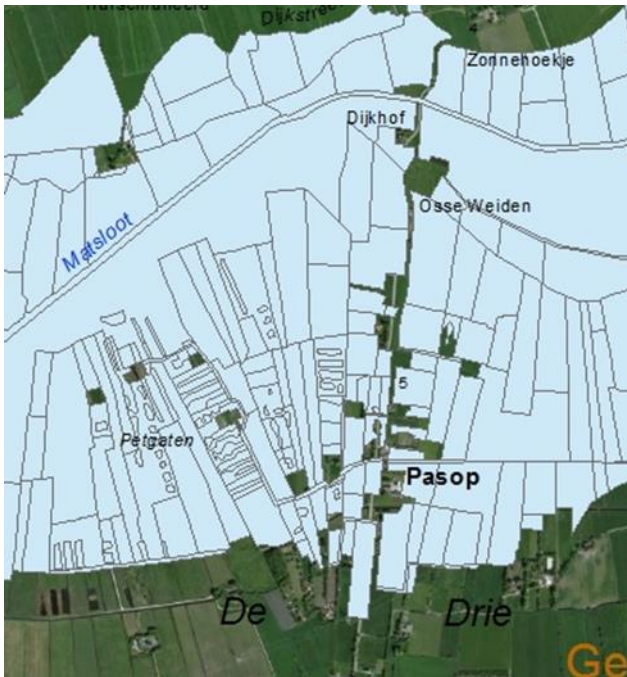
Verspreid over het gebied zijn hoge natuurwaarden aanwezig, maar andere delen van het gebied hebben relatief lage natuurwaarden. Een groot deel van de gebieden met lagere natuurwaarden zijn in agrarisch gebruik.

Afbeelding 5: Driepolders

3.2.4 Pasop

Ten westen van de Driepolders ligt het kleinschalige cultuurlandschap en besloten deelgebied Pasop. Pasop bestaat uit afwisselende petgaten, verlande petgaten met moerasbos en bloemrijke graslanden en vochtige hooilanden. Door de lage zomerwaterstand vindt er inklinking plaats. Veel delen van het gebied zijn door verdroging tevens sterk verruigd. De natuurwaarden in Pasop zijn gemiddeld genomen hoog.

Afbeelding 6: Pasop

3.2.5 Polder Bombay

Polder Bombay is een kleinschalig cultuurlandschap gelegen in het noordoostelijke deel van het studiegebied, in de gemeente Grootegast. Aan de structuur van de percelen en het slotenpatroon is de ontginningsstructuur nog zichtbaar. In het gebied bevinden zich enkele houtwallen en elzensingels, open petgaten en brede sloten. Bovendien is een aantal petgaten verland en bebost en vormen deze een klein areaal bospercelen binnen het deelgebied. Staatsbosbeheer en particulieren werken samen aan het beheer van de natuur in het gebied verenigd in Stichting Dotterbloem. Ook bevinden zich nog enkele grote aangesloten delen met agrarisch gebruik. Deze gebieden worden gekenmerkt door een lage waterstand en intensief beheerde graslanden en sloten. Natuurwaarden zijn verspreid over het gebied in kleine landschapselementen aanwezig, afgewisseld met meer monotone delen met agrarisch gebruik waar de natuurwaarden veel lager liggen.

Afbeelding 7: Polder Bombay

3.2.6 Doezumermieden

De Doezumermieden ligt langs de Lauwers, de voormalige kreek die de grens vormt van de provincies Groningen en Friesland. Het gebied vormt de flank van een beekdal, met een maximaal hoogteverschil van circa 1,5 meter. Doezumermieden bestaat uit een gevarieerd cultuurlandschap met kleine soortenrijke hooilanden, elzensingels en kleine stukjes trilveen afgewisseld met kleikoppen in de richting van de Lauwers. In het gebied liggen tevens oude petgaten. Van deze petgaten is een deel verland en bestaat een deel uit open petgaten. Het gebied staat onder sterke invloed van kwel. De natuurwaarden in de Doezumermieden zijn gemiddeld relatief hoog.

Afbeelding 8: Doezumermieden

3.2.8 't Faan

't Faan is een klein restant van de ontginning van het veenlandschap, gelegen in het noordoosten van het Zuidelijk Westerkwartier. Het wordt gekenmerkt door kleine petgaten, hooilanden en rietland en houtwallen en singels.

Afbeelding 10: 't Faan

3.2.9 A7 Zuid

Ten zuiden van de A7 liggen twee gebieden die zijn aangewezen als onderdeel van het NNN. Het betreft Coendersborg en Iwema Steenhuis. Coendersborg betreft een landgoed gelegen ten zuiden van de A7, vanaf Nuis in zuidelijke richting. Het NNN-gebied rond Iwema Steenhuis ligt nabij Niebert. Het betreft een oude, gefortificeerde boerderij ('Steenhuis') en kleinschalig houtsingellandschap met graslanden. Beide gebieden betreffen oude cultuurhistorische landschappen met kleinschalige ontginningen, elzensingels, houtwallen en langgerekte percelen grasland.

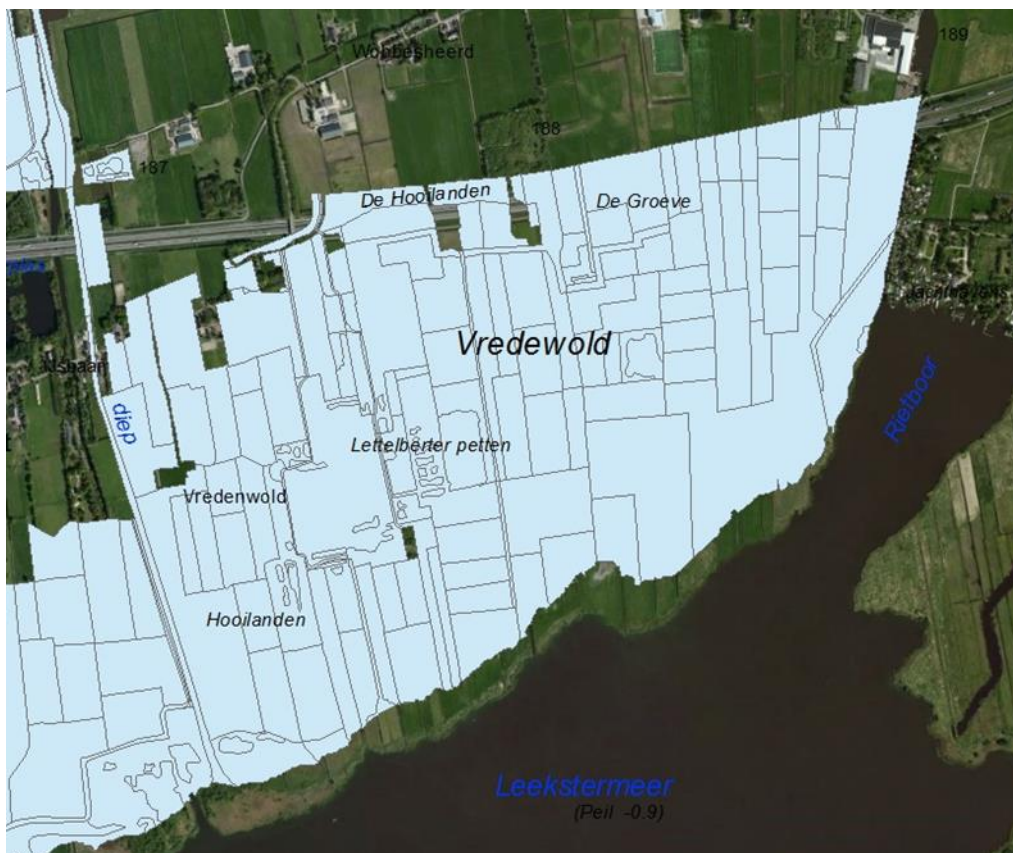
Een deel van Coendersborg ligt op een oude zandrug met aangeplant naald- en loofbos. De bospercelen van Coendersborg in zuidelijke richting zijn over het algemeen iets jonger dan de bossen nabij de borg en zijn aangeplant als productiebos. In het bos ligt ook een klein heideterreintje en restant (hoog)veen. De graslanden bestaan uit vochtig tot relatief droog hooiland. Het betreft een karakteristiek coulisselandschap. Het gebied vormt een ecologische verbindingszone in noordelijke richting.

Afbeelding 11: Deelgebied A7 Zuid, Landgoed Coendersborg en Iwema Steenhuis

3.2.10 Polder Vredewold en Lettelberterpetten

Polder Vredewold is onderdeel van het Natura 2000-gebied Leekstermeer. Het betreft een ontgonnen laagveengebied waarbij het cultuur- en veenweidelandschap met houwallen en elzensingels nog grotendeels intact is. Meer dan de helft van het gebied bestaat uit (voormalige) cultuurgraslanden. In de huidige situatie hebben veel van deze graslanden het karakter van (vochtige) hooilanden. Daarnaast bevinden zich ook enkele verlande petgaten in het gebied. Waaronder de Lettelberterpetten met het karakter van broekbossen. Er bevindt zich eveneens een aantal grote brede sloten met krabbenscheer en goed ontwikkelde water- en oevervegetatie en rietkraggen (met name in het zuiden, langs het Leekstermeer) in het gebied. De natuurwaarden in dit gebied zijn gemiddeld genomen hoog.

Afbeelding 12: Polder Vredewold en Lettelberterpetten

3.2.11 Polder Midwolde en landgoed Nienoord

Het deelgebied Polder Midwolde, inclusief landgoed Nienoord ligt ingeklemd tussen Tolbert in het westen, het Leekstermeer in het oosten en de snelweg A7 in het noorden. De polder grenst aan het deelgebied Polder Vredewold, welke is aangewezen als onderdeel van het Natura 2000-gebied Leekstermeer.

Polder Midwolde betreft een veenweidelandschap met houtsingels, poldersloten en weilanden, typisch voor het Zuidelijk Westerkwartier. Het is een van oudsher ontgonnen laagveengebied. In het zuiden ligt Landgoed Nienoord, met daarbij enkele bospercelen. Van oudsher is het een belangrijk weidevogelgebied, echter de weidevogels zijn zo goed als verdwenen. Delen van het gebied zijn in agrarisch gebruik en het landschap heeft daardoor een afwisselend karakter van meer natuurlijke delen naar intensief gebruikte delen. De natuurwaarden van de in agrarisch gebruik zijnde delen zijn over het algemeen lager.

Afbeelding 13: Polder Midwolde en landgoed Nienoord

3.3 Impressie studiegebied

Watergangen en oevers

Afbeelding 14: Impressies van watergangen uit het Zuidelijk Westerkwartier. Met de klok mee Foto 1: Polder Kaleweg, foto 2: Polder Vredewold, foto 3: Driepolders, foto 4: Dwarsdiepgebied

Graslanden, hooilanden en weilanden

Afbeelding 15: Impressies van verschillende typen graslanden in het Zuidelijk Westerkwartier. Foto 1: Grootschalig cultuurgrasland in Polder Bombay, foto 2: Kleinschalig hooilanden zoals

aangetroffen kan worden in Pasop en Doezumermieden, foto3: Vochtig hooiland in Polder Kaleweg, foto 4: Dotterbloemhooiland in het Dwarsdiepgebied

Petgaten complexen

Afbeelding 16: Voorbeelden van petgatencomplexen uit het Zuidelijk Westerkwartier in verschillende stadia, van open water (met o.a. krabbenscheer) tot moerasbos. Foto 1: Open petgat in Polder Kaleweg, foto 2: Verlandende petgaten in Pasop, foto 3: Tot moerasbos dichtgegroeid petgat in Polder de Dijken, foto 4: Petgatencomplex met kleinschalig grasland het Dwarsdiepgebied

Houtwallen en singels

Afbeelding 17: Impressie van houtwallen en -singels uit het Zuidelijk Westerkwartier. Foto 1: Polder Kaleweg, foto2: Polder Bombay, foto 3: Polder Kaleweg, foto4: Dwarsdiepgebied

Landgoederen, bossen en moerasbos

Afbeelding 18: Impressie van bossen en bospercelen uit het Zuidelijk Westerkwartier. Foto 1: Pasop, foto 2: Doezumermieden, foto 3: Dwarsdiepgebied, foto 4: Coendersbos bij Landgoed Coendersborg

3.4 Inrichtingsmaatregelen

Omdat de precieze inrichtingsmaatregelen in het kader van NNN, KRW en waterbergingsopgave nog niet bekend zijn, zijn representatieve maatregelen opgesteld. Dit om een inschatting te kunnen maken van de kansen en risico's ten aanzien van beschermde soorten, nodig bij het uitwerken van de inrichtingsmaatregelen. Uitgangspunt van de inrichtingsmaatregelen is dat kenmerkende landschapselementen die leefgebied voor beschermde soorten vormen waar mogelijk worden versterkt. Schade wordt zo veel mogelijk geminimaliseerd door aantasting van elementen zo minimaal mogelijk te houden.

Bij de representatieve maatregelen is per maatregel aangegeven op welke landschapselementen deze betrekking heeft, omdat leefgebied van beschermde soorten gekoppeld is aan landschapselementen.

Bij het opstellen van de representatieve maatregelen is onderscheid gemaakt tussen de aanleg- en de gebruiksfase. Door het inzichtelijk maken van kansen en risico's voor beschermde soorten in de gebruiksfase, kan er bij de inrichtingsmaatregelen zodanig rekening mee worden gehouden dat leefgebied zoveel mogelijk wordt versterkt. Door het inzichtelijk maken van de mogelijke risico's voor beschermde soorten tijdens de aanlegfase, kunnen de werkzaamheden zodanig worden ingezet dat effecten op beschermde soorten worden geminimaliseerd. In paragraaf 3.4.1. zijn de representatieve maatregelen in het kader van NNN en KRW uiteengezet. In paragraaf 3.4.2. is dit gedaan voor de waterbergingsopgave.

3.4.1 Representatieve maatregelen NNN en KRW

Methodiek

Voor de inrichtingsmaatregelen in het kader van NNN is uitgegaan van de ambitiekaarten uit het natuurbeheerplan van de provincie Groningen. De maatregelen nodig om de ambities voor het NNN te realiseren, zijn afhankelijk van het type te realiseren natuur. Door de kleinschaligheid van landschap in het Zuidelijk Westerkwartier, waar verschillende landschapselementen en landschapstypen dicht bij elkaar liggen, zijn er relatief veel ambities opgenomen per deelgebied. Om de ambities te kunnen realiseren is per deelgebied bepaald welke maatregelen hiervoor genomen dienen te worden. Zeer kleine oppervlakken natuurtypen van de ambitiekaart van het natuurbeheerplan zijn buiten beschouwing gelaten gezien de werkbaarheid en het doel van dit rapport als basis voor besluitvorming. In bijlage B zijn de ambities in het kader van het NNN opgenomen en de vertaling naar maatregelen als basis voor de representatieve maatregelen.

Voor de te nemen maatregelen in het kader van KRW is uitgegaan van beekherstel van het Dwarsdiep.

Maatregelen

Uit de ambities voor NNN komt naar voren dat vernatting een van de voornaamste doelen betreft voor systeemherstel. Onder de noemer vernatting zijn acht representatieve maatregelen geformuleerd (zie Tabel 2). Naast vernatting zijn er doelen geformuleerd over het omvormen van cultuurgrasland naar veelal vochtige graslanden met hogere natuurwaarden, voor het herstel van petgatencomplexen met broekbossen en open petgaten en voor het herstel van houtwallen, -singels en andere bouselementen van kleinschalig landschap. Daarnaast is een ecologische verbindingzone gepland.

Voor beekherstel van het Dwarsdiep in het kader van KRW wordt uitgegaan van een langzaam stromende laaglandbeek (bron: projectgroep). Hiervoor dient het profiel te worden aangepast door onder andere aanleg van natuurvriendelijke oevers.

In Tabel 2 zijn per NNN-ambitie en doelstelling de bijbehorende representatieve maatregelen weergegeven. Tabel 3 geeft de representatieve maatregelen per deelgebied weer in het kader van realisatie NNN en KRW.

Doel	Representatieve maatregelen	Relatie tot landschapselementen
Aanlegfase		
Vernatting	Aanleg van kaden, dijken en stuwen	Watergangen en oevers
	Aanleg van nieuwe watergangen	Algemeen
	Omleiding van watergangen	Watergangen en oevers en aanliggende gebieden
	Dempen van watergangen	Watergangen en oevers
	Kleinschalige baggerwerkzaamheden	Watergangen, petgaten en oevers
	Aan- en afvoer van grond/ bagger	Wegen, paden, weilanden
Beekherstel	Vergravenprofiel en oevers	Watergangen, oevers en aangrenzende percelen
Aanleg ecologische verbindingzone/ natuurvriendelijke oevers	Vergraven oevers en watergangen	Watergangen en oevers
Omvormen cultuur(gras)land	Uitmijnen/verschralen/plaggen	Veenweidegebied, grasland/ hooiland/weiland
o.a. herstel petgat complexen	Kleinschalige kap- en snoeiwerkzaamheden	Houtwallen, landgoederen broekbos, verlande petgaten en bospercelen
	Openen van petgaten	petgaten
Herstel singels, houtwallen, landgoederen, laagveen bos en bospercelen	Aanplant bomen	Singels, houtwallen, bospercelen, laagveenbos
	Kleinschalige kap- en snoeiwerkzaamheden	Singels, houtwallen, bospercelen, laagveenbos
Gebruiksfase		
Vernatting	Hogere (grond)waterstand en incidentele inundatie	algemeen
Omvorming cultuurgrasland	Toepassen verschralingsbeheer	Veenweidegebied, grasland/hooiland/weiland
Onderhoud petgaten	Schonen en opslag verwijderen	Petgaten en moerasbos

Doel	Representatieve maatregelen	Relatie tot landschapselementen
Omvorming/kwaliteitsverbetering houtwallen en singels, landgoederen, laagveenbos en bospercelen	Kap- en snoeiwerkzaamheden	Singels, houtwallen, bospercelen, laagveenbos

Tabel 2: Doelen en bijbehorende representatieve maatregelen ten behoeve van de realisatie van het NNN en opgaven in het kader van de KRW en NBW in het Zuidelijk Westerkwartier. Doelen en maatregelen zijn afgeleid uit de Natuurbeheerplankaart 2016 en informatie van Staatsbosbeheer en het Groninger Landschap

Doel	Representatieve maatregelen	Landschapselementen										
		Dwaarsdiepgebied	Polder de Dijken (incl. 't Kret,	Driepolders	Pasop	Polder Bombay	Doezumermieden	Polder Kaleweg	't Faan	Polder Vredewold &	Polder Midwoude	A7 Zuid
Aanlegfase												
Vernatting	Aanleg van kaden, dijken en stuwen	X	X	X	X	X	X	X	X	X(?)	X	X
	Aanleg van nieuwe watergangen	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	Omleiding van watergangen	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	Dempen van watergangen	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	Kleinschalige baggerwerkzaamheden	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	Aan- en afvoer van grond/bagger	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Beekherstel	Vergraven watergang en oevers	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Omvormen cultuurland	Uitmijnen/verschralen/plaggen	X	X	X	X	X	X	X	X	X(?)	X	X
Herstel petgat complexen	Kleinschalige kap- en snoeiwerkzaamheden	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	Openen van petgaten	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Herstel singels, houtwallen, landgoederen laagveenbos en bospercelen	Aanplant bomen	X	X	X	X	X	X	X	X	X(?)	X	X

Doel	Representatieve maatregelen	Dwarsdiepgebied	Polder de Dijken (incl. 't Kret,	Driepolders	Pasop	Polder Bombay	Doezumermieden	Polder Kaleweg	't Faan	Polder Vredewold &	Polder Midwolve	A7 Zuid
	Kleinschalige kap- en snoeiwerkzaamheden	X	X	X	X				X(?)	X	X	
Aanleg ecologische verbindingszone	Werkzaamheden (vergraving) watergangen en oevers									X		
Gebruiksfase												
Vernatting	Hogeren (grond)waterstand en incidentele inundatie	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X
Omvorming cultuurgrasland	Toepassen verschrallingsbeheer	X	X	X	X	X	X	X	X(?)	X		X
Onderhoud petgaten	Schonen en opslag verwijderen	X			X		X	X				
Omvorming houtwallen en singels, landgoederen, laagveenbos en bospercelen	Kap- en snoeiwerkzaamheden					X			X(?)			X

Tabel 3: Representatieve maatregelen in de deelgebieden binnen de Gemeente Marum

3.4.2 Representatieve maatregelen waterbergingsopgave

De inrichtingsopgaven voor waterberging in het Zuidelijk Westerkwartier beogen de volgende doelen:

- Het voorkomen van wateroverlast door het creëren van extra bergingsruimte voor de watervoerende watergangen en het bijbehorende boezemgebied.

Belangrijke uitgangspunten voor de inrichting:

- De omliggende omgeving moet afdoende worden beschermd tegen hoogwater en de hiervoor aan te leggen kaden moeten zo goed mogelijk in het landschap worden ingepast. Er zal daarom in de inrichting zo goed mogelijk gebruik worden gemaakt van de natuurlijke hoogteligging van het maaiveld en reeds aanwezige structuren. De instandhouding van de afwatering van omliggende landbouwgebieden vormt een belangrijke randvoorwaarde voor de uitvoering van dit plan.

Doelen voor waterberging gelden voor de zogenaamde prioritaire deelgebieden. In dit onderzoek zijn de volgende gebieden aanwezig als prioritaire gebieden (zie ook Afbeelding 2):

- Dwarsdiepgebied (inclusief Marumerlage en Polder Oude Riet)
- Driepolders
- Polder de Dijken (ten zuiden en oosten van Bakkerom)

De representatieve maatregelen voor de realisatie van beoogde doelen op het gebied van waterberging zijn weergegeven in onderstaande tabel. Hierbij zijn maatregelen genomen die gebruikelijk zijn bij de realisatie van waterbergingen. Hierbij zijn ook de maatregelen opgenomen die nodig zijn om het watersysteem aan de passen aan de nieuwe situatie in het kader van natuur en landbouw.

Doel	Representatieve maatregelen	Relatie landschapselement
Inrichting waterbergingsgebieden		
Aanlegfase	Aanleg (en mogelijke ophoging) van kaden, stuwen en dammen	Watergangen, oevers, dammen, dijken, wei- en hooilanden
	Realiseren van water in- en uitlaat (ontgraven op kleine schaal)	Wei- en hooilanden, laagten
	Omleiden watersystemen	Watergangen, oevers en aanliggende gebieden
	Tegengaan vernatting omgeving (graven nieuwe watergangen)	Watergangen en oevers
	Dempen van watergangen	Watergangen en oevers
	Mogelijke kleinschalige kap van bomen bv ter hoogte van aan te leggen kades	Houtwallen, singels, bomen en bospercelen
	Plaatselijk ophogen van toegangswegen	Toegangswegen, kaden
Gebruiksfase	Periodieke inundatie van waterbergingsterreinen	Gehele gebied vanuit watergangen
	Permanent hoger waterpeil in vergelijking met de oorspronkelijke situatie	Gehele gebied vanuit watergangen

Tabel 4: Representatieve maatregelen voor ingrepen in het kader van de waterbergingsopgave in het Zuidelijk Westerkwartier

4 TOETSING BESCHERMDE SOORTEN

4.1 Aanwezigheid beschermde soorten

In onderstaande paragrafen staan per deelgebied en soortgroep de te verwachten zwaarder beschermde soorten (geselecteerd naar soorten van Tabel 2 en 3 van de Flora- en faunawet) weergegeven, gebaseerd op verspreidingsgegevens, gegevens uit de NDFF (vanaf 2000), visgegevens uit het Dwarsdiep (Waterschap Noorderzijvest, 2014) en inventarisaties van grote modderkruiper (RAVON, 2011). Daarnaast zijn de betreffende soorten ook in die deelgebieden opgenomen waar potentieel leefgebied aanwezig is, vastgesteld tijdens de veldbezoeken. In bijlage D zijn de waarnemingen uit NDFF op kaart weergegeven. Omdat er geen gebiedsdekkende inventarisaties van de aanwezigheid van beschermde soorten hebben plaatsgevonden, geven de onderstaande tabellen (en verspreidingskaarten in de bijlage) geen compleet beeld van de beschermde soorten, maar een goede indicatie van de te verwachten soorten. In de onderstaande 3 tabellen is voor de deelgebieden weergegeven welke beschermde soorten in ieder geval te verwachten zijn binnen of in de directe omgeving van de deelgebieden in het Zuidelijk Westerkwartier.

Soortgroep	Dwarsdiep	Polder de Dijken (incl. 't Kret, Bakkerom, Matsloot)	Driepolders
Planten	Brede orchis, rietorchis, gevlekte orchis, waterdrieblad, wilde gagel (alle Tabel 2)	Brede orchis, rietorchis, waterdrieblad, wilde gagel (alle Tabel 2)	Rietorchis, brede orchis, valkruid, waterdrieblad, wilde gagel (alle Tabel 2)
Vogels met jaarrond beschermde nesten	Buizerd, steenuil, roek	Sperwer, buizerd, roek, steenuil, kerkuil, boerenwaluw	Buizerd, steenuil, kerkuil, boerenwaluw, roek
(Bijzondere kenmerkende vogelsoorten meegenomen om rekening mee te kunnen houden)	Weidevogels, kwartelkoning, watersnip	Weidevogels, watersnip	Weidevogels, watersnip
Zoogdieren	Steenmarter (Tabel 2), das, waterspitsmuis, (beide Tabel 3), gewone dwergvleermuis, grijze grootoorvleermuis, gewone grootoorvleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis, ruige dwergvleermuis, watervleermuis, meervleermuis (alle Tabel 3, bijlage IV)	Steenmarter (Tabel 2), waterspitsmuis (Tabel 3), gewone dwergvleermuis, gewone grootoorvleermuis, laatvlieger, ruige dwergvleermuis, watervleermuis (alle Tabel 3, bijlage IV)	Eekhoorn, steenmarter (beiden Tabel 2), waterspitsmuis (Tabel 3), gewone dwergvleermuis, laatvlieger, meervleermuis, otter, rosse vleermuis, ruige dwerg vleermuis (alle Tabel 3, bijlage IV)
Amfibieën	Poelkikker (Tabel 3), heikikker (Tabel 3, bijlage IV)	Heikikker (Tabel 3, bijlage IV), poelkikker (Tabel 3)	Heikikker (Tabel 3, bijlage IV), poelkikker (Tabel 3)

Soortgroep	Dwarsdiep	Polder de Dijken (incl. 't Kret, Bakkerom, Matsloot)	Driepolders
Reptielen			
Vissen	Kleine modderkruiper (Tabel 2), grote modderkruiper, bittervoorn (Tabel 3)	Kleine modderkruiper (Tabel 2), grote modderkruiper, bittervoorn (Tabel 3)	Kleine modderkruiper (Tabel 2), grote modderkruiper, bittervoorn (Tabel 3)
Ongewervelden	Groene glazenmaker, platte schijfhoren, gestreepte waterroofkever (Tabel 3, bijlage IV)	Groene glazenmaker, platte schijfhoren, gestreepte waterroofkever (Tabel 3, bijlage IV)	Groene glazenmaker, platte schijfhoren, gestreepte waterroofkever (Tabel 3, bijlage IV)

Tabel 5: Te verwachten soorten ter hoogte van de prioritaire gebieden (NNN met waterbergingsopgave)

Soortgroep	Pasop	Polder Bombay	Doezumermieden	Polder Kaleweg
Planten	Waterdrieblad, wilde gagel, rietorchis, brede orchis (alle Tabel 2),	Rietorchis, brede orchis, waterdrieblad, wilde gagel (alle Tabel 2)	Rietorchis, brede orchis waterdrieblad, wilde gagel (alle Tabel 2)	Rietorchis, brede orchis waterdrieblad, wilde gagel (alle Tabel 2)
Vogels met jaarrond beschermde nesten	Sperwer, buizerd, roek, steenuil, kerkuil, boerenzwaluw	Roek, buizerd	Roek, buizerd	Roek, buizerd
(Bijzondere kenmerkende vogelsoorten meegenomen om rekening mee te kunnen houden)				
Zoogdieren	Steenmarter (Tabel 2), waterspitsmuis (Tabel 3), gewone dwergvleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis (alle Tabel 3, bijlage IV)	Steenmarter (Tabel 2), waterspitsmuis (Tabel 3), gewone dwergvleermuis, meervleermuis, ruige dwergvleermuis, watervleermuis (alle Tabel 3, bijlage IV)	Steenmarter (Tabel 2), waterspitsmuis (Tabel 3), gewone dwergvleermuis, meervleermuis, ruige dwergvleermuis, watervleermuis (alle Tabel 3, bijlage IV)	Steenmarter (Tabel 2), waterspitsmuis (Tabel 3), gewone dwergvleermuis, meervleermuis, ruige dwergvleermuis, watervleermuis (alle Tabel 3, bijlage IV)
Amfibieën	Heikikker (Tabel 3, bijlage IV), poelkikker (Tabel 3)	Heikikker (Tabel 3, bijlage IV), poelkikker (Tabel 3)	Heikikker (Tabel 3, bijlage IV), poelkikker (Tabel 3)	Heikikker (Tabel 3, bijlage IV), poelkikker (Tabel 3)
Reptielen				

Soortgroep	Pasop	Polder Bombay	Doezumermieden	Polder Kaleweg
Vissen	Kleine modderkruiper (Tabel 2), Grote modderkruiper, bittervoorn (Tabel 3)	Kleine modderkruiper (Tabel 2), Grote modderkruiper, bittervoorn (Tabel 3)	Kleine modderkruiper (Tabel 2), Grote modderkruiper, bittervoorn (Tabel 3)	Kleine modderkruiper (Tabel 2), Grote modderkruiper, bittervoorn (Tabel 3)
Ongewervelden	Groene glazenmaker, platte schijfhoren, gestreepte waterroofkever (Tabel 3, bijlage IV)	Groene glazenmaker, platte schijfhoren, gestreepte waterroofkever (Tabel 3, bijlage IV)	Groene glazenmaker, platte schijfhoren, gestreepte waterroofkever (Tabel 3, bijlage IV)	Groene glazenmaker, platte schijfhoren, gestreepte waterroofkever (Tabel 3, bijlage IV)

Tabel 6: Te verwachte soorten ter hoogte van deelgebieden Pasop, Polder Bombay, Doezumermieden en Polder Kaleweg

Soortgroep	't Faan	Polder Vredewold	Polder Midwolde	A7 Zuid
Planten	Rietorchis, waterdriblad (beide Tabel 2)	Daslook, rietorchis, brede orchis waterdriblad, wilde gagel (alle Tabel 2)	Rietorchis, brede orchis, waterdriblad, wilde gagel (alle Tabel 2)	Brede orchis, rietorchis, brede orchis waterdriblad (alle Tabel 2)
Vogels met jaarrond beschermde nesten	Buizerd, boerenwaluw, roek	Havik, sperwer, buizerd, steenuil, kerkuil, boerenwaluw, roek	Havik, sperwer, buizerd, steenuil, kerkuil, roek, boerenwaluw	Havik, ransuil, sperwer buizerd, steenuil, roek
(Bijzondere kenmerkende vogelsoorten meegenomen om rekening mee te kunnen houden)	weidevogels	Kwartelkoning, watersnip	Kwartelkoning, watersnip	
Zoogdieren	Steenmarter (Tabel 2), gewone dwergvleermuis, gewone/grijze grootoorvleermuis, watervleermuis (alle Tabel 3, bijlage IV)	Steenmarter (Tabel 2), waterspitsmuis (Tabel 3), otter, gewone dwergvleermuis, laatvlieger, otter, rosse vleermuis, ruige dwergvleermuis, watervleermuis, meervleermuis (alle Tabel 3, bijlage IV)	Steenmarter, eekhoorn, damhert (alle Tabel 2), waterspitsmuis, das (beide Tabel 3), otter, baardvleermuis, brand/baardvleermuis, gewone dwergvleermuis, gewone grootoorvleermuis, grijze/ gewone grootoorvleermuis, laatvlieger, meervleermuis	Steenmarter, eekhoorn (beide Tabel 2), boommarter, das, waterspitsmuis, (alle Tabel 3), gewone dwergvleermuis, gewone grootoorvleermuis, grijze/gewone grootoorvleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis, ruige dwergvleermuis, watervleermuis

Soortgroep	't Faan	Polder Vredewold	Polder Midwolde	A7 Zuid
			rosse vleermuis, ruige dwergvleermuis, watervleermuis (alle Tabel 3, bijlage IV)	(alle Tabel 3, bijlage IV)
Amfibieën	Heikikker (Tabel 3, bijlage IV), poelkikker (Tabel 3)	Heikikker (Tabel 3, bijlage IV), poelkikker (Tabel 3)	Heikikker (Tabel 3, bijlage IV), poelkikker (Tabel 3)	Heikikker (Tabel 3, bijlage IV), poelkikker (Tabel 3)
Reptielen				
Vissen	Kleine modderkruiper (Tabel 2), grote modderkruiper, bittervoorn (Tabel 3)	Kleine modderkruiper (Tabel 2), grote modderkruiper, bittervoorn (Tabel 3)	Kleine modderkruiper (Tabel 2), grote modderkruiper, bittervoorn (Tabel 3)	Kleine modderkruiper (Tabel 2), bittervoorn (Tabel 3)
Ongewervelden	Groene glazenmaker, platte schijfhoren, gestreepte waterroofkever (Tabel 3, bijlage IV)	Groene glazenmaker, platte schijfhoren, gestreepte waterroofkever (Tabel 3, bijlage IV)	Groene glazenmaker, platte schijfhoren, gestreepte waterroofkever (Tabel 3, bijlage IV)	Heideblauwtje (Tabel 3)

Tabel 7: Te verwachten soorten ter hoogte van deelgebieden 't Faan, Polder Vredewold, Polder Midwolde en A7 Zuid.

4.1.1 Aanvullende informatie soortverwachting

In onderstaande paragrafen staat per soortgroep een toelichting op het voorkomen van beschermde soorten in het plangebied. Waar bij soortnamen tussen haakjes een tabel met nummer staat vernoemd, wordt verwezen naar de verschillende tabellen behorende tot het beschermingsregime van de Flora- en faunawet (Tabel 1 t/m 3).

4.1.1.1 Planten

Binnen het Zuidelijk Westerkwartier komen verschillende beschermde plantensoorten voor. De meeste soorten zijn gebonden aan vochtige hooilanden en oevers met relatief voedselarme omstandigheden en kwelinvloed, zoals brede orchis, rietorchis, gevlekte orchis, waterdrieblad en wilde gagel (Tabel 2). Ook de Tabel 1-soorten dotterbloem en zwanebloem komen voor. Omdat voor Tabel 1-soorten een algemene vrijstelling geldt, worden deze buiten beschouwing gelaten in de toetsing. Verspreid over het Zuidelijk Westerkwartier bevinden zich in watergangen met goede waterkwaliteit en kwelinvloed groeiplaatsen van krabbenscheer. Krabbenscheer is op zichzelf niet beschermd maar is wel beschermd als waardplant van de zwaar beschermde libel groene glazenmaker.

Geschikt biotoop voor bovengenoemde plantensoorten kan in alle deelgebieden worden aangetroffen langs watergangen, oevers en in vochtige, voedselarme graslanden. In alle deelgebieden moet derhalve rekening worden gehouden met aanwezigheid van beschermde planten.

Langs de A7 bevindt zich bij afrit Boerakker een groeiplaats van valkruid. Deze groeiplaats valt in principe buiten het gebied waar maatregelen zijn voorgenomen. In de landgoederen komen naast bovengenoemde soorten ook groeiplaatsen van dalkruid en daslook voor. Dit zijn soorten van oude bosgrond en gezien de verspreiding als stinzenplant op de landgoederen aangeplant. Oudere muren van gebouwen op landgoederen kunnen groeiplaatsen van gele helmblom herbergen. Voor deze soorten geldt dat de groeiplaatsen buiten het invloedsgebied van de inrichtingsmaatregelen vallen.

Beschermde zoutminnende soorten ontbreken omdat het studiegebied buiten de invloedszone van zout ligt. Soorten gebonden aan oude bossen en grote heidevelden ontbreken eveneens in het studiegebied, omdat dergelijk biotoop in de plangebieden in het Zuidelijk Westerkwartier ontbreekt.

4.1.1.2 Vogels

Door de kleinschaligheid en door de variatie in het gebied is het Zuidelijk Westerkwartier een potentieel zeer vogelrijk gebied. In verschillende perioden gedurende het jaar kan er een grote verscheidenheid aan soorten in het Zuidelijk Westerkwartier worden waargenomen. Als gevolg worden er in deze fase geen vogels uitgesloten. Weidevogels en broedvogels van natte en moerasgebieden zoals watersnip en kwartelkoning (Dwarsdiepgebied, rondom het Leekstermeer) verdienen speciale aandacht. Voor kwartelkoning geldt bovendien dat deze een afwijkende broedperiode heeft, die tot in september kan doorlopen.

Vogels met jaarrond beschermde nesten

Nesten van vogelsoorten waarvan de vaste rust- en verblijfplaatsen onder jaarronde bescherming van de Flora- en faunawet vallen, kunnen in de aanwezige verlandende petgaten, landgoederen of bospercelen aangetroffen worden. Roekenkolonies zijn aanwezig in de landgoedbossen van Nienoord en Coendersbos, maar bevinden zich tevens langs de A7 ter hoogte van afslag Marum. Er is geen gebiedsdekkende informatie beschikbaar van roekenkolonies in het Zuidelijk Westerkwartier, het beeld is daardoor niet compleet. Op basis van habitat geschiktheid en aanwezigheid van kernpopulaties kunnen roeken verspreid door het plangebied worden aangetroffen. Bij werkzaamheden in de plangebieden dienen bosjes en grotere houtwallen op aanwezigheid van roekenkolonies te worden onderzocht.

4.1.1.3 Zoogdieren

Waterspitsmuis

Op verschillende locaties binnen het Zuidelijk Westerkwartier is het voorkomen van waterspitsmuis (Tabel 3) bekend, zoals de Polder Vredewold, Doezumermieden en het Dwarsdiep. Waterspitsmuis komt voor in natte, structuurrijke oevers, petgaten complexen, moerasbos en langs watergangen met goede waterkwaliteit en goed ontwikkelde oevervegetaties. Dit biotoop kan in alle deelgebieden worden aangetroffen. Omdat gebiedsdekkende verspreiding van waterspitsmuis ontbreekt en geschikt habitat verspreid over het Zuidelijk Westerkwartier voorkomt, kan waterspitsmuis in alle deelgebieden in geschikt leefgebied voorkomen (petgatcomplexen, oevers en watergangen en vochtige hoilanden).

Vleermuizen

In het Zuidelijk Westerkwartier kunnen verschillende soorten vleermuizen voorkomen, te weten gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, meervleermuis, watervleermuis, rosse vleermuis, gewone grootoor- en baardvleermuis. Alle vleermuizen zijn opgenomen in Tabel 3, bijlage IV van de Flora- en faunawet. Belangrijke verblijfplaatsen van soorten die gebonden zijn aan gebouwen bevinden zich bij de verschillende landgoederen (Coendersborg, Nienoord). Voor enkele soorten geldt dat deze tevens gebruikmaken van geschikte holten in bomen, zoals

ruige dwergvleermuis, watervleermuis, rosse vleermuis, gewone dwergvleermuis en baardvleermuis. Geschikte holten bevinden veelal in grote, oudere bomen. Naast verblijfplaatsen maken vleermuizen in het gebied veelvuldig gebruik van houtwallen en singels en watergangen als vliegroutes en foerageergebieden. Watervleermuis en meervleermuis gebruiken ook open petgaten en het Leekstermeer als foerageergebied.

Otter

Uit het Dwarsdiepgebied en Polder de Dijken zijn waarnemingen van otter (Tabel 3) bekend. Met name de grotere watergangen in verbinding met het Leekstermeer vormen geschikt leefgebied van de otter in het Zuidelijk Westerkwartier. Bij toenemende waterkwaliteit en areaal leefgebied is het zeer waarschijnlijk dat de soort zich binnen het plangebied verder zal verspreiden in en langs grotere watergangen en plassen en meren met vis.

Eekhoorn, steenmarter, boomarter en das

De in het Zuidelijk Westerkwartier gelegen landgoederen vormen geschikt leefgebied voor eekhoorn, steenmarter (beide Tabel 2), boomarter en das (beide Tabel 3). Eekhoorn en boomarter zijn gebonden aan gevarieerde, oudere bossen en/ of bosjes. Het voorkomen van beide soorten in het plangebied is gebonden aan landgoedbossen zoals Coendersbos en Nienoord. Ter hoogte van het leefgebied van deze soorten vinden geen werkzaamheden plaats. Recente waarnemingen van zwerfende individuen van das in het midden van het plangebied en ten noorden van de A7 geven aan dat het waarschijnlijk is dat de soort zich in het plangebied aan het verspreiden is. Dassen kunnen vooral in drogere, zandige delen in het zuiden van het plangebied worden aangetroffen. De soort is vooral 's nachts actief waardoor tijdens de uitvoering verstoring van de das niet aan de orde is. Er zijn geen dassenburchten bekend in de prioritaire gebieden. Na de inrichting van de gebieden vormen de hoger gelegen locaties geschikt habitat voor toekomstige dassenburchten (zandkoppen, hoger gelegen oude houtwallen). Het gebied is door de hoge grondwaterstand matig geschikt leefgebied voor das. Voor steenmarter geldt dat verblijfplaatsen zich veelal bevinden in gebouwen, schuren en andere bebouwing, hier worden geen werkzaamheden aan verricht. Ook steenmarter is 's nachts actief waardoor verstoring niet aan de orde is. Das en steenmarter worden daarom bij de verdere toetsing buiten beschouwing gelaten.

Noordse woelmuis, hamster en bever

Het plangebied ligt buiten de verspreiding van noordse woelmuis (tabel 3, bijlage IV) (zoogdiervereniging, 2015). Hoewel geschikt leefgebied voor bever (tabel 3, bijlage IV) in het Zuidelijk Westerkwartier aanwezig is, is de soort hier (nog) niet waargenomen. Aangezien de soort al wel in het relatief nabij gelegen Drentse Aa-gebied voorkomt, is het waarschijnlijk dat de soort het gebied kan bereiken en mogelijk hier binnenkort verschijnt.

4.1.1.4 Amfibieën

Poel- en heikikker

Verspreid over het zuidelijk Westerkwartier komen poel- en heikikker (beide Tabel 3, poelkikker bijlage IV) voor. Beide soorten kunnen in alle plangebieden in geschikt habitat worden aangetroffen. Geschikt habitat bestaat uit allerlei typen watergangen en poelen met vochtige oevers en geschikt overwinteringshabitat in de directe omgeving. Beide soorten overwinteren op land, in relatief droge vorstvrije structuurrijke stukken.

Het gebied ligt buiten het verspreidingsgebied van knoflookpad, vroedmeesterpad, boomkikker en geelbuikvuurpad (RAVON, 2015) (alle tabel 3, bijlage IV). Bovendien

ontbreekt geschikt habitat voor deze soorten. Rugstreepad (tabel 3, bijlage IV) is niet bekend uit de omgeving (NDFF, 2015) het is echter een pioniersoort die kan opduiken bij geschikt habitat. Dit kan tijdens graafwerkzaamheden ontstaan.

4.1.1.5 Reptielen

Veel reptielen zijn in Nederland gebonden aan droge of natte heidelandschappen. Hiervan zijn in het Zuidelijk Westerkwartier maar enkele restanten aanwezig. Hoewel adder, gladde slang en hazelworm (alle tabel 3, bijlage IV) hier in het verleden zijn waargenomen, is geen sprake meer van aanwezigheid. Voldoende oppervlakte geschikt leefgebied voor levensvatbare populaties ontbreekt binnen de deelgebieden van het Zuidelijk Westerkwartier. Voor ringslang (tabel 3, bijlage IV) is er wel voldoende geschikt leefgebied. De soort is bovendien een doelsoort van enkele gebieden in beheer bij het Groninger Landschap. Hoewel er waarnemingen bekend zijn uit het verleden (NDFF, 2015), zijn er geen aanwijzingen dat de soort nog voorkomt in het gebied (bron: pers. med. Groninger Landschap).

4.1.1.6 Vissen

Grote en kleine modderkruiper, bittervoorn

Verspreid over relatief schone watergangen kan in alle deelgebieden kleine modderkruiper (Tabel 2) in sloten en andere wateren worden aangetroffen. De precieze verspreiding in het Zuidelijk Westerkwartier is niet bekend, maar geschikt leefgebied bevindt zich in alle deelgebieden. Grote modderkruiper (Tabel 3) is gebonden aan verlandende watergangen en dichtgroeïende sloten en petgaten. Grote modderkruiper is bekend uit onder meer Doezumermieden, het Dwarsdiepgebied en Polder Vredewold. Gezien de verspreiding en het voorkomen van geschikt habitat in alle deelgebieden dient in het gehele plangebied rekening met het voorkomen van grote modderkruiper gehouden te worden. In een enkele sloot ten zuiden van Coendersborg is eveneens bittervoorn (Tabel 3) aangetroffen. De soort kan gezien habitatgeschiktheid ook elders in het plangebied voorkomen in schone watergangen met goed ontwikkelde onderwatervegetatie waar zwanenmossel voorkomt.

Vanwege het zoete milieu ontbreekt leefgebied voor beschermde zoutwatervissen. Leefgebied van beekprik ontbreekt in het plangebied. Gedurende de migratie kunnen mogelijk rivier- en zeeprik en houting in de watergangen met open verbinding worden aangetroffen. Voor deze soorten vormt het Zuidelijk Westerkwartier echter geen vast leefgebied.

4.1.1.7 Ongewervelden

Groene glazenmaker

Groene glazenmaker (tabel 3, bijlage IV) is in verschillende deelgebieden in het Zuidelijk Westerkwartier waargenomen. Belangrijke bolwerken van de soort bevinden zich in Polder Vredewold, Polder de Dijken en de Doezumermieden. Groene glazenmaker is voor de voortplanting afhankelijk van krabbenscheer. Gezien het verspreid voorkomen van groene glazenmaker en krabbenscheer in het plangebied is de groene glazenmaker in staat nieuwe gebieden met krabbenscheer te koloniseren. Bovendien is de exacte verspreiding van de soort in het plangebied niet systematisch beschreven. Groene glazenmaker kan in delen met krabbenscheer verspreid over het plangebied voorkomen.

Gestreepte waterroofkever

Gestreepte waterroofkever (Tabel 3, bijlage IV) is een soort van natte laagveengebieden en zou op basis van habitatgeschiktheid in het Zuidelijk Westerkwartier kunnen voorkomen. Gestreepte waterroofkever is echter niet bekend uit de omgeving van het plangebied. De dichtstbijzijnde vindplaatsen bevinden zich in het Friese veenweidegebied boven Heerenveen (Cuppen & Kroese, 2005). Omdat de soort zeer moeilijk waar te nemen is en er geen gerichte onderzoeken zijn gedaan, kan het voorkomen van gestreepte waterroofkever in het plangebied niet op voorhand worden uitgesloten.

Brede geelrandwaterroofkever

Brede geelrandwaterroofkever werd tot 2003 als uitgestorven in Nederland beschouwd en is zeer zeldzaam in Nederland. De soort lijkt gebonden te zijn aan zandgronden waar deze voorkomt in vennen (Cuppen, et al., 2006). Op basis van het ontbreken van verspreidingsgegevens en voldoende geschikt leefgebied wordt het voorkomen van brede geelgerande waterroofkever in het Zuidelijk Westerkwartier uitgesloten.

Platte schijfhoren

Platte schijfhoren (Tabel 3, bijlage IV) is een zoetwaterslak van ondiepe, onbeschaduwde, heldere, eutrofe veensloten. Dit type habitat is in het plangebied in het Zuidelijk Westerkwartier aanwezig. Uit de landelijke verspreiding komt naar voren dat de soort voorkomt in het veenweidegebied van Utrecht en Zuid Holland en in de kop van Overijssel en Zuidwest Friesland (Boesveld, et al., 2009). Gegevens uit het plangebied ontbreken. Omdat potentieel geschikt habitat in het plangebied aanwezig is en gericht onderzoek uit het gebied ontbreekt, kan het voorkomen van platte schijfhoren in het Zuidelijk Westerkwartier niet op voorhand worden uitgesloten. Bij werkzaamheden aan voorkeursbiotoop van platte schijfhoren is nader onderzoek naar het voorkomen van deze soort noodzakelijk.

Heideblauwtje

Op enkele locaties in het plangebied komt heideblauwtje (tabel 3) voor. Deze soort is voor de voortplanting afhankelijk van heidevegetaties. Binnen de deelgebieden is heidevegetatie op zeer kleine schaal aanwezige in het Landgoed Coendersborg. Hier vinden geen werkzaamheden plaats. Verspreiding buiten dit gebied is, gezien de specifieke habitateisen van heideblauwtje en het zeer beperkt voorkomen van geschikt habitat binnen het plangebied zo goed als uitgesloten.

4.1.2 Relatie beschermde soorten en landschapselementen

In alle deelgebieden komen verschillende landschapselementen voor. De kwaliteit van de aanwezige landschapselementen varieert binnen de deelgebieden, maar niet tussen deelgebieden in die mate dat het onderscheidend is voor aan- of afwezigheid van beschermde soorten. Op basis van deze bevindingen blijkt de kwaliteit van landschapselementen binnen de deelgebieden weinig onderscheidend voor de potentie van aanwezige beschermde soorten. Dit beeld wordt bevestigd door de beschikbare gegevens van beschermde soorten uit de NDFF, waar het voorkomen van beschermde soorten veel overlap kent tussen de verschillende deelgebieden.

Binnen deelgebieden kan wel onderscheid gemaakt worden in de delen die in agrarisch beheer zijn en de delen waar een natuurlijk beheer gevoerd wordt. In de agrarische delen zijn de natuurwaarden aanzienlijk lager in vergelijking met de delen met een natuurlijk beheer. Dit komt onder meer door het lagere waterpeil (verdroging), bemesting (eutrofiëring), intensief beheer (waaronder watergangen) en eenvormige cultuurgewassen (maïs en soortenarm grasland).

Om het gebruik van de deelgebieden door potentieel aanwezige beschermde soorten inzichtelijke te maken zijn in Tabel 8 voor de in het Zuidelijk Westerkwartier voorkomende landschapselementen de potentieel aanwezige beschermde soorten weergegeven (zie paragraaf 4.1). Hierbij zijn landschapskenmerken zoals wegen, paden, bermen, dorpen en buurtschappen buiten beschouwing gelaten, omdat bij dergelijke landschapskenmerken geen ingrepen worden verwacht.

	Planten	Vogels	Zoogdieren	Amfibieën	Reptielen	Vissen	Ongewervelden
Watergangen en oevers	Rietorchis, waterdrieblad, gevlekte orchis, (krabbenscheer als indicator voor groene glazenmaker)	Broedvogels zonder jaarrond beschermde nesten	Otter, watervleermuis, meervleermuis, waterspitsmuis, rosse vleermuis, laatvlieger, gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis	Heikikker, poelkikker		Grote modderkruiper, kleine modderkruiper, bittervoorn	Groene glazenmaker, platte schijfhoren, gestreepte waterroofkever
Hooi- en graslanden (droog tot nat en voedselrijk tot voedselarm)	Rietorchis, gevlekte orchis, valkruid, wilde kievitbloem	Weidevogels, broedvogels zonder jaarrond beschermde nesten	Waterspitsmuis, meervleermuis, watervleermuis, rosse vleermuis,	Heikikker, poelkikker			
petgaten	Rietorchis, waterdrieblad, gevlekte orchis, krabbenscheer		Meervleermuis, watervleermuis, waterspitsmuis	Poelkikker, heikikker		Grote modderkruiper	Groene glazenmaker. Platte schijfhoren, gestreepte waterroofkever
Verlande petgaten/ laagveenbos	Wilde gagel	Vogels met jaarrond beschermde nesten, o.a. buizerd en ransuil, roek	Waterspitsmuis, ruige dwergvleermuis, gewone dwergvleermuis, rosse vleermuis	Heikikker, poelkikker			
Houtwallen en -singels	Wilde gagel	Vogels met jaarrond beschermde nesten, o.a. buizerd, torenvalk, boomvalk, ransuil, roek	Das, steenmarter, boommarter, eekhoorn, grootoorvleermuis vev(spec), ruige dwergvleermuis, gewone dwergvleermuis, rosse vleermuis	Heikikker, poelkikker			
Landgoederen en bospercelen		Vogels met jaarrond beschermde nesten: o.a. havik, sperwer, buizerd, boomvalk, ransuil, roek	Das, boommarter, steenmarter, eekhoorn, rosse vleermuis, ruige dwergvleermuis, laatvlieger, grootoorvleermuis, baard/ brandt vleermuis	Poelkikker, heikikker			

	Planten	Vogels	Zoogdieren	Amfibieën	Reptielen	Vissen	Ongewervelden
Heide		Vogels met jaarrond beschermde nesten, o.a. boomvalk, torenvalk	Das, steenmarter, rosse vleermuis, baard/ brandt vleermuis	heikikker			Heideblauwtje

Tabel 8: De in de deelgebieden van het Zuidelijke Westerkwartier potentieel aanwezige beschermde soorten in relatie tot landschapselementen als potentieel leefgebied

4.2 Effectbeschrijving

4.2.1 Inleiding

Uit de in hoofdstuk 1 beschreven doelstellingen blijkt dat versterking van de natuurwaarden, landschappelijkkenmerken en -structuur een belangrijk doel is. Deze natuurwaarden zijn veelal verbonden aan specifieke condities en landschapskenmerken. Het herstel van belangrijke landschapskenmerken en structuren zoals houtwallen, vochtige hooilanden en het vergroten van de kwelinvloed heeft over het geheel genomen een positief effect op de aanwezige natuurwaarden. Dit komt met name omdat de natuurwaarden samen met het landschap zijn ontwikkeld. Door vernatting neemt het areaal potentieel geschikte groeiplaatsen voor planten zoals orchideeën en waterdriblad en leefgebied voor kritische beschermde diersoorten zoals waterspitsmuis, heikikker en groene glazenmaker in het gebied toe. Het doel is om grondwater dat door kwel omhoog komt langer in het gebied vast te houden. Door de afname van gebiedsvreemd water neemt de waterkwaliteit hierdoor toe. Deze toename van de waterkwaliteit heeft een positief effect op de potentiële natuurwaarden. Bovendien geldt voor het Dwarsdiepgebied dat inundatie optreedt met gebiedseigen water. Hierdoor zal bij inundatie van het Dwarsdiepgebied geen verslechtering van de waterkwaliteit optreden als gevolg van gebiedsvreemd water.

Over het algemeen kan gesteld worden dat de maatregelen die worden genomen in het kader van de KRW, NNN en waterberging tijdens de gebruiksfase een positief effect op aanwezige beschermde soorten heeft, onder meer door een toename in het areaal geschikt leefgebied.

Waar gewerkt wordt, kan altijd schade optreden aan beschermde soorten. Om schade aan beschermde soorten te kunnen minimaliseren, is het noodzakelijk de mogelijke negatieve gevolgen die kunnen optreden in beeld te brengen. Alleen dan kunnen de inrichtingsmaatregelen en de wijze van uitvoering zo worden uitgewerkt dat effecten kunnen worden geminimaliseerd.

In de volgende paragrafen zijn de te verwachten effecten per soortgroep voor de deelgebieden opgenomen voor de aanleg- en de gebruiksfase. In overeenstemming met de doelen van de inrichting zijn de volgende aannamen gehanteerd:

- Er vinden geen werkzaamheden/plannen/ingrepen aan huizen, erven, paden of wegen plaats. Deze gebieden blijven in de effectbeoordeling buiten beschouwing. Mocht dit toch het geval zijn, dan dienen de betreffende erven alsnog onderzocht te worden op aanwezigheid van beschermde soorten als huismuis, steenuil, kerkuil, steenmarter en vlermuizen (indien sloop en/of kapwerkzaamheden ter plaatse aan de orde zijn).
- Kap van bomen vindt plaats op kleine schaal.
- De vernattingmaatregelen leiden niet toch het verdwijnen van bomenrijen, singels en bosjes.
- Dempen van sloten vindt alleen plaats daar waar het watersysteem ten behoeve van natuur en landbouw aangepast moet worden. Het areaal aan geschikte watergangen voor beschermde soorten neemt toe door de kwaliteitsverbeteringsmaatregelen.
- Er worden geen werkzaamheden in het broedseizoen uitgevoerd. Hiermee wordt voorkomen dat broedende vogels verstoord worden. In de beoordeling is voor effecten op vogels gericht op jaarrond beschermde nesten.

4.2.2 Prioritaire gebieden

Dwarsdiepgebied, Polder de Dijken (incl. 't Kret, omgeving Bakkerom en Matsloot) en Driepolders

Uit paragraaf 3.1 blijkt dat de te verwachten beschermde soorten voor de drie prioritaire deelgebieden overeenkomen. Ook de doelstellingen voor realisatie van het NNN en de maatregelen in het kader van de waterberging komen voor deze drie

gebieden overeen. Om deze reden zijn de mogelijke effecten op beschermde soorten voor de drie prioritaire gebieden hieronder dan ook gezamenlijk beschreven.

Planten

Aanlegfase

- Met name oevers, watergangen, vochtige hooilanden

Bij graafwerkzaamheden ter hoogte van hooi- en weilanden en bij graafwerkzaamheden aan watergangen en oevers moet rekening gehouden worden met groeiplaatsen van de beschermde planten zoals waterdrieblad, en in vochtige hooilanden tevens rietorchis en brede orchis. Groeiplaatsen van deze soorten in het invloedsgebied kunnen aangetast worden of verloren gaan. Ook krabbenscheer, welke niet beschermd is maar wel als waardplant van groene glazenmaker fungeert, kan verloren gaan. Tijdens het groeiseizoen ruim voorafgaand aan werkzaamheden dienen groeiplaatsen te worden vastgesteld om de maatregelen hierop aan te kunnen passen.

Gebruiksfase

Door verbetering van de waterkwaliteit en door vernatting neemt het areaal met potentieel geschikte groeiplaatsen van waterdrieblad, rietorchis, brede orchis en krabbescheer toe. Een toename van kwelinvloed zal het potentieel voor deze soorten nog verder doen toenemen.

Bij inundaties door gebiedsvreemd water in de gebieden Driepolders en Polder de Dijken zijn deze planten (en met name krabbenscheer) kwetsbaar voor verslechtering van de waterkwaliteit. Of en in welke mate er negatieve gevolgen optreden voor rietorchis, brede orchis, waterdrieblad en krabbenscheer (m.b.t. groene glazenmaker) is afhankelijk van de intensiteit waarmee inundatie optreedt en de waterkwaliteit van dit betreffende water. In het Dwarsdiepgebied gaat het bij inundatie om gebiedseigen water. Hierdoor treedt in het Dwarsdiepgebied geen verslechtering van de waterkwaliteit op. Negatieve effecten op kritische beschermde planten tijdens de gebruiksfase in het Dwarsdiepgebied zijn daardoor niet aan de orde.

Broedvogels, inclusief vogels met jaarrond beschermde nesten

Aanlegfase

- Houtwallen, verlande petgaten, bospercelen

Als uitgangspunt is aangenomen dat er geen werkzaamheden in het broedseizoen van vogels plaatsvinden, dat loopt van grofweg begin maart tot midden juli. Door gedurende deze periode geen werkzaamheden uit te voeren, wordt verstoring van broedende vogels voorkomen. Bij kapwerkzaamheden buiten het broedseizoen kunnen jaarrond beschermde nesten van buizerd, boomvalk en mogelijk kolonies van roek verloren gaan. Om dit te kunnen voorkomen, dienen de jaarrond beschermde nesten in het deelgebied in beeld gebracht te worden.

Gebruiksfase

- Oevers (riet en ruigte) wei- en hooilanden

Inundaties vinden doorgaans plaats in de winterperiode. Inundaties tijdens het broedseizoen zullen enkel bij hoge uitzondering kunnen optreden. Dit zal dermate zeldzaam zijn dat het in beschouwing nemen van effecten als gevolg van inundaties in het broedseizoen buiten beschouwing worden gelaten. Na afronding van de gebiedsinrichting verbeterd de habitatgeschiktheid van het gebied voor kenmerkende vogelsoorten zoals moerasvogels en weidevogels. Negatieve effecten als gevolg van de gebiedsinrichting treden na afronding van de gebiedsinrichting niet op. Omdat

geen effecten optreden op kenmerkende opgaande vegetaties als houtwallen en bosjes, zijn negatieve effecten op vogels die hiervan afhankelijk zijn niet aan de orde.

Zoogdieren

Aanlegfase

- Watergangen, oevers, vochtige hooilanden, moerasbos

Waterspitsmuis

Door het kleinschalige karakter en variatie van het landschap in het Zuidelijk Westerkwartier kan waterspitsmuis in principe verspreid over het studiegebied worden aangetroffen. Bij graafwerkzaamheden kan geschikt leefgebied van waterspitsmuis in de deelgebieden verstoord of vernietigd worden, individuen kunnen hierbij omkomen. Leefgebied en voorkomen van waterspitsmuis dient specifiek in beeld te worden gebracht om schade aan waterspitsmuis te voorkomen.

Otter

Uit het Dwarsdiepgebied en Polder de Dijken zijn waarnemingen van otter bekend. Met name de grotere watergangen in verbinding met het Leekstermeer vormen geschikt leefgebied van de otter in het Zuidelijk Westerkwartier. Bij werkzaamheden aan grotere watergangen en/of oevers kunnen mogelijk aanwezige otters verstoord worden. Otters zijn mobiel en kunnen de werkzaamheden mijden. Bovendien blijft er in de omgeving van de prioritaire gebieden voldoende alternatief leefgebied over waar otters naar kunnen uitwijken ten tijde van werkzaamheden.

Vleermuizen

De drie prioritaire deelgebieden vormen geschikt leefgebied van een aantal vleermuissoorten (zie paragraaf 3.3.1.). De werkzaamheden kunnen invloed hebben op de functionaliteit van het leefgebied van vleermuizen in de vorm van mogelijke verstoring tijdens werkzaamheden, onderbreken van lintvormige elementen in het landschap (vliegroutes en foerageergebied) en mogelijke kap van bomen met vaste verblijfplaatsen. Daar waar kleinschalige kap plaatsvindt, dient onderzocht te worden of er bomen met potentieel geschikte vleermuisverblijfplaatsen aanwezig zijn. Aangezien werkzaamheden geen betrekking hebben op gebouwen en dorpen blijven verblijfplaatsen in gebouwen intact, hier treden geen effecten op.

Gebruiksfase

- Watergangen, oevers en vochtige hooilanden/ruigte, houtwallen

Waterspitsmuis

Hoewel de waterspitsmuis een soort van moerassige en drassige gebieden is, kan bij plotselinge, hoge inundaties leefgebied verloren gaan. Er blijft echter voldoende alternatief leefgebied aanwezig in de drie deelgebieden waar waterspitsmuis naar kan uitwijken in het geval van inundatie. Negatieve effecten op populatieniveau zijn onwaarschijnlijk. Na afronding van de werkzaamheden worden de drie deelgebieden door vernatting en door een meer natuurgericht beheer bovendien in toenemende mate beter geschikt leefgebied voor waterspitsmuis.

Otter

De otter is een soort van waterrijke en moerasgebieden en zijn deze aangepast aan een leven in natte omstandigheden. Naar verwachting wordt het gebied door de herinrichting en de waterbergingsfunctie nog beter geschikt leefgebied voor de otter.

Vleermuizen

In de gebruiksfase als waterbergingsgebied zullen de prioritaire gebieden functioneel leefgebied blijven voor vormen voor vleermuizen. Potentiële verblijfplaatsen, foerageergebied en vliegroutes kunnen behouden blijven. Bovendien wordt voor watervleermuis en meervleermuis het gebied meer geschikt als leefgebied, o.a. door een toename in areaal geschikt foerageergebied.

Amfibieën

Aanlegfase

- Watergangen, oevers, vochtige hooi en graslanden, houtwallen (overwintering)

Poel- en heikikker

Tijdens verschillende werkzaamheden, zoals graven, dempen (n.a.v. omleggen watersysteem en betreding) kan leefgebied, waaronder voortplantingsbiotoop van poel- en heikikker verstoord en/of vernietigd worden. Individuen kunnen hierbij omkomen. Bij werkzaamheden aan houtwallen of andere hoger gelegen elementen in de directe nabijheid van geschikt leefgebied voor hei- en poelkikker (< 300 meter) kan overwinteringshabitat verloren gaan. Het is dan ook van belang om leefgebied en voorkomen van hei- en poelkikker ter hoogte van de werkzaamheden in beeld te brengen om te maatregelen hierop aan te kunnen passen.

Gebruiksfase

- Oevers, watergangen, gras- en hooilanden, (houtwallen)

In de gebruiksfase zal het gebied door vernatting en verbetering van de waterkwaliteit voor beide soorten in toenemende mate geschikt leefgebied vormen.

Reptielen

De drie prioritaire deelgebieden vormen op dit moment geen vast leefgebied van reptielen. Ringslang is een doelsoort maar komt op dit moment nog niet in de deelgebieden voor. Door de vernatting wordt het gebied meer geschikt voor de ringslang.

Vissen

Aanlegfase

- Watergangen en oevers

Bij werkzaamheden aan watergangen en oevers zoals het aanleggen van natuurvriendelijke oevers (Dwarsdiep), het omleggen, aanpassen of dempen van sloten en beken kan leefgebied van grote modderkruiper en/of kleine modderkruiper verloren gaan, individuen kunnen hierbij omkomen. Afhankelijk van de schaal van de ingreep kunnen hier effecten op populatieniveau optreden. Bittervoorn is niet bekend uit de drie deelgebieden maar kan op basis van habitatgeschiktheid niet op voorhand worden uitgesloten. Effecten op bittervoorn kunnen optreden tijdens de aanlegfase, waarbij werkzaamheden worden verricht aan stromende watergangen en oevers

zoals omleiden, vergraven en dempen van watergangen. Daar waar maatregelen worden uitgevoerd in watergangen dient de aanwezigheid van beschermde vissen te worden vastgesteld om de maatregelen hierop aan te kunnen passen om eventuele effecten te minimaliseren.

Gebruiksfase

- Watergangen en oevers

Door de realisatie van KRW-maatregelen als verbetering van de waterkwaliteit en beekherstel (o.a. natuurvriendelijke oevers) zal er meer variatie in aanwezige watergangen in de drie deelgebieden ontstaan. Dit heeft een positief effect op beschikbaar leefgebied van beschermde vissoorten zoals kleine modderkruiper en bittervoorn. Door vernatting in de drie gebieden en door herstel van petgaten zal ook het leefgebied van grote modderkruiper in de betreffende drie gebieden toenemen.

Ongewervelden

Aanlegfase

- Watergangen, petgaten, oevers

Groene glazenmaker

Tijdens graaf- en schoonwerkzaamheden aan watergangen waarin krabbenscheer aanwezig is, kunnen in de aanlegfase krabbenscheervelden beschadigd raken of vernietigd worden. Groene glazenmaker is afhankelijk van krabbenscheer voor de voortplanting. Indien krabbenscheer verloren gaat, kan dit effect hebben op (lokale) populaties van groene glazenmaker, doordat voortplantingshabitat wordt aangetast.

Door het vaststellen van eventuele aanwezigheid van groene glazenmaker daar waar maatregelen worden genomen kan schade aan de soort worden geminimaliseerd door.

Platte schijfhoren

Bij werkzaamheden aan ondiepe, zonnige, heldere watergangen in veenweidegebied kan leefgebied van platte schijfhoren aangetast worden en verloren gaan. Het voorkomen van platte schijfhoren in het Zuidelijk Westerkwartier is niet aangetoond, aanvullend onderzoek moet uitwijzen of de soort aanwezig is in het plangebied om de maatregelen hierop af te stemmen.

Gestreepte waterroofkever

Bij werkzaamheden aan schone, heldere watergangen in het veenweidegebied kan leefgebied van gestreepte waterroofkever aangetast worden of verloren gaan. Het voorkomen van gestreepte waterroofkever in het Zuidelijk Westerkwartier is niet bekend maar kan op basis van habitatgeschiktheid niet op voorhand uitgesloten worden. Door het vaststellen van aan- of afwezigheid van gestreepte waterroofkever kunnen maatregelen genomen worden om eventuele effecten te voorkomen.

Gebruiksfase

Groene glazenmaker

Door verbetering van de waterkwaliteit, kwelinvloed en vernatting neemt het areaal met potentieel geschikte groeiplaatsen van krabbescheer toe. Een toename van kwelinvloed zal het potentieel voor deze soorten nog verder doen toenemen.

Krabbenscheer fungeert als waardplant voor de groene glazenmaker. Deze plant is kwetsbaar voor veranderingen in waterkwaliteit als gevolg van inundatie door gebiedsvreemd water. Inundatie met gebiedsvreemd water is in de toekomst mogelijk in de gebieden Driepolder en Polder de Dijken. In het Dwarsdiepgebied gaat het om inundatie met gebiedseigen water.

Of en in welke mate er negatieve gevolgen optreden voor krabbenscheer en groene glazenmaker in Driepolders en Polder de Dijken is afhankelijk van de intensiteit waarmee inundatie optreedt, de waterkwaliteit van dit betreffende water en het lokaal voorkomen van groene glazenmaker. Dit dient nader onderzocht te worden om de maatregelen zo in te kunnen richten dat negatieve effecten op groene glazenmaker kunnen worden geminimaliseerd.

Platte schijfhoren en gestreepte waterroofkever

Vernatting en verbetering van de waterkwaliteit hebben ook een gunstig effect op de kwaliteit van het leefgebied van gestreepte waterroofkever en platte schijfhoren, indien zij in het gebied voorkomen. Ook voor deze soorten, indien aanwezig, geldt dat nader onderzocht dient te worden wat de mogelijke effecten zijn van inlaat van gebiedsvreemd water ter hoogte van Driepolders en Polder de Dijken om de maatregelen zo in te richten dat schade wordt geminimaliseerd.

4.2.3 Pasop

Planten

Aanlegfase

- Watergangen, petgaten, oevers, hooilanden

Werkzaamheden in het kader van vernatting aan watergangen en oevers zoals vergraving en eventueel kleinschalige dempingswerkzaamheden kunnen groeiplaatsen van rietorchis, brede orchis, waterdrieblad, wilde gagel en krabbenscheer (niet beschermd maar waardplant van groene glazenmaker) beschadigen of vernietigen. Krabbenscheer komt in Pasop ook voor in enkele petgaten waar mogelijk baggerwerkzaamheden zullen worden uitgevoerd. Tijdens het groeiseizoen ruim voor de uitvoering dienen groeiplaatsen in beeld te worden gebracht en gemarkeerd. Hierdoor kunnen de maatregelen zo ingericht worden dat schade aan beschermde planten wordt geminimaliseerd.

Gebruiksfase

Door de toename van vochtige drassige oevers en hooilanden in Pasop neemt het areaal van potentiële groeiplaatsen van rietorchis, en waterdrieblad toe. Door enkele dichtgroeïende petgaten weer open te maken en door een verbeterde waterkwaliteit kunnen groeiplaatsen van krabbenscheer zich uitbreiden. Negatieve effecten als gevolg van de maatregelen in Pasop op aanwezige beschermde planten treden niet op.

Tijdens de gebruiksfase wordt het gebied beter geschikt door toename van vochtige, drassige oevers en goed ontwikkelde watergangen en schrale, drassige hooilanden met mogelijk kwelinvloed. Hierdoor neemt het areaal potentiële groeiplaatsen voor deze soorten toe.

Broedvogels

Aanlegfase

- Houtwallen en –singels, bosjes, verlande petgaten en gras- en hooilanden

Door uitvoering van werkzaamheden te plannen buiten het broedseizoen wordt verstoring van broedende vogels voorkomen. Bij kleinschalige kap- en snoeiwerkzaamheden in houtwallen en –singels kunnen jaarrond beschermde nesten van soorten als buizerd of boomvalk verloren gaan. Om effecten op jaarrond beschermde nesten te voorkomen, dienen jaarrond beschermde nesten tijdens het broedseizoen voorafgaand aan de werkzaamheden te worden vastgesteld om de maatregelen hierop aan te kunnen passen.

Gebruiksfase

In de gebruiksfase treden er geen effecten op broedvogels, of jaarrond beschermde nesten op. Het gebied Pasop ondergaat geen wezenlijke grootschalige veranderingen en blijft na afronding geschikt broedgebied voor verschillende soorten algemene broedvogels, en soorten met jaarrond beschermde nesten.

Zoogdieren

Aanlegfase

- Watergangen, oevers, petgaten, houtwallen en -singels, natte ruigte, moerasbos

Waterspitsmuis

Bij graafwerkzaamheden aan watergangen en herstel werkzaamheden aan verlande petgaten en petgatencomplexen kan leefgebied van waterspitsmuis aangetast worden en mogelijk verloren gaan. Individuen kunnen hierbij omkomen. Potentieel leefgebied van waterspitsmuis bevindt zich verspreid over het gebied. Ruim voor de werkzaamheden dient aanwezigheid van waterspitsmuis te worden vastgesteld om de maatregelen zo aan te passen dat eventuele schade kan worden geminimaliseerd.

Vleermuizen

Pasop vormt geschikt leefgebied van een aantal vleermuissoorten (zie paragraaf 3.3.1). De werkzaamheden kunnen op kleine schaal invloed hebben op de functionaliteit van het leefgebied van vleermuizen in de vorm van mogelijke verstoring tijdens werkzaamheden, onderbreken van lintvormige elementen in het landschap (vliegroutes en foerageergebied) en mogelijke kap van bomen met vaste verblijfplaatsen. Aangezien werkzaamheden geen betrekking hebben op gebouwen en dorpen blijven verblijfplaatsen in gebouwen intact en treden hier geen effecten op. In de omgeving bevindt zich voldoende alternatief foerageergebied. Ter hoogte van kleinschalige kapwerkzaamheden dienen de werkzaamheden zo te worden uitgevoerd dat geen verblijfplaatsen verloren gaan en te grote onderbrekingen (dat wil zeggen groter dan 30 meter) van doorgaande landschapsstructuren worden voorkomen.

Gebruiksfase

Waterspitsmuis

Na afronding van de werkzaamheden in Pasop neemt het areaal geschikt leefgebied in de gebruiksfase toe, doordat door vernatting, omvorming van cultuurgraslanden naar vochtig hooi- en moerasland en herstel van petgatencomplexen het areaal geschikt leefgebied voor waterspitsmuis toeneemt. Hierdoor treden geen negatieve effecten op waterspitsmuis tijdens de gebruiksfase op.

Vleermuizen

Grootschalige werkzaamheden aan houtwallen, bospercelen, petgatencomplexen of bosjes staan voor het gebied niet gepland. Aanwezige landschapkenmerken zoals houtsingels en andere lijnvormige elementen worden versterkt. Hierdoor neemt de functionaliteit van deze elementen als vliegroute en foerageergebied van vleermuizen toe. Negatieve effecten op vleermuizen treden in de gebruiksfase niet op.

Amfibieën

Aanlegfase

- Watergangen, oevers, petgatencomplexen, moerasbos, vochtig gras- en hooiland

Hei- en poelkikker

Bij werkzaamheden aan watergangen, oevers, petgaten, moerasbos en natte ruigte in Pasop kan door vergraving, demping of andere maatregelen leefgebied van heikikker en poelkikker aangetast worden. Individuen kunnen hierbij omkomen. Ruim voorafgaand aan de inrichting dient aanwezigheid van hei- en poelkikker in beeld gebracht te worden om de maatregelen hierop aan de kunnen passen zodanig dat schade wordt geminimaliseerd.

Gebruiksfase

Tijdens de gebruiksfase neemt het areaal en kwaliteit van het leefgebied van heikikker en poelkikker toe als gevolg van herstel van petgatencomplexen, vernatting en omvorming van natte hooilanden. Negatieve effecten zijn tijdens de gebruiksfase niet aan de orde.

Reptielen

Aanlegfase

Pasop vormt geen leefgebied van beschermde reptielen. Effecten op reptielen treden niet op.

Gebruiksfase

Het gebied vormt potentieel leefgebied voor ringslang. Na afronding van de werkzaamheden neemt het areaal geschikt leefgebied voor ringslang verder toe. Op termijn kan Pasop leefgebied worden als ringslangen het gebied weten te bereiken.

Vissen

Aanlegfase

- Watergangen, oevers, petgaten

Grote en kleine modderkruiper, bittervoorn

Werkzaamheden in het kader van vernatting zoals vergraving en dempen aan watergangen, petgaten en oevers kunnen leefgebied van grote modderkruiper en/of kleine modderkruiper aantasten of vernietigen. Individuen kunnen hierbij omkomen. Bittervoorn is niet bekend uit het gebied maar op basis van habitatgeschiktheid kan het voorkomen van bittervoorn niet op voorhand worden uitgesloten. Ruim voorafgaand aan de inrichting dient aanwezigheid van soorten in beeld gebracht te

worden om de maatregelen hierop aan de kunnen passen zodanig dat schade wordt geminimaliseerd.

Gebruiksfase

Tijdens de gebruiksfase neemt, door vernatting en herstel van watergangen en petgaten het areaal leefgebied van grote modderkruiper en kleine modderkruiper in Pasop toe. Bovendien zal door invloed van grondwater de waterkwaliteit naar verwachting verbeteren. Dit heeft een positief effect op de habitatgeschiktheid van watergangen voor met name kleine modderkruiper en bittervoorn. Bij een toename aan drassige en moerassige omstandigheden neemt ook het potentieel leefgebied van grote modderkruiper in Pasop toe.

Ongewervelden

Aanlegfase

- Grotere watergangen, petgaten, oevers

Groene glazenmaker

In Pasop komt krabbenscheervegetatie voor. Krabbenscheer vormt voortplantingsgebied van groene glazenmaker. Deze libel is voor de voortplanting afhankelijk van krabbenscheervegetatie. In grotere, schonere watergangen en petgaten komen groeiplaatsen van krabbenscheer voor. Bij werkzaamheden zoals vergraving, dempen op kleinschalige baggerwerkzaamheden aan dergelijke watergangen en oevers kunnen krabbenscheervelden aangetast of vernietigd worden. Hierdoor kan voortplantingshabitat van groene glazenmaker verdwijnen. Ruim voorafgaand aan de inrichting dient aanwezigheid van groene glazenmaker in beeld gebracht te worden om de maatregelen hierop aan de kunnen passen zodanig dat schade wordt geminimaliseerd.

Platte schijfhoren

Bij werkzaamheden aan ondiepe, zonnige, heldere watergangen in veenweidegebied kan leefgebied van platte schijfhoren aangetast worden en verloren gaan. Het voorkomen van platte schijfhoren in het Zuidelijk Westerkwartier is niet aangetoond, aanvullend onderzoek moet uitwijzen of de soort aanwezig is in het plangebied om de maatregelen hierop af te stemmen.

Gestreepte waterroofkever

Bij werkzaamheden aan schone, heldere watergangen in het veenweidegebied kan leefgebied van gestreepte waterroofkever aangetast worden of verloren gaan. Het voorkomen van gestreepte waterroofkever in het Zuidelijk Westerkwartier is niet bekend maar kan op basis van habitatgeschiktheid niet op voorhand uitgesloten worden. Door het vaststellen van aan- of afwezigheid van gestreepte waterroofkever kunnen maatregelen genomen worden om schade te voorkomen.

Gebruiksfase

Groene glazenmaker

Na afronding van de werkzaamheden neemt het areaal potentieel geschikt leefgebied voor krabbenscheer en dus groene glazenmaker toe als gevolg van de effecten van vernatting en het herstel van petgaten. Door de voorgenomen vernatting in het gebied

neemt daarbij bovendien de waterkwaliteit toe waardoor krabbenscheer kan toenemen. Hierdoor kan potentieel leefgebied zich uitbreiden.

Platte schijnhoren en gestreepte waterroofkever

Vernatting en verbetering van de waterkwaliteit hebben ook een gunstig effect op de kwaliteit van het leefgebied van gestreepte waterroofkever en platte schijnhoren, indien zij in het gebied voorkomen. In de gebruiksfase treden dan ook geen negatieve effecten op beide soorten op.

4.2.4 Polder Bombay

Planten

Aanlegfase

Bij graaf- en/of dempingswerkzaamheden in het kader van vernatting aan watergangen en oevers in Polder Bombay kunnen groeiplaatsen van rietorchis, brede orchis, wilde gagel, waterdrieblad en krabbenscheer (niet beschermd wel waardplant van groene glazenmaker) aangetast worden of verloren gaan. Ruim voor de werkzaamheden in het groeiseizoen dienen groeiplaatsen te worden vastgesteld en gemarkeerd zodat werkzaamheden zo ingericht kunnen worden om schade te minimaliseren.

Gebruiksfase

Tijdens de gebruiksfase neemt in de Polder Bombay het areaal potentieel geschikte groeiplaatsen voor orchideeën, wilde gagel, waterdrieblad en krabbenscheer toe door toename van vochtige, drassige oevers en goed ontwikkelde watergangen door vernatting en omvorming van cultuurgrasland naar schrale, drassige hooilanden, en een meer natuurlijker beheer.

Vogels

Aanlegfase

- Houtwallen en –singels, verlande petgaten, bospercelen, moerasbos en gras- en hooilanden

Door uitvoering van werkzaamheden in te plannen buiten het broedseizoen wordt verstoring van broedende vogels voorkomen. Bij kleinschalige kap- en snoeiwerkzaamheden in houtwallen en –singels kunnen jaarrond beschermde nesten van soorten als buizerd of boomvalk verloren gaan.

Om effecten op jaarrond beschermde nesten te voorkomen, dienen jaarrond beschermde nesten tijdens het broedeizoen voorafgaand aan de werkzaamheden te worden vastgesteld om de maatregelen hierop aan te kunnen passen.

Gebruiksfase

In de gebruiksfase treden er geen effecten op broedvogels, of jaarrond beschermde nesten op. Polder Bombay blijft na afronding geschikt broedgebied voor verschillende soorten algemene broedvogels en soorten met jaarrond beschermde nesten.

Zoogdieren

Aanlegfase

- Watergangen, oevers, houtwallen en -singels, natte ruigte

Waterspitsmuis

Bij graafwerkzaamheden aan watergangen, bij dempen van watergangen n.a.v. aanpassen watersysteem en herstel werkzaamheden aan verlande petgaten en petgatencomplexen kan leefgebied van waterspitsmuis aangetast worden en mogelijk verloren gaan. Individuen kunnen hierbij omkomen. Potentieel leefgebied van waterspitsmuis bevindt zich verspreid over het gebied langs watergangen en vochtige hooilanden. Ruim voorafgaand aan de inrichting dient aanwezigheid van waterspitsmuis in het plangebied in beeld gebracht te worden om de maatregelen hierop aan de kunnen passen zodanig dat schade wordt geminimaliseerd.

Vleermuizen

De werkzaamheden kunnen op kleine schaal invloed hebben op de functionaliteit van het leefgebied van vleermuizen in de vorm van mogelijke verstoring tijdens werkzaamheden, onderbreken van lintvormige elementen in het landschap (vliegroutes en foerageergebied) en mogelijke kap van bomen met vaste verblijfplaatsen. Aangezien werkzaamheden geen betrekking hebben op gebouwen en dorpen blijven verblijfplaatsen in gebouwen intact en treden hier geen effecten op. In de omgeving bevindt zich voldoende alternatief foerageergebied. Ter hoogte van kleinschalige kapwerkzaamheden dienen de werkzaamheden zo te worden uitgevoerd dat geen verblijfplaatsen verloren gaan en te grote onderbrekingen (meer dan 30 meter) van lijnvormige landschapsstructuren worden voorkomen.

Gebruiksfase

Waterspitsmuis

Na afronding van de werkzaamheden in Polder Bombay neemt het areaal geschikt leefgebied voor waterspitsmuis in de gebruiksfase toe, doordat door vernatting, omvorming van cultuurgraslanden naar vochtig hooi- en moerasland en herstel van petgatencomplexen het areaal geschikt leefgebied voor waterspitsmuis toeneemt. Hierdoor zijn negatieve effecten op waterspitsmuis tijdens de gebruiksfase niet aan de orde.

Vleermuizen

Er vinden geen grootschalige werkzaamheden plaats aan houtwallen, bospercelen, petgatencomplexen of bosjes. Aanwezige landschapskenmerken zoals houtsingels en andere lijnvormige elementen worden juist versterkt. Hierdoor blijft de functionaliteit van deze elementen als vliegroute en foerageergebied van vleermuizen intact en wordt zelfs verbeterd. Negatieve effecten op vleermuizen treden in de gebruiksfase niet op.

Amfibieën

Aanlegfase

- Watergangen, oevers, vochtig gras- en hooiland

Poel- en heikikker

Bij werkzaamheden aan watergangen, oevers, natte ruigte en graslanden in Polder Bombay kan door vergraving, demping of andere maatregelen leefgebied van heikikker en poelkikker aangetast worden. Individuen kunnen hierbij omkomen. Ruim voorafgaand aan de inrichting dient aanwezigheid van hei- en poelkikker in beeld gebracht te worden om de maatregelen hierop aan de kunnen passen zodanig dat schade wordt geminimaliseerd.

Gebruiksfase

Tijdens de gebruiksfase neemt het areaal en kwaliteit van het leefgebied van heikikker en poelkikker toe als gevolg van vernatting en omvorming van natte hooilanden. Negatieve effecten zijn niet aan de orde.

Reptielen

Aanlegfase

Polder Bombay vormt geen leefgebied van beschermde reptielen. Effecten op reptielen treden niet op.

Gebruiksfase

Het gebied kan na afronding van de werkzaamheden op termijn potentieel leefgebied voor ringslang vormen.

Vissen

Aanlegfase

- Watergangen, oevers, petgaten

Grote en kleine modderkruiper, bittervoorn

Werkzaamheden in het kader van vernatting zoals vergraving van oevers en dempen van watergangen kan leefgebied van grote modderkruiper en/of kleine modderkruiper aantasten of vernietigen. Individuen kunnen hierbij omkomen. Voor grote modderkruiper is dit ook aan de orde bij werkzaamheden ter hoogte van petgaten. Bittervoorn is niet bekend uit het gebied maar op basis van habitatgeschiktheid kan het voorkomen van bittervoorn niet op voorhand worden uitgesloten in schonere, stromende watergangen. Ruim voorafgaand aan de inrichting dient aanwezigheid van beschermde vissoorten in het deelgebied in beeld gebracht te worden om de maatregelen hierop aan de kunnen passen zodanig dat schade wordt geminimaliseerd.

Gebruiksfase

Tijdens de gebruiksfase neemt, door vernatting en herstel van watergangen en petgaten het areaal leefgebied van grote modderkruiper en kleine modderkruiper in Polder Bombay toe. Bovendien zal door invloed van grondwater de waterkwaliteit mogelijk verbeteren. Dit heeft een positieve effect op de habitatgeschiktheid van

watergangen voor met name kleine modderkruiper en bittervoorn. Bij een toename aan drassige en moerasomstandigheden neem ook het potentieel leefgebied van grote modderkruiper in Pasop toe.

Ongewervelden

Aanlegfase

- Grotere watergangen, petgaten, oevers

In Bombay komt op een aantal locaties krabbenscheervegetatie voor, dit is voortplantingsgebied van groene glazenmaker. Bij werkzaamheden zoals vergraving, dempen en/of op kleinschalig baggeren van watergangen en oevers kunnen krabbenscheervelden aangetast of vernietigd worden. Hierdoor kan voortplantingshabitat van groene glazenmaker aangetast worden of zelfs verdwijnen. Ruim voor de werkzaamheden dient aanwezigheid van groene glazenmaker te worden vastgesteld om maatregelen hierop aan te kunnen passen zodanig dat schade wordt geminimaliseerd.

Platte schijfhoren

Bij werkzaamheden aan ondiepe, zonnige, heldere watergangen in veenweidegebied kan leefgebied van platte schijfhoren aangetast worden en verloren gaan. Het voorkomen van platte schijfhoren in het Zuidelijk Westerkwartier is niet aangetoond, aanvullend onderzoek moet uitwijzen of de soort aanwezig is in het plangebied om de maatregelen hierop af te stemmen.

Gestreepte waterroofkever

Bij werkzaamheden aan schone, heldere watergangen in het veenweidegebied kan leefgebied van gestreepte waterroofkever aangetast worden of verloren gaan. Het voorkomen van gestreepte waterroofkever in het Zuidelijk Westerkwartier is niet bekend maar kan op basis van habitatgeschiktheid niet op voorhand uitgesloten worden. Aanvullend onderzoek moet uitwijzen of gestreepte waterroofkever in het plangebied aanwezig is zodat eventueel maatregelen genomen kunnen worden om schade te voorkomen.

Gebruiksfase

Groene glazenmaker

Na afronding van de werkzaamheden neemt het areaal potentieel geschikt leefgebied voor krabbenscheer en dus groene glazenmaker toe als gevolg van de effecten van vernatting en het herstel van petgaten. Door de voorgenomen vernatting in het gebied neemt daarbij bovendien de waterkwaliteit toe waardoor krabbenscheer kan toenemen. Hierdoor kan potentieel leefgebied zich uitbreiden.

Platte schijnhoren en gestreepte waterroofkever

Vernatting en verbetering van de waterkwaliteit hebben ook een gunstig effect op de kwaliteit van het leefgebied van gestreepte waterroofkever en platte schijfhoren, indien zij in het gebied voorkomen. In de gebruiksfase treden dan ook geen negatieve effecten op beide soorten op.

4.2.5 Doezumermieden & Polder Kaleweg

In beide gebieden worden maatregelen genomen in het kader van vernatting, omvorming cultuurgrasland en herstel petgaten en moerasbos.

Planten

Aanlegfase

- Watergangen, oevers, vochtige hooilanden, moerasbos, petgatencomplexen
- Bij werkzaamheden aan watergangen, oevers, natte hooi- en graslanden, petgaten en moerasbos in het kader van vernatting of herstel van petgatencomplexen kunnen groeiplaatsen van waterdrieblad, rietorchis, brede orchis, wilde gagel en krabbenscheer (niet beschermd maar waardplant van groene glazenmaker) verloren gaan door graafwerkzaamheden of dempen. Tijdens het groeiseizoen ruim voor de uitvoering dienen groeiplaatsen in beeld te worden gebracht en gemarkeerd, de maatregelen zo te nemen dat schade aan beschermde planten wordt geminimaliseerd.

Gebruiksfase

Tijdens de gebruiksfase neemt het areaal potentieel geschikte groeiplaatsen in de Doezumermieden en Polder Kaleweg voor orchideeën, waterdrieblad en krabbenscheer toe door toename van vochtige, drassige oevers en goed ontwikkelde watergangen en schrale, drassige hooilanden en een natuurlijker beheer. Negatieve effecten zijn in de gebruiksfase niet aan de orde.

Vogels

Aanlegfase

- Houtwallen en –singels, bosjes, verlande petgaten en gras- en hooilanden
- Door uitvoering van werkzaamheden uit te voeren buiten het broedseizoen wordt verstoring van broedende vogels voorkomen. Bij kleinschalige kap- en snoeiwerkzaamheden in houtwallen en –singels kunnen jaarrond beschermde nesten van soorten als buizerd of boomvalk verloren gaan. Ruim voor de werkzaamheden dienen tijdens het broedseizoen jaarrond beschermde nesten in het plangebied te worden vastgesteld om de maatregelen hierop aan te kunnen passen.

Gebruiksfase

In de gebruiksfase treden er geen effecten op broedvogels, of jaarrond beschermde nesten op. Het gebied ondergaat geen wezenlijke veranderingen en blijft na afronding geschikt broedgebied voor verschillende soorten algemene broedvogels.

Zoogdieren

Aanlegfase

- Watergangen, oevers, petgaten, houtwallen en -singels, ruigte

Waterspitsmuis

Bij graafwerkzaamheden aan watergangen, demping n.a.v. aanpassen watersysteem, gaafwerkzaamheden aan oevers, natte hooilanden en herstel werkzaamheden aan verlande petgaten en petgatencomplexen kan leefgebied van waterspitsmuis aangetast worden en mogelijk verloren gaan. Individuen kunnen hierbij omkomen.

Voorkomen van waterspitsmuis is bekend uit Doezumermieden maar in beide gebieden is geschikt leefgebied aanwezig. Ruim voorafgaand aan de inrichting dient aanwezigheid van waterspitsmuis in het plangebied in beeld gebracht te worden om de maatregelen hierop aan de kunnen passen zodanig dat schade wordt geminimaliseerd.

Vleermuizen

De Doezumermieden en Polder Kaleweg vormen geschikt leefgebied voor een aantal vleermuissoorten. De werkzaamheden kunnen op kleine schaal invloed hebben op de functionaliteit van het leefgebied van vleermuizen in de vorm van mogelijke verstoring tijdens werkzaamheden, onderbreken van lintvormige elementen in het landschap (vliegroutes en foerageergebied) en mogelijke kap van bomen met vaste verblijfplaatsen. Aangezien werkzaamheden geen betrekking hebben op gebouwen en dorpen blijven verblijfplaatsen in gebouwen intact en treden hier geen effecten op. Aanwezige landschapkenmerken zoals houtsingels en andere lijnvormige elementen worden versterkt. Hierdoor blijft de functionaliteit van deze elementen als vliegroute en foerageergebied van vleermuizen intact. Ter hoogte van kleinschalige kapwerkzaamheden dienen werkzaamheden zodanig te worden uitgevoerd dat geen verblijfplaatsen verloren gaan en te grote onderbrekingen (meer dan 30 meter) van doorgaande landschapstructuren worden voorkomen.

Gebruiksfase

Waterspitsmuis

Na afronding van de werkzaamheden in beide gebieden neemt het areaal geschikt leefgebied voor waterspitsmuis in de gebruiksfase toe, door uitbreiding van vernatting en omvorming van cultuurgraslanden naar vochtig hooi- en moerasland. Hierdoor treden geen negatieve effecten op waterspitsmuis tijdens de gebruiksfase op.

Vleermuizen

Grootschalige werkzaamheden aan houtwallen, bospercelen, petgatencomplexen of bosjes staan voor beide gebieden niet gepland. Aanwezige landschapkenmerken zoals houtsingels en andere lijnvormige elementen worden versterkt. Hierdoor neemt de functionaliteit van deze elementen als vliegroute en foerageergebied van vleermuizen toe. Negatieve effecten op vleermuizen treden in de gebruiksfase niet op.

Amfibieën

Aanlegfase

- Watergangen, oevers, vochtige hooilanden, moerasbos, petgatencomplexen

Poel- en heikikker

Bij graafwerkzaamheden in het kader van vernatting aan watergangen, oevers, moerasbos, ruigte en gras- en hooilanden en dempwerkzaamheden n.a.v. aanpassen van het watersysteem kan leefgebied van poelkikker en heikikker aangetast worden en mogelijk verloren gaan. Individuen kunnen hierbij omkomen. Ruim voorafgaand aan de inrichting dient aanwezigheid van hei- en poelkikker in beeld gebracht te worden om de maatregelen hierop aan de kunnen passen zodanig dat schade wordt geminimaliseerd.

Gebruiksfase

Tijdens de gebruiksfase neemt het areaal en kwaliteit van het leefgebied van heikikker en poelkikker in Doezumermieden en Polder Kaleweg toe, door omvorming van cultuurland naar vochtig hooiland en vernatting van het gebied. Negatieve effecten op heikikker en/of poelkikker zijn tijdens de gebruiksfase niet aan de orde.

Reptielen

Aanlegfase

Doezumermieden en Polder Kaleweg vormen geen leefgebied van reptielen. Negatieve effecten bij werkzaamheden tijdens de aanlegfase treden niet op.

Gebruiksfase

Beide gebieden vormen potentieel leefgebied van ringslang. Na afronding van de werkzaamheden kunnen beide polders zich verder ontwikkelen tot geschikt leefgebied. De maatregelen in het kader van de realisatie van het NNN maken het gebied bovendien beter bereikbaar voor ringslang.

Vissen

Aanlegfase

- Watergangen, oevers, petgaten

Grote en kleine modderkruiper, bittervoorn

Werkzaamheden in het kader van vernatting zoals vergraving van oevers en dempen van watergangen kan leefgebied van grote modderkruiper en/of kleine modderkruiper aantasten of vernietigen. Individuen kunnen hierbij omkomen. Voor grote modderkruiper is dit ook aan de orde bij werkzaamheden ter hoogte van petgaten. Bittervoorn is niet bekend uit het gebied maar op basis van habitatgeschiktheid kan het voorkomen van bittervoorn niet op voorhand worden uitgesloten in schonere, stromende watergangen. Ruim voorafgaand aan de inrichting dient aanwezigheid van beschermde vissoorten in beeld gebracht te worden om de maatregelen hierop aan de kunnen passen zodanig dat schade wordt geminimaliseerd.

Gebruiksfase

Tijdens de gebruiksfase neemt, door vernatting en herstel van watergangen en petgaten het areaal leefgebied van grote modderkruiper en kleine modderkruiper in Doezumermieden en Polder Kaleweg toe. Bovendien zal door invloed van grondwater de waterkwaliteit mogelijk verbeteren. Dit heeft een positief effect op de habitatgeschiktheid van watergangen voor met name kleine modderkruiper en bittervoorn. Bij een toename aan drassige en moerasomstandigheden neem ook het potentieel leefgebied van grote modderkruiper toe.

Ongewervelden

Aanlegfase

- Grotere watergangen, petgaten

Uit Doezumermieden is groene glazenmaker bekend, echter ook in Polder Kaleweg komt krabbenscheer voor die als waardplant kan fungeren voor groene glazenmaker. In beide gebieden zijn in grotere, schonere watergangen geschikte groeiplaatsen krabbenscheer aanwezig zoals in het Lettelberterdiep. Bij werkzaamheden aan

watergangen en oevers met krabbenscheervegetatie zoals graafwerkzaamheden en/of dempen kan voortplantingshabitat van groene glazenmaker aangetast of vernietigd worden. Hierdoor kan voortplantingshabitat van groene glazenmaker verdwijnen. Ruim voor de werkzaamheden dient aanwezigheid van groene glazenmaker in het deelgebied te worden vastgesteld om maatregelen hierop aan te kunnen passen zodanig dat schade wordt geminimaliseerd.

Platte schijfhoren

Bij werkzaamheden aan ondiepe, zonnige, heldere watergangen in veenweidegebied kan leefgebied van platte schijfhoren aangetast worden en verloren gaan. Het voorkomen van platte schijfhoren in het Zuidelijk Westerkwartier is niet aangetoond, aanvullend onderzoek moet uitwijzen of de soort aanwezig is in het plangebied om de maatregelen hierop af te stemmen.

Gestreepte waterroofkever

Bij werkzaamheden aan schone, heldere watergangen in het veenweidegebied kan leefgebied van gestreepte waterroofkever aangetast worden of verloren gaan. Het voorkomen van gestreepte waterroofkever in het Zuidelijk Westerkwartier is niet bekend maar kan op basis van habitatgeschiktheid niet op voorhand uitgesloten worden.

Aanvullend onderzoek moet uitwijzen of gestreepte waterroofkever in het plangebied aanwezig is zodat eventueel maatregelen genomen kunnen worden om schade te voorkomen.

Gebruiksfase

Groene glazenmaker

Na afronding van de werkzaamheden neemt het areaal potentieel geschikt leefgebied voor krabbenscheer en dus groene glazenmaker toe als gevolg van de effecten van vernatting. Door de voorgenomen toename van de invloed van grondwater in het gebied neemt bovendien de waterkwaliteit toe waardoor krabbenscheer naar verwachting toeneemt. Dit heeft een positief effect op de populatie groene glazenmakers.

Platte schijfhoren en gestreepte waterroofkever

Vernatting en verbetering van de waterkwaliteit hebben ook een gunstig effect op de kwaliteit van het leefgebied van gestreepte waterroofkever en platte schijfhoren, indien zij in het gebied voorkomen. In de gebruiksfase treden dan ook geen negatieve effecten op beide soorten op.

4.2.6 't Faan

Doelen en maatregelen in het kader van realisatie van het NNN voor deelgebied 't Faan zijn nog niet uitgewerkt. Kleinschalige maatregelen voor vernatting, omvorming cultuurland en kleinschalige herstelwerkzaamheden aan houtwallen en -singels wordt voor 't Faan als uitgangspunt genomen, gebaseerd op maatregelen in overige gebieden.

Planten

Aanlegfase

- Watergangen en oevers

Door graaf- en/of dempingswerkzaamheden in het kader van vernatting aan watergangen en oevers in 't Faan kunnen mogelijk groeiplaatsen van rietorchis, waterdriblad en/of krabbenscheer (niet beschermd wel waardplant van groene glazenmaker) aangetast worden of verloren gaan. Tijdens het groeiseizoen ruim voor de uitvoering dienen groeiplaatsen van beschermde planten in beeld te worden gebracht en gemarkeerd zodat maatregelen kunnen worden genomen om schade aan beschermde planten te minimaliseren.

Gebruiksfase

Door de voorgenomen maatregelen neemt in 't Faan na afronding van de werkzaamheden de potentie voor geschikte groeiplaatsen voor orchideeën, waterdriblad en krabbenscheer toe, door toename van vochtige, drassige oevers en goed ontwikkelde watergangen door vernatting en omvorming van cultuurgrasland naar schrale, drassige hooilanden, en een meer natuurlijker beheer. Negatieve effecten in de gebruiksfase zijn niet aan de orde.

Vogels

Aanlegfase

- Houtwallen en –singels, bosjes, verlande petgaten en gras- en hooilanden

Door de uitvoering van werkzaamheden te laten plaatsvinden buiten het broedseizoen wordt verstoring van broedende vogels voorkomen. Bij kleinschalige kap- en snoeiwerkzaamheden in houtwallen en –singels kunnen jaarrond beschermde nesten van soorten als buizerd of boomvalk verloren gaan. Ruim voor de werkzaamheden dienen tijdens het broedseizoen jaarrond beschermde nesten te worden vastgesteld om de maatregelen hierop aan te kunnen passen om schade te voorkomen.

Gebruiksfase

In de gebruiksfase treden er geen effecten op broedvogels of jaarrond beschermde nesten op. Polder Bombay blijft na afronding geschikt broedgebied voor de betreffende soorten algemene broedvogels en soorten met jaarrond beschermde nesten.

Zoogdieren

Aanlegfase

- Watergangen, oevers, houtwallen en -singels, natte ruigte

Waterspitsmuis

Bij graaf- en dempwerkzaamheden aan watergangen en oevers kan potentieel leefgebied van waterspitsmuis aangetast worden en mogelijk verloren gaan. Individuen kunnen hierbij omkomen. Potentieel leefgebied van waterspitsmuis bevindt zich verspreid over het gebied langs watergangen en vochtige hooilanden. Ruim voorafgaand aan de inrichting dient aanwezigheid van waterspitsmuis in het deelgebied in beeld gebracht te worden om de maatregelen hierop aan te kunnen passen zodanig dat schade wordt geminimaliseerd.

Vleermuizen

't Faan vormt geschikt leefgebied van een aantal vleermuissoorten. De werkzaamheden kunnen op kleine schaal invloed hebben op de functionaliteit van het leefgebied van vleermuizen in de vorm van mogelijke verstoring tijdens werkzaamheden, onderbreken van lintvormige elementen in het landschap (vliegroutes en foerageergebied) en mogelijke kap van bomen met vaste verblijfplaatsen. Aangezien werkzaamheden geen betrekking hebben op gebouwen en dorpen blijven verblijfplaatsen in gebouwen intact en treden hier geen effecten op. Aanwezige landschapskenmerken zoals houtsingels en andere lijnvormige elementen worden versterkt. Hierdoor blijft de functionaliteit van deze elementen als vliegroute en foerageergebied van vleermuizen intact. Ter hoogte van kleinschalige kapwerkzaamheden dienen deze zo te worden uitgevoerd dat geen verblijfplaatsen verloren gaan en te grote onderbrekingen (groter dan 30 meter) van doorgaande landschapsstructuren worden voorkomen.

Gebruiksfase

Waterspitsmuis

Na afronding van de werkzaamheden in 't Faan neemt het areaal potentieel leefgebied voor waterspitsmuis in de gebruiksfase toe, door vernatting en omvorming van cultuurgraslanden naar vochtig hooi- en moerasland. Negatieve effecten zijn hierdoor niet aan de orde.

Vleermuizen

Er vinden geen grootschalige werkzaamheden plaats aan houtwallen en –singels in 't Faan. Aanwezige landschapskenmerken zoals houtsingels en andere lijnvormige elementen worden versterkt. Hierdoor blijft de functionaliteit van deze elementen als vliegroute en foerageergebied van vleermuizen intact en neemt zelfs toe. Negatieve effecten zijn niet aan de orde.

Amfibieën

Aanlegfase

- Watergangen, oevers, vochtig gras- en hooiland

Poel- en heikikker

Bij werkzaamheden aan watergangen, oevers, natte ruigte en graslanden in 't Faan kan door vergraving, demping of andere maatregelen leefgebied van heikikker en poelkikker aangetast worden. Individuen kunnen hierbij omkomen. Ruim voorafgaand aan de inrichting dient aanwezigheid van hei- en poelkikker in beeld gebracht te worden om de maatregelen hierop aan de kunnen passen zodanig dat schade wordt geminimaliseerd.

Gebruiksfase

Tijdens de gebruiksfase neemt het areaal en kwaliteit van het leefgebied van heikikker en poelkikker toe als gevolg van vernatting en omvorming van natte hooilanden. Negatieve effecten zijn niet aan de orde.

Reptielen

Aanlegfase

't Faan vormt geen leefgebied van beschermde reptielen. Effecten op reptielen treden niet op.

Gebruiksfase

't Faan kan na afronding van de werkzaamheden op termijn potentieel leefgebied voor ringslang vormen. Als gevolg van de werkzaamheden in het kader van de realisatie NNN in het Zuidelijk Westerkwartier wordt het gebied tevens beter bereikbaar voor de ringslang

Vissen

Aanlegfase

- Watergangen, oevers, petgaten

Grote en kleine modderkruiper en bittervoorn

Werkzaamheden in het kader van vernatting zoals vergraving van oevers en dempen van watergangen kan leefgebied van grote modderkruiper en/of kleine modderkruiper aantasten of vernietigen. Individuen kunnen hierbij omkomen. Voor grote modderkruiper is dit ook aan de orde bij werkzaamheden ter hoogte van petgaten. Bittervoorn is niet bekend in het gebied maar op basis van habitatgeschiktheid kan het voorkomen van bittervoorn niet op voorhand worden uitgesloten in schonere, stromende watergangen. Ruim voorafgaand aan de inrichting dient aanwezigheid van beschermde vissoorten in beeld gebracht te worden om de maatregelen hierop aan de kunnen passen zodanig dat schade wordt geminimaliseerd.

Gebruiksfase

Tijdens de gebruiksfase neemt, door vernatting en herstel van watergangen en petgaten het areaal leefgebied van grote modderkruiper en kleine modderkruiper in 't Faan toe. Bovendien zal door invloed van grondwater de waterkwaliteit mogelijk verbeteren. Dit heeft een positief effect op de habitatgeschiktheid van watergangen voor met name kleine modderkruiper en bittervoorn. Bij een toename aan drassige en moerasomstandigheden neem ook het potentieel leefgebied van grote modderkruiper toe. Negatieve effecten zijn niet aan de orde.

Ongewervelden

Aanlegfase

- Grotere watergangen, petgaten, oevers

Grotere watergangen en petgaten in 't Faan vormen potentieel geschikt leefgebied voor groene glazenmakers bij aanwezigheid van krabbenscheervegetatie. Bij aanwezigheid van krabbenscheervegetaties kan bij werkzaamheden zoals vergraving, dempen en/of op kleinschalig baggeren van watergangen en oevers voortplantingshabitat van groene glazenmaker aangetast worden of zelfs verdwijnen. Ruim voor de werkzaamheden dient aanwezigheid van groene glazenmaker in het deelgebied te worden vastgesteld om maatregelen hierop aan te kunnen passen zodanig dat schade wordt geminimaliseerd.

Platte schijfhoren

Bij werkzaamheden aan ondiepe, zonnige, heldere watergangen in veenweidegebied kan leefgebied van platte schijfhoren aangetast worden en verloren gaan. Het voorkomen van platte schijfhoren in het Zuidelijk Westerkwartier is niet aangetoond, aanvullend onderzoek moet uitwijzen of de soort aanwezig is in het plangebied om de maatregelen hierop af te stemmen.

Gestreepte waterroofkever

Bij werkzaamheden aan schone, heldere watergangen in het veenweidegebied kan leefgebied van gestreepte waterroofkever aangetast worden of verloren gaan. Het voorkomen van gestreepte waterroofkever in het Zuidelijk Westerkwartier is niet bekend maar kan op basis van habitatgeschiktheid niet op voorhand uitgesloten worden.

Aanvullend onderzoek moet uitwijzen of gestreepte waterroofkever in het plangebied aanwezig is zodat eventueel maatregelen genomen kunnen worden om schade te voorkomen.

Gebruiksfase

Groene glazenmaker

Na afronding van de werkzaamheden neemt het areaal potentieel geschikt leefgebied voor krabbenscheer en dus groene glazenmaker toe als gevolg van de effecten van vernatting en het herstel van watergangen en treedt er dus mogelijk een positief effect op.

Platte schijfhoren en gestreepte waterroofkever

Vernatting en verbetering van de waterkwaliteit hebben ook een gunstig effect op de kwaliteit van het leefgebied van gestreepte waterroofkever en platte schijfhoren, indien zij in het gebied voorkomen. In de gebruiksfase treden dan ook geen negatieve effecten op beide soorten op.

4.2.7 A7 Zuid

Planten

Aanlegfase

- Houtwallen en -singels, gras- en hooilanden, bos

In het noordelijk deel van het Landgoed Coendersborg komen geschikte groeiplaatsen van orchideeën (rietorchis, brede orchis) en wilde gagel voor. Bij graafwerkzaamheden kunnen deze groeiplaatsen aangetast worden. Geschikte condities voor rietorchis komen ook in andere delen van Coendersborg en Iwema Steenhuis voor, maar aanwezigheid is hier niet bekend. Langs oevers van watergangen is mogelijk waterdrieblad aanwezig. Voorkomen van krabbenscheer (niet beschermd maar wel de waardplant van de zwaar beschermde groene glazenmaker) is niet bekend uit Coendersborg en/of Iwema Steenhuis. Geschikte watergangen of complexen met petgaten zijn hier niet of nauwelijks aanwezig.

Gebruiksfase

In de gebruiksfase verbeteren de omstandigheden voor rietorchis en/of brede orchis, door kleinschalige vernatting zal het areaal geschikt leefgebied toenemen. Er vinden in de gebruiksfase geen maatregelen plaats die effect hebben op waterdrieblad. Door vernatting zal mogelijk ook voor waterdrieblad het areaal leefgebied in de betreffende deelgebieden toenemen. Negatieve effecten op beschermde planten zijn niet aan de orde.

Vogels

Aanlegfase

- Oevers, graslanden, houtwallen en -singels, ruigte, laagveenbos, bospercelen, landgoederen

Door werkzaamheden buiten het broedseizoen te laten plaatsvinden, wordt verstoring van broedende vogels voorkomen. Bij kapwerkzaamheden kunnen echter mogelijk aanwezige jaarrond beschermde nesten in bomen verloren gaan. Vooral aanwezige bospercelen, landgoederen en laagveenbossen en in iets mindere mate brede houtwallen vormen geschikte broedlocaties voor soorten met jaarrond beschermde nesten zoals roek, buizerd, havik en/of sperwer. Ruim voor de werkzaamheden dienen tijdens het broedseizoen jaarrond beschermde nesten te worden vastgesteld om de maatregelen hierop aan te kunnen passen om schade te voorkomen.

Gebruiksfase

Tijdens de gebruiksfase treden er geen negatieve effecten op broedvogels op. Het gebied zal geschikt leef- en broedgebied blijven vormen voor een grote variatie aan broedvogels, waaronder soorten met jaarrond beschermde nesten.

Zoogdieren

Aanlegfase

- Oevers, vochtige hooi- en graslanden, houtwallen,

Waterspitsmuis

Bij graafwerkzaamheden aan oevers, vochtige, drassige graslanden kan leefgebied van waterspitsmuis verloren gaan, individuen kunnen hierbij omkomen.

Er zijn geen grootschalige werkzaamheden voorzien in het plangebied A7 Zuid. Waterspitsmuis is bovendien niet vastgesteld in Coendersborg en/of Iwema Steenhuis. Gezien de regionale spreiding van waterspitsmuis kan de soort niet op voorhand worden uitgesloten in potentieel geschikt leefgebied in en rond beide gebieden. Op basis van de beperkte schaal van de voorgenomen ingrepen en de beperkte beschikbaarheid van het areaal geschikt leefgebied in het plangebied zijn negatieve effecten op waterspitsmuis als gevolg van de inrichtingsmaatregelen in het plangebied A7 Zuid niet te verwachten. Door bij de uitvoering voorzorgsmaatregelen in acht te nemen, kunnen negatieve effecten worden voorkomen.

Vleermuizen

De landgoederen vormen een belangrijke potentiële verblijfplaats voor verschillende soorten vleermuizen. Effecten op verblijfplaatsen in gebouwen treden niet op omdat er geen werkzaamheden aan gebouwen plaatsvinden. Bij kap van oude bomen met hollen is er kans dat verblijfplaatsen van boombewonende soorten verloren gaan, individuen kunnen hierbij omkomen. Bij werkzaamheden aan singels en houtwallen kunnen vliegroutes en foerageergebied aangetast worden. Aangezien herstel van singels een van de doelen in deze gebieden is, kunnen bij kleinschalige kap hooguit verblijfplaatsen verloren gaan en vliegroutes onderbroken worden. De kleinschalige kapwerkzaamheden dienen zo te worden uitgevoerd dat geen verblijfplaatsen verloren gaan en te grote onderbrekingen (groter dan 30 meter) van doorgaande landschapsstructuren worden voorkomen.

Eekhoorn/boomarter

Bij werkzaamheden in het kader van het omvormen van bossen naar een meer inheemse samenstelling kunnen aanwezige boomarters en/of eekhoorns verstoord

worden. Bij kapwerkzaamheden aan bomen met geschikte hopen die potentiële verblijfplaatsen vormen voor boommasters of bomen waarin zich nesten van eekhoorns bevinden kunnen mogelijk aanwezige individuen omkomen. Potentieel geschikt leefgebied van boommarter komt vooral in de oudere delen van bossen voor en in houtwallen met oude bomen met hopen. Indien werkzaamheden in bospercelen worden uitgevoerd dient ruim voorafgaand aan de inrichting aanwezigheid van eekhoorn en boommarter in beeld gebracht te worden om maatregelen te nemen om schade op beide soorten te voorkomen.

Gebruiksfase

Waterspitsmuis

Na afronding van de werkzaamheden treden in de gebruiksfase geen effecten op waterspitsmuis op. Indien waterspitsmuis aanwezig is in Coendersborg en/of Iwema Steenhuis zullen beide gebieden na afronding van de werkzaamheden geschikt leefgebied blijven. Door kleinschalige vernatting zal het areaal potentieel leefgebied toenemen.

Vleermuizen

Aanwezige landschapskenmerken zoals houtsingels en andere lijnvormige elementen worden versterkt. Hierdoor blijft de functionaliteit van deze elementen als vliegroute en foerageergebied van vleermuizen intact. Negatieve effecten zijn niet aan de orde.

Eekhoorn en boommarter

Omdat de bossen in stand blijven en geleidelijk worden omgevormd zijn negatieve effecten op eekhoorn en boommarter niet te verwachten. Zowel Coendersborg als Iwema Steenhuis blijven geschikt leefgebied voor deze soorten.

Amfibieën

Aanlegfase

- Watergangen, oevers, natte hooi- en graslanden

Poel- en heikikker

Door graafwerkzaamheden of andere werkzaamheden in het kader van vernatting aan oevers en watergangen kan leefgebied van poel- en heikikker verstoord of vernietigd worden waarbij individuen kunnen omkomen. Voorafgaand aan de inrichting dient aanwezigheid van hei- en poelkikker in beeld gebracht te worden om de maatregelen hierop aan de kunnen passen zodanig dat schade wordt geminimaliseerd.

Gebruiksfase

Na afronding van de werkzaamheden treden er geen maatregelen met effecten op amfibieën meer op. Als gevolg van de werkzaamheden zullen delen van Coendersborg en Iwema Steenhuis na afronding van de werkzaamheden beter geschikt leefgebied vormen voor hei- en poelkikker, door vernatting en natuurlijker beheer.

Reptielen

- Oevers, watergangen, natte hooilanden en houtwallen

Aanlegfase

Hoewel ringslang in het verleden is waargenomen in beide gebieden (NDFF, 2015) en geschikt leefgebied aanwezig is vormen Coendersborg en Iwema Steenhuis (nog) geen onderdeel van het verspreidingsgebied van ringslang. Andere reptielen komen in beide deelgebieden niet (meer) voor. Effecten op beschermde reptielen treden tijdens de aanlegfase niet op.

Gebruiksfase

Zowel bij Coendersborg als Iwema Steenhuis worden maatregelen uitgevoerd die positief zijn voor ringslang. Mogelijk vestigt de soort zich in de toekomst weer in het gebied.

Vissen

Aanlegfase

- Watergangen en oevers

Kleine modderkruiper en bittervoorn

Bittervoorn is waargenomen ten zuiden van Coendersborg (NDFF, 2015). De exacte verspreiding van bittervoorn in de deelgebieden is niet bekend, maar potentieel geschikt leefgebied is aanwezig in de omgeving van het plangebied A7 Zuid. Dat geldt eveneens voor de kleine modderkruiper. Bij graafwerkzaamheden of dempen van sloten, stromende watergangen en oevers van dergelijke watergangen kan leefgebied van bittervoorn en/of kleine modderkruiper beschadigd of vernietigd worden waarbij individuen kunnen omkomen.

Er zijn geen grootschalige werkzaamheden voorzien in het plangebied A7 Zuid. Op basis van de beperkte schaal van de voorgenomen ingrepen, en de beperkte beschikbaarheid van het areaal geschikt leefgebied binnen zowel Coendersborg als Iwema Steenhuis zijn negatieve effecten op bittervoorn en kleine modderkruiper als gevolg van de inrichtingsmaatregelen in het plangebied A7 Zuid niet te verwachten. Door bij de uitvoering voorzorgsmaatregelen in acht te nemen, kunnen negatieve effecten worden voorkomen.

Ongewervelden

Aanlegfase

- Heide, watergangen en oevers

Heideblauwtje

Heideblauwtje komt voor in een klein, vochtig heidegebied in het zuiden van deelgebied Coendersborg. Ingrepen in het heidegebied zijn niet voorzien. Effecten op heideblauwtje treden niet op indien geen werkzaamheden aan het heidegebied worden verricht.

Groene glazenmaker, platte schijfhoren en gestreepte waterroofkever

Groene glazenmaker komt verspreid door het Zuidelijk Westerkwartier voor, maar geschikte groeiplaatsen voor de waardplant van de larven, krabbenscheer ontbreekt in het plangebied. Hiermee ontbreekt voortplantingshabitat van groene glazenmaker. Door de afwezigheid van voldoende areaal goed ontwikkelde watergangen van

veenweidegebied in zowel Coendersborg als Iwema Steenhuis ontbreekt geschikt leefgebied voor platte schijfhoren en gestreepte waterroofkever in het deelgebied A7 Zuid. Bovendien zijn geen grootschalige werkzaamheden aan watergangen in het deelgebied voorzien. Negatieve effecten op platte schijfhoren en gestreepte waterroofkever in deelgebied A7 Zuid treden dan ook niet op.

Gebruiksfase

Heideblauwtje

Na afronding van de werkzaamheden in Coendersborg en Iwema Steenhuis is het heideterreintje bij Coendersbos nog intact, en treden effecten op heideblauwtje niet meer op.

4.2.8 Polder Midwolde & Landgoed Nienoord, Polder Vredewold en Lettelberterpetten

Vanwege de ligging en overeenkomsten in landschapselementen en potentieel aanwezige beschermde soorten worden de mogelijke effecten voor de gebieden gezamenlijk beschreven. In Lettelberterpetten zijn de maatregelen reeds uitgevoerd.

Planten

Aanlegfase

- Watergangen, oevers, vochtige hooilanden

Bij werkzaamheden aan watergangen, oevers en petgaten in het kader van vernatting of herstel van petgatencomplexen kunnen groeiplaatsen van waterdrieblad, krabbenscheer (in het kader van groene glazenmaker), wilde gagel en in natte hooilanden ook rietorchis en brede orchis verloren gaan door vergraving of demping.

Voor Polder Vredewold geldt dat de meeste maatregelen al in een eerder stadium zijn uitgevoerd. Voor dit gebied staat wel de aanleg van een Ecologische Verbindingszone langs het Lettelberterdiep gepland. Bij graafwerkzaamheden aan het Lettelberterdiep en aan de oeverzone kunnen groeiplaatsen van krabbenscheer, waterdrieblad, riet- en brede orchis op de oevers verloren gaan. Tijdens het groeiseizoen ruim voor de uitvoering dienen groeiplaatsen van beschermde planten in beeld te worden gebracht en gemarkeerd, zodanig dat maatregelen genomen kunnen worden om schade aan beschermde planten te minimaliseren.

Gebruiksfase

Tijdens de gebruiksfase neemt in de Polder Midwolde en Polder Vredewold het areaal potentieel geschikte groeiplaatsen voor orchideeën, waterdrieblad en krabbenscheer toe door toename van vochtige, drassige oevers en goed ontwikkelde watergangen en schrale, drassige hooilanden, en een natuurlijker beheer. Ook de aanleg van de ecologische verbindingszone zal voor de aanwezige beschermde plantensoorten op termijn het areaal met geschikte groeilocaties doen toenemen. Negatieve effecten zijn niet aan de orde.

Vogels

Aanlegfase

- Houtwallen en -singels, bosjes, verlande petgaten en gras- en hooilanden.

Door uitvoering van werkzaamheden buiten het broedseizoen wordt verstoring van broedende vogels voorkomen. Bij kleinschalige kap- en snoeiwerkzaamheden in

houtwallen en -singels kunnen jaarrond beschermde nesten van soorten als buizerd of boomvalk verloren gaan. Ruim voor de werkzaamheden dienen tijdens het broedseizoen jaarrond beschermde nesten te worden vastgesteld om de maatregelen hierop aan te kunnen passen om schade te voorkomen.

In Polder Vredewold staan geen werkzaamheden gepland die mogelijk gevolgen voor vogels met jaarrond beschermde nesten kunnen hebben.

Gebruiksfase

In de gebruiksfase treden er geen effecten op broedvogels, of jaarrond beschermde nesten op. Het gebied ondergaat geen wezenlijke veranderingen en blijft na afronding geschikt broedgebied voor verschillende soorten algemene broedvogels. Negatieve effecten zijn niet aan de orde.

Zoogdieren

- Watergangen, oevers, petgaten, houtwallen en -singels, ruigte

Waterspitsmuis

Bij graaf- en dempwerkzaamheden aan watergangen en herstelwerkzaamheden aan oevers, watergangen, verlande petgaten en petgatencomplexen kan leefgebied van waterspitsmuis aangetast worden en mogelijk verloren gaan. Individuen kunnen hierbij omkomen. Voorkomen van waterspitsmuis is bekend uit de gebieden. Er vinden geen werkzaamheden in de Lettelberterpetten plaats, dit gebied vormt een bekend bolwerk, maar de soort kan mogelijk in geschikt habitat verspreid over de gebieden worden aangetroffen. Bij werkzaamheden aan de oeverzone van het Lettelberterdiep kan, afhankelijk van de exacte locatie van de verbindingzone eventueel leefgebied van waterspitsmuis verloren gaan. Ruim voorafgaand aan de inrichting dient aanwezigheid van waterspitsmuis in het plangebied in beeld gebracht te worden om de maatregelen hierop aan te kunnen passen zodanig dat schade wordt geminimaliseerd.

Otter

Het Leekstermeer en omgeving vormt leefgebied van de otter (NDFF, 2015). Tijdens werkzaamheden aan grotere watergangen en oevers kunnen aanwezige otters hierbij verstoord worden. De otter is mobiel en goed in staat de werkzaamheden te mijden. Het belangrijkste leefgebied wordt gevormd door het Leekstermeer. Bovendien blijft er in de omgeving van de prioritaire gebieden voldoende alternatief leefgebied over waar otters naar kunnen uitwijken ten tijde van werkzaamheden. Negatieve effecten worden niet verwacht.

Vleermuizen

Polder Midwolde en Polder Vredewold vormen geschikt leefgebied van een aantal vleermuissoorten (zie paragraaf 3.3.1.). De werkzaamheden kunnen op kleine schaal invloed hebben op de functionaliteit van het leefgebied van vleermuizen in de vorm van mogelijke verstoring tijdens werkzaamheden, onderbreken van lintvormige elementen in het landschap (vliegroutes en foerageergebied) en mogelijke kap van bomen met vaste verblijfplaatsen. Aangezien werkzaamheden geen betrekking hebben op gebouwen en dorpen blijven verblijfplaatsen in gebouwen intact en treden hier geen effecten op. Aanwezige landschapskenmerken zoals houtsingels en andere lijnvormige elementen worden versterkt. Hierdoor blijft de functionaliteit van deze elementen als vliegroute en foerageergebied van vleermuizen intact. Ter hoogte van kleinschalige kapwerkzaamheden dienen deze zo te worden uitgevoerd dat geen verblijfplaatsen verloren gaan en te grote onderbrekingen van doorgaande landschapsstructuren worden voorkomen.

Gebruiksfase

Waterspitsmuis

Na afronding van de werkzaamheden in de gebieden neemt het areaal geschikt leefgebied in de gebruiksfase toe, door uitbreiding van vernatting en omvorming van cultuurgraslanden naar vochtig hooi- en moerasland. Hierdoor treden geen negatieve effecten op waterspitsmuis tijdens de gebruiksfase op.

Vleermuizen

Grootschalige werkzaamheden aan houtwallen, bospercelen, petgatencomplexen of bosjes staan voor de gebieden niet gepland, hierdoor blijft het gebied zijn functionaliteit voor vleermuizen behouden. Aanwezige landschapskenmerken zoals houtsingels en andere lijnvormige elementen worden versterkt. Hierdoor blijft de functionaliteit van deze elementen als vliegrouwe en foerageergebied van vleermuizen intact. Negatieve effecten op vleermuizen treden in de gebruiksfase niet op.

Otter

De otter is een soort van waterrijke -en moerasgebieden. Naar verwachting wordt het gebied door de herinrichting nog beter geschikt leefgebied voor de otter, wanneer het areaal grotere watergangen met natuurlijke oevers toeneemt.

Amfibieën

Aanlegfase

- Watergangen, oevers, vochtige hooilanden

Poel- en heikikker

Bij graafwerkzaamheden in het kader van vernatting aan watergangen, oevers en gras- en hooilanden of dempen van bestaande watergangen n.a.v. het aanpassen van het watersysteem kan leefgebied van poelkikker en heikikker aangetast worden en mogelijk verloren gaan. Individuen kunnen hierbij omkomen. Ruim voorafgaand aan de inrichting dient aanwezigheid van hei- en poelkikker in beeld gebracht te worden om de maatregelen hierop aan de kunnen passen zodanig dat schade wordt geminimaliseerd.

Gebruiksfase

Tijdens de gebruiksfase neemt het areaal en kwaliteit van het leefgebied van hei- en poelkikker in Polder Midwolde en Polder Vredewold toe, door omvorming van cultuurland naar vochtig hooiland en vernatting van het gebied. Negatieve effecten op heikikker en/of poelkikker zijn tijdens de gebruiksfase niet aan de orde.

Reptielen

Aanlegfase

Polder Midwolde en Polder Vredewold vormen geen leefgebied van reptielen. Negatieve effecten bij werkzaamheden tijdens de aanlegfase treden niet op.

Gebruiksfase

De gebieden vormen potentieel leefgebied van ringslang. Na afronding van de werkzaamheden kunnen beide polders zich verder ontwikkelen tot geschikt leefgebied.

Vissen

Aanlegfase

- Watergangen, oevers

Grote en kleine modderkruiper, bittervoorn

Bij graafwerkzaamheden aan of het dempen van bestaande watergangen en oevers in het kader van vernatting van Polder Midwolde en/of Polder Vredewold kan leefgebied van grote modderkruiper, kleine modderkruiper en mogelijk bittervoorn aangetast worden. Hierdoor wordt leefgebied verstoord en kunnen individuen omkomen. De specifieke maatregelen en de locatie zijn bepalend voor het effect op grote en/of kleine modderkruiper. Bittervoorn is niet bekend uit het gebied maar op basis van habitatgeschiktheid kan het voorkomen van bittervoorn niet worden uitgesloten. Ruim voorafgaand aan de inrichting dient aanwezigheid van beschermde vissoorten in beeld gebracht te worden om de maatregelen hierop aan de kunnen passen zodanig dat schade wordt geminimaliseerd.

Gebruiksfase

Tijdens de gebruiksfase neemt door vernatting het areaal leefgebied van grote modderkruiper en kleine modderkruiper in Polder Midwolde en Polder Vredewold toe. Bovendien zal door invloed van grondwater de waterkwaliteit mogelijk verbeteren. Dit heeft positieve effecten op de habitatgeschiktheid van watergangen voor met name kleine modderkruiper en bittervoorn. Door de toename aan drassige en moerasomstandigheden neemt ook het potentieel leefgebied van grote modderkruiper in Polder Midwolde en Polder Vredewold toe.

Ongewervelden

Aanlegfase

- Grotere watergangen, petgaten

Groene glazenmaker

Zowel in Polder Midwolde als in Polder Vredewold komt groene glazenmaker voor. Deze libel is voor de voortplanting afhankelijk van krabbenscheervegetatie. In beide gebieden zijn in grotere, schonere watergangen geschikte groeiplaatsen krabbenscheer aanwezig zoals in het Lettelberterdiep. Bij werkzaamheden aan dergelijke watergangen en oevers zoals graafwerkzaamheden en/of dempen kunnen krabbenscheervelden beschadigd of vernietigd worden. Hierdoor kan voortplantingshabitat van groene glazenmaker verdwijnen. Ruim voorafgaand aan de inrichting dient aanwezigheid van groene glazenmaker en krabbenscheervegetaties in beeld gebracht te worden om de maatregelen hierop aan de kunnen passen zodanig dat schade wordt geminimaliseerd.

Platte schijfhoren

Bij werkzaamheden aan ondiepe, zonnige, heldere watergangen in veenweidegebied kan leefgebied van platte schijfhoren aangetast worden en verloren gaan. Het voorkomen van platte schijfhoren in het Zuidelijk Westerkwartier is niet aangetoond,

aanvullend onderzoek moet uitwijzen of de soort aanwezig is in het plangebied om te maatregelen hierop af te stemmen.

Gestreepte waterroofkever

Bij werkzaamheden aan schone, heldere watergangen in het veenweidegebied kan leefgebied van gestreepte waterroofkever aangetast worden of verloren gaan. Het voorkomen van gestreepte waterroofkever in het Zuidelijk Westerkwartier is niet bekend maar kan op basis van habitatgeschiktheid niet op voorhand uitgesloten worden. Aanvullend onderzoek moet uitwijzen of gestreepte waterroofkever in het plangebied aanwezig is zodat eventueel maatregelen genomen kunnen worden om schade te voorkomen.

Gebruiksfase

Groene glazenmaker

Na afronding van de werkzaamheden neemt het areaal potentieel geschikt leefgebied voor krabbenscheer en dus groene glazenmaker toe als gevolg van de effecten van vernatting en herstel van watergangen en treedt er dus mogelijk een positief effect op.

Platte schijfhoren en gestreepte waterroofkever

Vernatting en verbetering van de waterkwaliteit hebben ook een gunstig effect op de kwaliteit van het leefgebied van gestreepte waterroofkever en platte schijfhoren, indien zij in het gebied voorkomen. In de gebruiksfase treden dan ook geen negatieve effecten op beide soorten op.

4.2.9 Mogelijke overtredingen Flora- en faunawet

De beschermde soorten waarop overtredingen in het kader van de Flora- en faunawet kunnen optreden, komen voor de verschillende deelgebieden grotendeels overeen. In de onderstaande tabel is voor de deelgebieden voor de aanleg- en de gebruiksfase weergegeven welke overtredingen in het kader van de Flora- en faunawet op kunnen treden (zie voor uitleg Flora- en faunawet bijlage C). Hierbij is ervan uitgegaan dat volgens de Zorgplicht wordt gewerkt waardoor opzettelijke verstoring (art. 10) niet aan de orde is. Maatregelen en wijze van uitvoering dienen zo te worden ingestoken dat overtreding van deze artikelen zo veel mogelijk wordt voorkomen. Daar waar dat niet mogelijk is, dient een ontheffing in het kader van de Flora- en faunawet te worden aangevraagd. Positieve effecten op deze soorten zijn niet specifiek in de tabel meegenomen, maar beschreven in paragraaf 4.2.

	Art. 8	Art. 9	Art. 11	Art. 12
Aanlegfase	Brede orchis, rietorchis, gevlekte orchis, waterdriblad, wilde gagel	Waterspitsmuis, poelkikker, heikikker, grote modderkruiper, kleine modderkruiper, bittervoorn, groene glazenmaker, platte schijnhoren,	Waterspitsmuis, otter, rosse dwergvleermuis, watervleermuis, ruige dwergvleermuis, gewone dwergvleermuis, baardvleermuis, poelkikker, heikikker, groene glazenmaker	Jaarrondbeschermden nesten

	Art. 8	Art. 9	Art. 11	Art. 12
		gestreepte waterroofkever	door aantasting krabbenscheer	
		Boommarter en eekhoorn (alleen deelgebied A7 Zuid)		
Gebruiksfase	Waterdrieblad, rietorchis, brede orchis (alleen deelgebieden Polder de Dijken en Driepolders)		Groene glazenmaker door aantasting krabbenscheer (alleen deelgebieden Polder de Dijken en Driepolders)	Broedvogels algemeen (alleen bij inundaties tijdens broedseizoen)

Tabel 9: Mogelijke overtredingen op beschermde soorten in de aanleg- en gebruiksfase in de deelgebieden. Art. 8: beschadigen of vernietigen van groeiplaats van beschermde planten; Art. 9: Doden of verwonden van dieren; Art 11: Beschadigen of vernietigen van leefgebied of vaste verblijfplaats; Art. 12: beschadigen of vernietigen van eieren

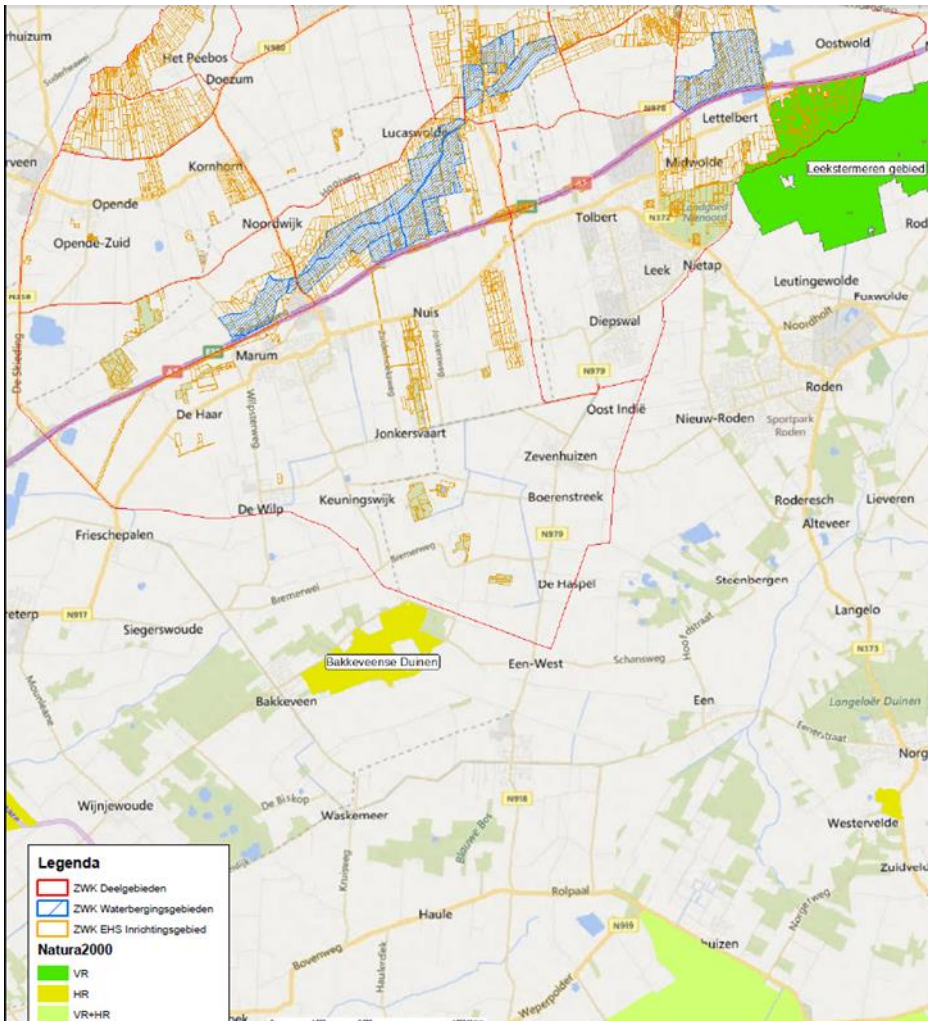
4.3 Conclusie soortbescherming

- In alle deelgebieden komen zwaar beschermde soorten voor.
- De te verwachten beschermde soorten komen voor de deelgebieden grotendeels overeen.
- De werkzaamheden ter hoogte van Polder Midwolde, Landgoed Nienoord, Polder Vredewold, Lettelberterpetten en A7 Zuid zijn beperkt, vandaar dat de verwachte effecten hier ook beperkter zijn.
- Effecten op zwaar beschermde soorten kunnen met name in de aanlegfase optreden. Door graafwerkzaamheden voor het omleiden van watergangen, graven van nieuwe watergangen en het aanleggen van kaden kan geschikt leefgebied van soorten aangetast worden of zelfs verloren gaan. Bij het kappen van bomen kunnen jaarrond beschermde nesten of vaste verblijfplaatsen van vleermuizen verloren gaan.
- Tijdens de gebruiksfase hebben de meeste maatregelen een positief effect op het leefgebied van aanwezige beschermde soorten.
- In de gebieden die een functie als waterberging hebben kunnen negatieve effecten optreden bij het inlaten van gebiedsvreemd water (afhankelijk van de waterkwaliteit) op soorten die afhankelijk zijn van een goede waterkwaliteit zoals krabbenscheer, en de hiervan afhankelijk groene glazenmaker.

5 TOETSING BESCHERMDE GEBIEDEN

5.1 Natura 2000

Een deel van het plangebied maakt onderdeel uit van Natura 2000-gebied Leekstermeergebied. Het gaat hierbij om Polder Vredewold en Lettelberterpetten. Daarnaast ligt op ca 1,6 kilometer van het plangebied Natura 2000-gebied Bakkeveense Duinen. Op de onderstaande afbeelding is de ligging van de deelgebieden weergegeven ten opzichte van de Natura 2000-gebieden.

Afbeelding 19: Ligging Natura 2000-gebieden Leekstermeergebied en Bakkeveense duinen ten opzichte van het plangebied

5.1.1 Leekstermeergebied

5.1.1.1 Gebiedsbeschrijving

Het Leekstermeergebied is gelegen op het overgangsg gebied van het Drents plateau naar het noordelijke laagveengebied. Het gebied wordt gekenmerkt door een open veenweidelandschap met houtwallen en het Leekstermeer. Langs dit meer bevinden zich brede rietkraggen en ten noorden en ten westen liggen enkele verlande petgatenc omplexen zoals de Lettelberterpetten. Meer dan de helft van het gebied bestaat uit voormalige cultuurgraslanden.

Het leekstermeer is geen natuurlijk meer maar ontstaan door menselijke invloeden. Tot in het begin van de twintigste eeuw stond een groot deel van het gebied rond het Leekstermeer in de winter maandenland onder water. Pas na de afsluiting van de

Lauwerszee (1969) is de ontwateringssituatie van dien aard dat de overstroming van het gebied een uitzondering is.

5.1.1.2 Voorgenomen activiteit

In het kader van realisatie van de inrichting worden er maatregelen genomen in verschillende deelgebieden in het Zuidelijk Westerkwartier (zie paragraaf 3.4) ten noordwesten van het Natura 2000-gebied Leekstermeergebied.

De voorgenomen activiteiten in de verschillende deelgebieden in het Zuidelijke Westerkwartier betreffen:

- Inrichting waterbergingsgebieden
- Vernatting
- Omvorming cultuurgrasland naar vochtige hooilanden
- Vernatting
- Herstel petgaten complexen
- Herstel houtwallen, singels, moerasbos en bospercelen

Binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied zelf betreft het alleen de aanleg van een EVZ langs het Lettelberterdiep.

5.1.1.3 Aanwezige natuurwaarden

Het Leekstermeergebied is aangewezen als Vogelrichtlijngebied met Instandhoudingdoelen voor zes soorten vogels. Bij de beschrijving van vogels maken we onderscheid in:

- Broedvogels;
- Niet-broedvogels: pleisterende/ overwinterende- en trekvogels die het gebied benutten als slaappleaats en om te rusten en te foerageren.

Broedvogels

Broedvogelsoorten	Landelijke staat van instandhouding	Doelstelling omvang leefgebied	Doelstelling omvang populatie	Omvang populatie
A119 – porseleinhoen	--	=	=	2
A122 – kwartelkoning	-	=	=	5
A295 - Rietzanger	-	=	=	70

Tabel 10: Aangewezen broedvogels voor het Natura 2000-gebied Leekstermeer. Verklaring symbolen: landelijke staat van instandhouding: - = matig ongunstig, -- = zeer ongunstig. Doelstelling omvang leefgebied en populatie: = = behoud

Niet-broedvogels

Niet-broedvogelsoorten	Landelijke staat van instandhouding	Doelstelling omvang leefgebied	Doelstelling omvang populatie	Omvang populatie
A041 – kolgans	+	=	=	640
A045 – brandgans	+	=	=	110
A050 - smient	+	=	=	640

Tabel 11: Aangewezen niet-broedvogels van het Natura 2000-gebied Leekstermeer. Verklaring symbolen: landelijke staat van instandhouding: + = gunstig. Doelstelling omvang leefgebied en populatie: = = behoud

Belang Leekstermeergebied voor instandhoudingsdoelen

Rietzangers zijn broedvogels van grote, brede rietkragen en velden. Deze komen vooral voor langs de oevers van het Leekstermeer.

Het deelgebied Polder Vredewold en Lettelberterpetten is onderdeel van het Natura 2000-gebied en heeft een functie als foerageergebied voor ganzen en eenden die het Leekstermeer als slaappleats gebruiken. Overwinterende ganzen en smienten foerageren ook op andere stukken binnen het plangebied, buiten de begrenzing van het Natura 2000-gebied. In het beheerplan wordt een afstand van vijf kilometer rondom het Leekstermeer als maat voor belangrijk foerageergebied aangehouden (Provincie Drenthe, 2009).

Zeggekorfslak komt voor in het Leekstermeergebied. Het betreft een habitatrictlijnsoort, maar geen instandhoudingsdoel van het Leekstermeergebied en ook geen beschermde soort onder de Flora- en faunawet. Omdat het een zeldzame en kwetsbare soort is, achten wij het relevant de soort wel mee te nemen in de beoordeling om er rekening mee te kunnen houden tijdens de inrichting. In zowel de Polder Midwolde als Polder Vredewold komt in vochtige gebieden met zeggebegroeiing zeggekorfslak voor. Bij activiteiten in gebieden met zeggebegroeiing kan leefgebied van zeggekorfslak aangetast worden en kunnen individuen verloren gaan.

5.1.1.4 Mogelijke effecten

De activiteiten en ingrepen kunnen leiden tot de volgende effecten op instandhoudingsdoelen van het Natura 2000-gebied Leekstermeer:

Aanlegfase

- Verstoring van broedvogels en niet-broedvogels door licht, geluid en aanwezigheid van mens en materieel (optische verstoring). Voor broedvogels heeft de verstoring betrekking op het broedseizoen. Voor niet-broedvogels gaat het om de periode begin oktober-eind februari.
- Aantasting van vegetaties en de daarvan afhankelijke broed- en niet broedvogels door mens en machines
- Verstoring door licht, geluid en aanwezigheid van mens en materieel (optische verstoring)

Gebruiksfase

- Verandering van waterhuishouding door inundaties kan zowel een positieve als een negatieve invloed hebben op de vegetaties en de daarvan afhankelijke broed- en niet-broedvogels

Zeggekorfslak

- Aantasting van leefgebied van zeggekorfslak door werkzaamheden ter hoogte van moerasbossen en petgatencomplexen van Polder Vredewold en de Lettelberterpetten.

5.1.1.5 Effectbeoordeling

Instandhoudingsdoelen

Aanlegfase

Door de uitvoering van werkzaamheden kunnen verschillende vormen van verstoring optreden. Afhankelijk van de periode waarin werkzaamheden plaatsvinden betreft dit broed- of niet-broedvogels. Er zullen kleine ingrepen in de directe omgeving van het Natura 2000-gebied plaatsvinden in het deelgebied Polder Vredewold en een klein deel in het zuidoosten van Polder Midwolde. Het uitvoeren van ingrepen en maatregelen in het broedseizoen kan leiden tot verstoring van aanwezige broedvogels met instandhoudingsdoelen (porseleinhoen, kwartelkoning, rietzanger). Gezien de lage aantallen kwartelkoning en porseleinhoen, en de relatief specifieke habitateisen die zij stellen aan hun broedgebied, kunnen bij werkzaamheden in het broedseizoen negatieve effecten op deze soorten niet op voorhand worden uitgesloten. Indien de werkzaamheden buiten het broedseizoen plaatsvinden, kunnen negatieve effecten op broedvogels op voorhand worden uitgesloten.

Voor foeragerende niet-broedvogels geldt dat in de periode begin oktober-eind februari onvoldoende uitwijkmogelijkheden aan de orde kunnen zijn als het gehele plangebied Zuidelijk Westerkwartier tegelijkertijd ingericht zou worden. Bij grootschalige inrichtingswerkzaamheden zijn negatieve effecten op niet-broedvogels op voorhand niet uit te sluiten. Indien de inrichting van Zuidelijk Westerkwartier gefaseerd plaatsvindt, kunnen negatieve effecten op foeragerende niet-broedvogels op voorhand worden uitgesloten. Slapende en rustende vogels op het Leekstermeer zijn zeer gevoelig voor verstoring. Gezien de aard en schaal van de werkzaamheden in Polder Vredewold (kleinschalig en kortstondig), in de directe omgeving van het Leekstermeer treedt verstoring niet op. Andere werkzaamheden liggen op grotere afstand van het Leekstermeergebied. Versturende effecten aldaar reiken niet tot het Leekstermeer. Bovendien is het optreden van verstoring van slapende of rustende vogels afhankelijk van het tijdstip van uitvoering van werkzaamheden.

Indien hier geen rekening mee wordt gehouden kunnen negatieve effecten niet op voorhand worden uitgesloten. Voor ganzen geldt dat indien de werkzaamheden overdag plaatsvinden (en ook niet tijdens de schemer), negatieve effecten op voorhand kunnen worden uitgesloten. Smienten rusten voornamelijk overdag. Indien tijdens de werkzaamhedenverstoring van de betreffende rust- en slaapplekken kan worden voorkomen zijn negatieve effecten op smienten op voorhand uit te sluiten.

Gebruiksfase

Broedvogels

De aanleg van de EVZ langs het Lettelberterdiep zorgt niet voor een verandering in waterhuishouding, waardoor er geen effecten op broedbiotoop van broedvogels worden verwacht.

De EVZ heeft mogelijk effect op rietzanger wanneer het areaal aan broedgebied wordt vergroot.

Niet-broedvogels

Door vernatting (moerasvorming) en herinrichting als waterberging verliest een deel geschikt grasland (foerageergebied) ten noorden van het Leekstermeer mogelijk zijn functionaliteit als foerageergebied voor ganzen en smienten. Voor het waterbergingsplan Roden-Norg (880 ha groot) werd geconcludeerd dat de resterende opvangcapaciteit voor herbivore watervogels ruim voldoende blijft voor de gestelde instandhoudingsdoelstellingen (Bos & van der Hut, 2007). Dit houdt in dat het verlies aan foerageergebied voor herbivorenvogels geen significante effecten op de instandhoudingsdoelen had. Met name ganzen foerageren in een veel grotere zone rondom het Leekstermeer dan 5 kilometer.

In het concept-beheerplan Leekstermeergebied (Provincie Drenthe, 2009) staat vermeld dat het oppervlakte potentieel geschikt foerageergebied binnen een straal van vijf kilometer rondom het Leekstermeergebied niet verder af dient te nemen. Hoewel de instandhoudingsdoelen van de aangewezen niet-broedvogelsoorten niet in het geding zijn, is het in deze fase van de planvorming niet mogelijk een kwantitatief of kwalitatief oordeel te geven over de effecten als gevolg van de afname van geschikt foerageergebied. Dit is afhankelijk van de precieze inrichting en vormgeving van de waterberging.

Zeggekorfslak

Aanlegfase

Indien werkzaamheden optreden ter hoogte van moerasbossen en petgaten complexen van Polder Vredewold en de Lettelberterpetten kunnen negatieve effecten op voorhand niet worden uitgesloten.

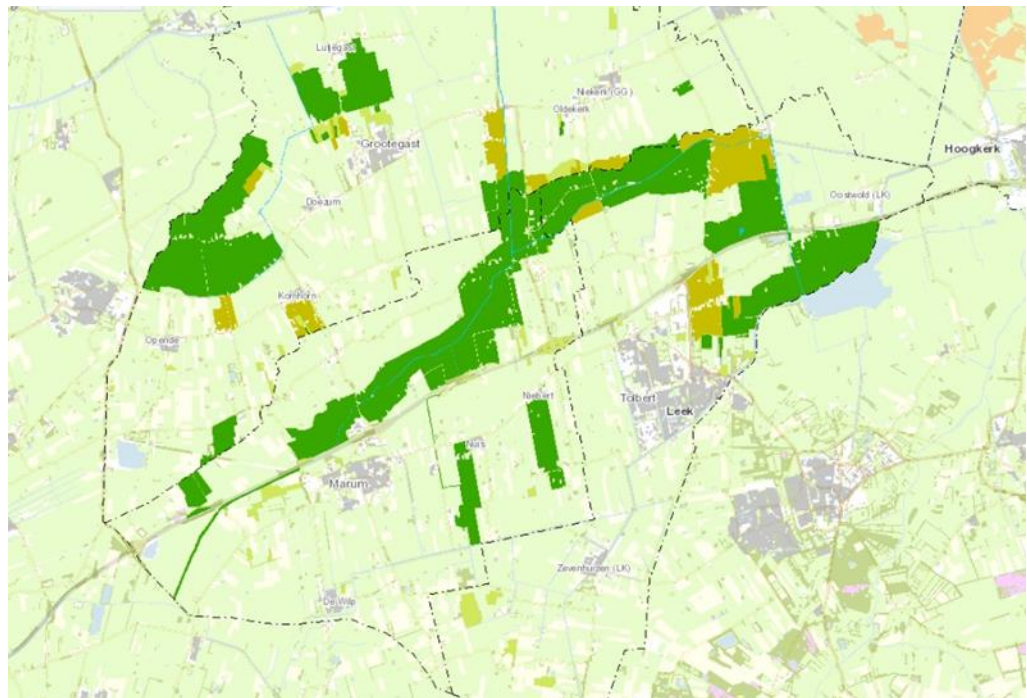
5.1.1.6 Conclusies

Tijdens de aanlegfase kunnen negatieve effecten optreden op broed- en niet-broedvogels. Een deel van de mogelijke effecten zijn te voorkomen door de werkzaamheden gefaseerd en in de juiste periode uit te voeren. Voor broedvogels geldt het uitvoeren van werkzaamheden buiten het broedseizoen. Voor niet broedvogels kunnen effecten worden voorkomen door de werkzaamheden overdag uit te voeren met betrekking tot rustende ganzen. Daarnaast dienen slaappleatsen van smient (een soort die overdag rust) te worden ontzien. Om effecten op zeggekorfslak, geen instandhoudingsdoel maar wel een bijzondere soort, te voorkomen dient leefgebied te worden ontzien ter hoogte van moerasbossen en petgaten complexen van Polder Vredewold en de Lettelberterpetten.

In de gebruiksfase kan foerageergebied van aangewezen niet-broedvogelsoorten afnemen. Voor het verlies aan potentieel geschikt foerageergebied in de gebruiksfase door vernatting in de omgeving van het Leekstermeer dienen de effecten als gevolg van de gebiedsinrichting nader te worden onderzocht op basis van meer gedetailleerde voornemens en plannen ten aanzien van de vormgeving en inrichting.

5.2 NNN

Het Natuurnetwerk Nederland (NNN) is een netwerk van met elkaar samenhangende natuurgebieden en verbindingzones. Binnen het NNN vormen de wezenlijke kenmerken en waarden voor het gebied de beschermde waarden. In onderstaande afbeelding zijn de gebieden die zijn aangewezen als onderdeel van het NNN in het Zuidelijk Westerkwartier weergegeven.

Afbeelding 20: Gebieden die onderdeel zijn van het NNN in het Zuidelijk Westerkwartier (Provincie Groningen, 2015)

5.2.1 Beschermden waarden

In dit rapport is de NNN ambitiekaart (nog aangeduid als EHS ambitiekaart, Natuurbeheerplankaart 2016) voor de beheertypen als basis genomen. De ambitiekaart geeft weer welke type natuur de provincie voor ogen heeft binnen de NNN. Precieze inrichtingsmaatregelen voor de realisatie van de NNN zijn nog niet bekend. In dit rapport zijn op basis van de ambitiekaart de representatieve maatregelen opgesteld die gebruikt worden voor de toetsing van mogelijke effecten op beschermde waarden. Indien voor de inrichting maatregelen worden genomen die passen bij de ambitie van de provincie Groningen voor de verschillende onderdelen van de NNN worden de waarden van de NNN verwezenlijkt of versterkt. Negatieve effecten op de wezenlijke kenmerken en waarden zijn dan ook niet aan de orde.

Delen van de plangebieden zijn aangewezen als weidevogelgebied. Deze gebieden bevinden zich zowel binnen als buiten de als NNN begrenzing. In het natuurbeheerplan Groningen 2016 staat het volgende opgenomen o.a. aanzien van weidevogels:

“Het Leekstermeergebied, Dwarsdiep/Matsloorgebied, Doezumermieden en de Grootgastmolenpolder zijn belangrijke onderdelen van het natuurnetwerk. In de open laagveengebieden wordt ontwikkeling van vochtige hooilanden en bloemrijke graslanden nagestreefd. Deze graslanden zijn zowel in botanisch opzicht als ook voor kritische weidevogels van betekenis. In combinatie met beekherstel langs Dwarsdiep/Matsloot zal ook de oppervlakte moeras toenemen. In de petgatengebieden (o.a. Doezumermieden) is inrichting en beheer gericht op het ontstaan van een mozaïek van open water, moeras, moerasbos, vochtige hooilanden en bloemrijke graslanden”

Omdat het abstractieniveau van het bovenstaande nog relatief hoog is, dient bij verdere uitwerking van de plannen samen met de provincie afstemming tussen de inrichting en de ambitie op het gebied van weidevogels plaats te vinden.

5.2.2 Conclusie

De doelstellingen voor de deelgebieden in het kader van het NNN hebben tot doel het herstel en versterking van de wezenlijke kenmerken (beschermde waarden van het NNN). Er treden positieve effecten op de wezenlijke kenmerken op als gevolg van de werkzaamheden in het kader van de realisatie van het NNN in het Zuidelijk Westerkwartier.

Er dient afstemming plaats te vinden met de Provincie omtrent de beoogde doelen ten aanzien van weidevogels in het Zuidelijk Westerkwartier.

6 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

6.1 Conclusie soortenbescherming

- In alle deelgebieden bevindt zich potentieel geschikt leefgebied voor beschermde soorten.
- Er zijn grote overeenkomsten tussen gebieden voor wat betreft de karakteristieken van het landschap en de aanwezigheid van potentieel geschikt leefgebied voor beschermde soorten.
- Er zijn grote overeenkomsten tussen de deelgebieden voor wat betreft potentieel aanwezige beschermde soorten.
- Voor alle deelgebieden geldt dat de verwachte beschermde waarden lager zijn ter hoogte van de agrarische percelen.
- In 4.2 staat beschreven welke beschermde soorten per deelgebied verwacht kunnen worden.

Aanlegfase

- Tijdens de aanlegfase kunnen door werkzaamheden negatieve effecten optreden op beschermde soorten. Hoewel de werkzaamheden als doel hebben de kenmerkende natuur te versterken, dient ter hoogte van de landschapselementen waar werkzaamheden plaatsvinden de daadwerkelijke aanwezigheid van beschermde soorten vastgesteld te worden door middel van aanvullend onderzoek. Dit om de maatregelen en de wijze van uitvoering zo aan te passen dat schade wordt geminimaliseerd. Het gaat hierbij om de beschermde soorten weergegeven in tabel 9.

Gebruiksfase

- Na afronding van de werkzaamheden in het kader van de realisatie van het NNN, KRW en waterbergingsopgave verbetert de habitatgeschiktheid voor de meeste van de voorkomende beschermde soorten.
- Voor enkele soorten kunnen negatieve effecten ontstaan in de gebruiksfase:
  - Door het inlaten van gebiedsvreemd water bij de waterbergingsgebieden Polder de Dijken en Driepolder kunnen soorten afhankelijk van een waterkwaliteit mogelijk negatieve effecten ondervinden. Dit betreft krabbenscheer, de waardplant van de zwaar beschermde groene glazenmaker. Ook waterdrieblad, riet- en brede orchis kunnen negatieve effecten ondervinden wanneer de waterkwaliteit onvoldoende is.

6.2 Conclusie gebiedsbescherming

- Door werkzaamheden buiten het broedseizoen uit te voeren zijn effecten op broedvogels van het Natura 2000-gebied Leekstermeergebied niet aan de orde.
- Door fasering in ruimte en tijd kan verstoring rustende en/ slapende niet-broedvogels op het Leekstermeer voorkomen worden.
- Effecten als gevolg van het verlies aan potentieel geschikt foerageergebied in de gebruiksfase door vernatting in de omgeving van het Leekstermeer op aangewezen niet-broedvogelsoorten (ganzen en smient) dienen nader te worden onderzocht op basis van meer gedetailleerde voornemens en plannen ten aanzien van de vormgeving en inrichting.
- Voor het Natura 2000-gebied Bakkeveense Duinen dient in een later stadium, wanneer de wijze van uitvoering en het grondtransport duidelijk zijn, bepaald te worden of effecten door stikstofdepositie uitgesloten kunnen worden.
- Effecten op overige Natura 2000-gebieden en/of Beschermde Natuurmonumenten zijn gezien de afstand niet aan de orde.

6.2.1 NNN

- De doelen en ingrepen in het kader van de realisatie van het NNN in het Zuidelijk Westerkwartier hebben tot doel de wezenlijke kenmerken te versterken, en hebben geen negatief effect op het NNN.
- Wel dient er afstemming plaats te vinden met de Provincie omtrent het beleid ten aanzien van weidevogelgebieden in de NNN.

6.3 Aanbevelingen

- Ter hoogte van het gehele plangebied en met name buiten de agrarische percelen kunnen zwaar beschermde soorten worden verwacht. Deze soorten zijn veelal gebonden aan de specifieke landschapkenmerken. Het uitgangspunt van de inrichting is om ter hoogte van de landschapselementen de inrichting kleinschalig te houden en met licht materieel gefaseerd uit te voeren. Op deze wijze kan worden voorkomen dat leefgebied op grotere schaal ongeschikt wordt en daarmee lokale en regionale populaties verzwakken.
- Bij werkzaamheden in het leefgebied van beschermde soorten dient, indien effecten op de betreffende soort(en) niet geheel kunnen worden voorkomen, een ontheffing van de Flora- en faunawet aangevraagd te worden. Voor de uitvoering dient altijd een gedegen ecologisch werkprotocol te worden opgesteld waarin ook, indien aan de orde, de eisen uit de ontheffing zijn opgenomen.
- Zodra de inrichtingsmaatregelen bekend zijn, dient aanvullend onderzoek plaats te vinden ter hoogte van de werkzaamheden om:
  - De maatregelen en wijze van uitvloeiing dusdanig aan te passen dat schade wordt geminimaliseerd.
  - Indien nodig een ontheffing in het kader van een ontheffingsaanvraag Flora- en faunawet aan te kunnen vragen.
- Het volgend aanvullend onderzoek dient plaats te vinden:
  - Tijdens het groeiseizoen ruim voorafgaand aan werkzaamheden dienen groeiplaatsen van beschermde planten te worden vastgesteld.
  - In het broedseizoen voorafgaand aan de werkzaamheden dienen de jaarrond beschermde nesten te worden vastgesteld.
  - Ter hoogte van watergangen dient aanwezigheid van waterspitsmuis in beeld te worden gebracht.
  - Daar waar kleinschalige kap plaatsvindt, dient onderzocht te worden of vleermuisverblijfplaatsen aanwezig zijn.
  - Ter hoogte van wateren (watergangen, petgaten etc.) dient aanwezigheid heien en poelkikker in beeld gebracht te worden.
  - Daar waar maatregelen worden uitgevoerd in watergangen dient de aanwezigheid van de beschermde vissen, kleine –en grote modderkruiper en bittervoorn te worden vastgesteld.
  - Ter hoogte van watergangen met krabbenscheer dient aanwezigheid van groene glazenmaker te worden vastgesteld.
  - Ter hoogte van ondiepe, zonnige, heldere watergangen in veenweidegebied waar werkzaamheden plaatsvinden, dient aanwezigheid en platte schijnhoren te worden vastgesteld.
  - Ter hoogte van deelgebied A7 Zuid dient, indien werkzaamheden in bospercelen worden uitgevoerd, ruim voorafgaand aan de inrichting aanwezigheid van eekhoorn en boomarter in beeld gebracht te worden om maatregelen te nemen om schade op beide soorten te voorkomen.
- Of en in welke mate er negatieve gevolgen optreden voor krabbenscheer en groene glazenmaker in Driepolders en Polder de Dijken is afhankelijk van de intensiteit waarmee inundatie optreedt, de waterkwaliteit van dit betreffende water en het lokaal voorkomen van groene glazenmaker. Dit dient nader onderzocht te worden om de maatregelen zo in te kunnen richten dat negatieve effecten op groene glazenmaker kunnen worden geminimaliseerd. Vernatting en verbetering van de waterkwaliteit hebben ook een gunstig effect op de kwaliteit van het leefgebied van gestreepte waterroofkever en platte schijnhoren,

indien zij in het gebied voorkomen. Ook voor deze soorten, indien aanwezig, geldt dat nader onderzocht dient te worden wat de mogelijke effecten zijn van inlaat van gebiedsvreemd water ter hoogte van Driepolders en Polder de Dijken om de maatregelen zo in te richten dat schade wordt geminimaliseerd.

De onderstaande mitigerende maatregelen geven weer aan welke maatregelen gedacht kunnen worden m.b.t. het ecologisch werkprotocol.

Maatregelen algemeen

- *Aanwezige beschermde soorten ter hoogte van de werkzaamheden dienen door een ter zake kundige te worden weggevangen en direct verplaatst te worden naar geschikt leefgebied in de directe omgeving.*
- *Voer de werkzaamheden in het leefgebied uit onder ecologische begeleiding.*
- *Houdt te allen tijde rekening met de Zorgplicht waarbij zorg wordt gedragen dat planten en dieren niet onnodig vernield, gedood of verstoord worden.*

Broedvogels

- *De uitvoering van werkzaamheden wordt buiten het broedseizoen gepland, zodat er geen broedende vogels worden verstoord. Indien werkzaamheden tijdens het broedseizoen niet kunnen worden voorkomen, wordt verstoring van broedvogels voorkomen:*
- *De vegetatie op plekken waar werkzaamheden gaan plaatsvinden voor het broedseizoen (vóór half maart) kort te maaien/snoeien en kort te houden.*
- *De werkzaamheden voor het broedseizoen beginnen en voort te zetten zonder onderbreking.*
- *Markeer nesten van jaarrond beschermde vogels zodat deze behouden blijven. Draag zorg dat ook de functionaliteit behouden blijft door geen ingrijpende maatregelen te nemen in de omliggende vegetatie.*

Vleermuizen en nacht actieve zoogdieren als marterachtigen

- *Verstoring door verlichting kan worden voorkomen door in de periode dat deze kan optreden gebruik te maken van specifieke armaturen waarmee uitstraling van licht naar de omgeving voorkomen kan worden, en het gebruik van vleermuisvriendelijke (amberkleurige) verlichting.*
- *In houtwallen en -singels worden geen gaten groter dan 10 meter gemaakt. Er worden geen plag- of graafwerkzaamheden verricht in het heideterreintje in Coendersborg of alleen kleinschalig en gefaseerd.*

Waterspitsmuis

- *Voer werkzaamheden in waterspitsmuisleefgebied uit in de periode september tot en met november. Buiten de gevoelige periode van voortplanting van de waterspitsmuis.*
- *Vochtige en natte kruidenrijke, moeras- en oevervegetaties grenzend aan watergangen worden zoveel mogelijk behouden en voor de werkzaamheden afgezet zover ze geen onderdeel van het plangebied vormen. Betreding wordt zoveel mogelijk voorkomen.*
- *Indien toch werkzaamheden moeten plaatsvinden in de betreffende geschikte vegetaties, wordt voorafgaand aan de werkzaamheden de vegetaties op de kade tot in de oever kort gemaaid (maximaal 10 cm hoog, gefaseerd in een periode van 2 weken geheel gemaaid, in een rustig tempo en één richting). Dit dient te worden uitgevoerd in half augustus/september, september t/m oktober; dit is buiten de kwetsbare periodes van de waterspitsmuis. In de periode daarna (één of twee weken) geen werkzaamheden in en nabij oevers uitvoeren, zodat de dieren de gelegenheid hebben uit het plangebied te trekken. Bij de start van de werkzaamheden worden de werklocaties gecontroleerd op aanwezigheid van*

dieren en eventuele aangetroffen exemplaren worden weggevangen en uitgezet op een geschikte locatie waar geen werkzaamheden plaatsvinden. Pas daarna starten de werkzaamheden in en langs de watergangen (aanbrengen stortsteen) op de betreffende locaties.

- Gedurende de uitvoering moeten de vegetaties op de werklocaties kort worden gehouden.
- Er wordt geen gronddepot of opslag van materialen geplaatst in vochtige kruidenrijke vegetaties langs de kades en oevers.

Vissen en amfibieën

- Te allen tijde moet voldoende leefgebied van beschermde soorten zijn gewaarborgd. Dit kan betekenen dat eerst nieuw leefgebied wordt gerealiseerd en geschikt gemaakt alvorens huidig leefgebied te vergraven/dempen.
- Voer werkzaamheden aan watergangen en oevers bij voorkeur uit in de periode september tot november. Dit is de periode buiten de kwetsbare perioden van vissen en amfibieën (buiten winterrust en voortplanting).
- Indien werkzaamheden tijdens gevoelige perioden (tijdens de voortplanting en de overwintering) niet kunnen worden voorkomen dient leefgebied alvast ongeschikt gemaakt te worden in de periode september-oktober, wanneer de dieren het minst gevoelig zijn. Dieren dienen voorafgaand aan het ongeschikt maken te worden weggevangen en overgezet naar geschikt leefgebied.
- Bij alle werkzaamheden wordt één kant op gewerkt of vanuit het midden, zodat dieren de werkzaamheden kunnen ontvluchten.
- Ter hoogte van struwelen, houtwallen, bosjes, droge ruigtevegetaties dient tijdens de winterperiode rekening te worden gehouden met overwinterende amfibieën. Hier mag niet gereden worden. Kap van bomen dient met licht materieel te gebeuren.

Rugstreepd

- Controle van herkomst van bouwzand. Herkomst uit gebieden waar de Rugstreepd voorkomt moet worden voorkomen. Wanneer dit niet mogelijk is, dient bouwzand steekproefsgewijs gecontroleerd te worden.
- Op alle werklocaties moet tijdens de werkzaamheden worden voorkomen dat geschikt habitat (ondiepe zoetwaterplassen) ontstaat.
- Voorafgaand aan de werkzaamheden moet het werkgebied indien nodig ontoegankelijk gemaakt worden voor rugstreepdassen zodat rugstreepdassen het werkterrein niet kunnen bereiken.

Ongewervelden

- Ten aanzien van groene glazenmaker, gestreepte waterroofkever en platte schijnhoren kan de Gedragscode van de Unie van Waterschappen worden geraadpleegd voor passende maatregelen.

BIJLAGE A BIBLIOGRAFIE

- Boesveld, A., Gmelig Meyling, A. & Lente, I., 2009. *Inhaalslag Verspreidingsonderzoek Mollusken van de Europese Habitatrichtlijn; resultaten van het inventarisatiejaar 2008; Platte Schijfhoren*, sl: Stichting Anemoon.
- Bos, D. & van der Hut, R., 2007. *Habitattoets waterberging en natuurontwikkeling in het noordelijk Leekstermeergebied*, Veenwouden: A&W rapport 1069, Altenburg en Wymenga ecologisch onderzoek nv.
- Cuppen, J., Dijk, G. v., Kroese, B. & Vorst, O., 2006. *De brede geelgerande waterroofkever *Dyticus latissimus* in Zuidwest-Drenthe*, sl: Stichting European Invertebrate Survey - Nederland.
- Cuppen, J. & Kroese, B., 2005. *De gestreepte waterroofkever *Graphoderus bilineatus* in Nederland: eerste inhaalslag*, sl: Stichting Invertebrate Survey - Nederland.
- EZ, M. v., 2015. Natura 2000-gebieden. [Online]
Available at:
<http://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000/gebiedendatabase.aspx?subj=n2k&groep=0>
[Geopend 2015].
- Ministerie LNV, 2009. *Leidraad bepaling significantie; Nadere uitleg van het begrip 'significante gevolgen' uit de Natuurbeschermingswet*, sl: Ministerie LNV.
- Ministerie van EZ, 2015. *Effectenindicator*, sl: sn
- NDFD, 2015. *Nationale Database Flora en Fauna*, sl: sn
- Projectgroep Zuidelijk Westerkwartier, 2015. *Gebiedsbeschrijvingen en toponiemen Zuidelijk Westerkwartier, Concept*. sl:sn
- Provincie Drenthe, 2009. *Beheerplan Natura 2000-gebied Leekstermeer- concept*, sl: Provincie Drenthe.
- Provincie Groningen, 2015. *Natuurbeheerplankaart 2016*. [Online]
Available at: <http://kaarten.provinciegroningen.nl/viewer/app/natuurbeheerplan2016>
- RAVON, 2011. *Grote modderkruiper op de kaart*, sl: RAVON in opdracht van Waterschap Noorderzijlvest.
- RAVON, 2015. *Ravon.nl*. [Online]
Available at:
<http://www.ravon.nl/Infotheek/Soortinformatie/Amfibie%C3%ABn/tabid/1358/Default.aspx>
[Geopend 2015].
- Waterschap Noorderzijlvest, 2014. *Visstandgegevens Dwarsdiepgebied*, sl: Waterschap Noorderzijlvest.
- zoogdiervereniging, 2015. *Zoogdieratlas*. [Online]
Available at: <http://www.zoogdiervereniging.nl/zoogdieratlas>
[Geopend December 2015].

BIJLAGE B AMBITIETYPEN PER DEELGEBIED

Dwarsdiepgebied

Het dwarsdiepgebied betreft een van de prioritaire gebieden waar naast een opgave voor de NNN een opgave voor waterberging ligt.

Uit de ambitiekaart NNN komen de volgende beogende natuurtypen naar voren in het Dwarsdiepgebied:

- Nog om te vormen naar natuur N00.01
- Moeras N05.01
- Kruiden en faunarijk grasland N12.02
- Vochtig hooiland N10.02
- Vochtig weidevogelgrasland N13.01
- Herstel beekstelsysteem van het Dwarsdiep (pers. med. Staatsbosbeheer)

Uit bovenstaande ambitietypen kunnen de volgende inrichtingsmaatregelen worden afgeleid:

- Vernatting (aanpassing waterpeil, drainerend effect aanpassen: oprichten dammen, stuwen, verleggen waterlopen)
- Omvorming cultuurgrasland naar vochtige hooilanden, kruiden en faunarijk grasland en moeras (uitmijnen, plaggen)
- Grondwaterinvloed stimuleren
- Invoeren beheer gericht op nat schraal- en hooiland
- Kleinschalige vergraving voor het herstel van het beekstelsysteem en waterretentie

In de plannen voor het gebied wordt ingezet om de natuurlijke waterhuishouding van het gebied te herstellen. In (winter)perioden met veel neerslag mag het Dwarsdiep buiten zijn oevers treden zodat het beekdal het water opneemt. Hierdoor vermindert wateroverlast in benedenstrooms gelegen delen. 's Zomers is er bovendien meer water voor de natuur en voor de landbouw op de hoge delen rond het dwarsdiep.

Polder de Dijken, 't Kret, Bakkerom e.o.

Ten oosten en zuiden van Bakkerom, het gebied Matsloot, behoort tot de prioritaire gebieden met een waterbergingsopgave. Daarnaast liggen er opgaven in het kader van het NNN voor een nog ruimer deel van het gebied.

Het doel voor Bakkerom is het behoud van het cultuurhistorische landschap. Hiervoor zou 's zomers meer water voor het gebied beschikbaar moeten zijn en vernatting is dus een van de voorgenomen maatregelen. Door de polders ten zuiden en oosten om te vormen naar vochtig hooiland wordt de natuur uitgebreid en is men beter in staat het waterpeil in Bakkerom te sturen.

Uit de Natuurbeheerplankaart komen de volgende natuurdoelen voor het deelgebied naar voren:

- Vochtig weidevogel grasland
- Moeras
- Vochtig hooiland
- Laagveenbos (petgaten bij Bakkerom en 't Kret)

Uit bovenstaande natuurdoelen kunnen de volgende ingrepen in het kader van realisatie van het NNN worden afgeleid:

- Vernatting (aanpassen waterpeil, aanpassingen aan watergangen, aanleggen dammen)
- Omvorming cultuurgrasland naar vochtige hooilanden, kruiden en faunarijk grasland (uitmijnen, plaggen)
- Herstel werkzaamheden in verlande petgaten om verruiging tegen te gaan

De polders ten zuiden en oosten van Bakkerom worden zo ingericht dat er in tijden van extreem veel water hier tijdelijke water opgeslagen kan worden om hiermee de boezemwatergangen te ontlasten en de waterveiligheid te vergroten.

Driepolders

Voor de opgave in de Driepolders wordt gekeken naar de mogelijkheden om natuurwaarden te versterken in combinatie met het verbeteren van de waterkwaliteit. Doelsoorten voor het gebied betreft de otter, grutto en watersnip. Daarnaast wordt er tevens een botanisch beheer nagestreefd. Het betreft eveneens een van de prioritaire gebieden met een opgave voor waterberging.

In het kader van de realisatie van het NNN staan voor delen binnen het deelgebied Driepolders de volgende maatregelen gepland

- Vochtig weidevogelgrasland
- Vochtig hooiland
- Laagveenbos (in enkele verlande petgaten)

Uit deze ambities kunnen de volgende maatregelen worden afgeleid:

- Vernatting (aanpassen waterpeil, aanpassingen aan watergangen, aanleggen dammen)
- Omvorming cultuurgrasland naar vochtige hooilanden, kruiden en faunarijk grasland (uitmijnen, plaggen)
- Herstel werkzaamheden in verlande petgaten om verruiging tegen te gaan

Pasop

Voor de Pasop is het voornemen om een nieuwe aanvoerroute van water te realiseren. Bovendien is het doel de waterhuishouding te optimaliseren in het gebied door een herstelde greppelstructuur. Enkele petgaten zullen hiervoor worden heropent en mogelijk geschikt gemaakt voor kleinschalige waterrecreatie.

Door de kleinschaligheid van het gebied liggen er in en rond Pasop veel ambities op een klein oppervlak. Uit de Natuurbeheerplankaart komen de volgende ambities naar voren voor Pasop:

- Kruiden- en faunarijk grasland
- Vochtig hakhout- en middenbos
- Vochtig weidevogelgrasland
- Laagveenbos
- Moeras
- Nog om te vormen naar natuur

Uit bovenstaande natuurambities en uit de gesprekken met Staatsbosbeheer kunnen de volgende maatregelen voor de Pasop worden afgeleid:

- Vernatting (aanpassen waterpeil, aanpassingen aan watergangen, aanleggen dammen)
- Omvorming cultuurgrasland naar vochtige hooilanden, kruiden en faunarijk grasland (uitmijnen, plaggen)
- Herstel werkzaamheden in verlande petgaten om verruiging tegen te gaan

Polder Bombay

In het kader van de opgave voor het NNN zal het gebied verder vernat worden zodat er ook 's zomers voldoende water beschikbaar is. Hiervoor wordt bekeken of de aanvoer van water en de waterstanden aangepast kunnen worden.

Uit de Natuurbeheerplankaart komen de volgende natuurdoelen voor het deelgebied Polder Bombay e.o. naar voren:

- Kruiden en faunarijkgrasland
- Vochtig hooiland
- Vochtig weidevogelgrasland
- Moeras
- Laagveen bos (in verlande petgaten)
- Herstel bossingel (elzensingel)

Op basis van deze ambities kunnen de volgende maatregelen/ingrepen worden afgeleid:

- Vernatting (aanpassen waterpeil, aanpassingen aan watergangen, aanleggen dammen)
- Omvorming cultuurgrasland naar vochtige hooilanden, kruiden en faunarijk grasland (uitmijnen, plaggen)
- Herstel werkzaamheden in verlande petgaten om verruiging tegen te gaan.
- Aanplant elzensingels

Doezumermieden

De doelstellingen voor de Doezumermieden zijn gericht op het behouden van de waardevolle natuur in het gebied en waar mogelijk weer terug te brengen. Hiervoor zijn maatregelen in de waterhuishouding nodig zoals het beter benutten van het grondwater dat in het gebied omhoogkomt en het verbeteren van de aanvoer van water naar de Lauwers.

Uit de Natuurbeheerplankaart komen de volgende natuurdoelen voor het deelgebied Doezumermieden naar voren:

- Vochtig hooiland
- Kruiden- en faunarijkgrasland
- Moeras
- Trilveen
- Laagveenbos

Op basis van deze ambities kunnen de volgende maatregelen/ingrepen worden afgeleid in het deelgebied Doezumermieden:

- Vernatting (aanpassen waterpeil, aanpassingen aan watergangen, aanleggen dammen)
- Omvorming cultuurgrasland naar vochtige hooilanden, kruiden en faunarijk grasland (uitmijnen, plaggen)

- Herstel werkzaamheden in verlande petgaten om verruiging tegen te gaan

Polder Kaleweg

Uit de Natuurbeheerplankaart komen de volgende natuurdoelen voor het deelgebied Polder Kaleweg naar voren:

- Vochtig hooiland
- Fauna- en kruidenrijk grasland
- Vochtig weidevogelgrasland

Op basis van deze ambities kunnen de volgende maatregelen/ingrepen worden afgeleid in het deelgebied Polder Kaleweg:

- Vernatting (aanpassen waterpeil, aanpassingen aan watergangen, aanleggen dammen)
- Omvorming cultuurgrasland naar vochtige hooilanden, kruiden en faunarijk grasland (uitmijnen, plaggen)

Voornemen

In het kader van de opgaven voor het NNN zal er in de toekomst beter gebruik worden gemaakt van het omhoogkomende grondwater in plaats van dit weg te malen. Als gevolg zullen delen van het gebied natter worden.

't Faan

Voornemens voor het deelgebied 't Faan zijn nog in de verkennende fase.

Uit de Natuurbeheerplankaart komen de volgende natuurdoelen voor het deelgebied Polder Kaleweg naar voren:

- Vochtig hooiland
- Moeras

A7 Zuid

Bij Coendersborg is het doel om meer land aan te kopen. Het beheer en herstel van het landschap is gericht op Elzensingels, kleinschalige vernatting. Mogelijk worden er ook enkele poelen verspreid over het gebied gegraven. In de bospercelen is het doel deze een meer natuurlijk karakter te geven met doodhout en uitheems naaldhout uit de bossen te verwijderen.

In Steenhuis is het voornemen om houtsingels aan te planten en delen van het grasland om te vormen tot drassige hooilanden.

- Nog om te vormen naar natuur N00.01
- Kruiden en faunarijk grasland N12.02
- Park of stinzenbos N17.03
- Kleine restant vochtige heide N06.04
- Dennen-, eiken-, beukenbos N15.02
- Drooghakhout N17.02

Uit bovenstaande typen en uit het overleg met Het Groninger Landschap kunnen de volgende maatregelen worden afgeleid voor het deelgebied Landgoederen Coendersborg en Iwema Steenhuis:

- Kleinschalige vernatting van de graslanden (aanpassing lokaal waterpeil)

- Kleinschalige vergraving en grondverwerking voor het graven van poelen
- Kleinschalige kap werkzaamheden voor het omvormen van uitheems naaldhout naar inheems loofhout

Polder Midwolde en Landgoed Nienoord

De doelstellingen vanuit het NNN voor de polder Midwolde zijn nog onduidelijk (Pers. med. Groninger Landschap). Rondom Nienoord vinden maatregelen in het kader van realisatie van de EHS plaats. Er wordt momenteel een hydrologisch onderzoek gepland op basis waarvan doelstellingen voor natuur kunnen worden geformuleerd (pers med Groninger Landschap).

Desondanks kan er uit de ambitiekaart wel potentiële ambities afgeleid worden:

- Kruiden- en faunarijk grasland
- Haagbeuken en Essenbos
- Hoog- en laagveenbos (in dit geval laagveenbos)
- Vochtig hooiland

Hieruit kunnen de volgende maatregelen voor het gebied worden afgeleid:

- Kleinschalige vernatting (aanpassen waterpeil, aanpassingen aan watergangen, aanleggen dammen)
- Omvorming cultuurgrasland naar vochtige hooilanden, kruiden en faunarijk grasland (uitmijnen, plaggen)
- Herstel werkzaamheden in verlande petgaten om verruiging tegen te gaan

Polder Vredewold en Lettelberterpetten

Alleen in het westelijk deel moet er nog 10 ha ingericht worden in het kader van het NNN. Hierbij wordt vooral ingezet op vernatting en omvorming van cultuurgrasland naar moerasland en botanisch beheer. Ook de aanleg van een meander in het Lettelberterdiep wordt onderzocht.

- Overstromingsgrasland N12.04
- Laagveenbos N14.02
- Kruiden- en faunarijk grasland N12.02
- Vochtig hooiland N10.02
- Moeras N05.01
- Nat schraalland N10.01
- Vochtig weidevogelgrasland N13.01

Uit bovenstaande natuur ambities kunnen de volgende maatregelen voor Polder Vredewold en de Lettelberterpetten worden afgeleid:

- Vernatting (aanpassen waterpeil, aanpassingen aan watergangen, aanleggen dammen)
- Omvorming cultuurgrasland naar vochtige hooilanden, kruiden en faunarijk grasland (uitmijnen, plaggen)
- Herstelwerkzaamheden in verlande petgaten om verruiging tegen te gaan
- Kleinschalige aanpassingen aan watergangen om moeraszone te ontwikkelen langs het Lettelberterdiep

BIJLAGE C NATUURWETGEVING

Flora- en faunawet

De Flora- en faunawet (2003) regelt de bescherming van in het wild voorkomende planten en dieren. In de wet is onder meer bepaald dat beschermde dieren niet gedood, gevangen of verontrust mogen worden en beschermde planten niet geplukt, uitgestoken of verzameld (algemene verbodsbepalingen, artikelen 8 t/m 12). Bovendien dient iedereen voldoende zorg in acht te nemen voor alle in het wild levende planten en dieren (algemene zorgplicht, artikel 2). Daarnaast is het niet toegestaan om de directe leefomgeving van soorten, waaronder nesten en holen, te beschadigen, te vernielen of te verstoren. In de flora- en faunawet zijn de soortbeschermingsbepalingen uit de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn geïmplementeerd.

De Flora- en faunawet heeft dan ook belangrijke consequenties voor ruimtelijke plannen.

Algemene zorgplicht (artikel 2 Flora- en faunawet)

In het kader van de Flora- en faunawetgeving geldt dat alle dieren en planten een zekere mate van bescherming genieten, omdat hun bestaan op zichzelf waardevol is, zonder te kijken welk nut de dieren en planten voor de mens kunnen hebben. Dit wordt de intrinsieke waarde genoemd. Vanuit deze intrinsieke waarde is de algemene zorgplicht als vorm van “basisbescherming” opgenomen (artikel 2). Hierin staat dat iedereen voldoende zorg in acht dient te nemen voor de in het wild levende dieren en planten en hun leefomgeving. Ook mag men het welzijn van dieren niet onnodig aantasten en dieren onnodig laten lijden. De algemene zorgplicht geldt voor alle in het wild levende dier- en plantensoorten, ook voor de soorten die niet als beschermde soort aangewezen zijn onder de Flora- en faunawet.

De zorgplicht is een aanvulling op de algemene verbodsbepalingen die uitsluitend betrekking hebben op beschermde soorten. Het artikel biedt de mogelijkheid om op te treden tegen ongewenste handelingen jegens beschermde dieren en planten, welke niet nadrukkelijk in één van de verbodsbepalingen zijn genoemd. Er bestaat geen wettelijke sanctie op overtreding. Wel kunnen activiteiten door de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) worden stilgelegd.

Verbodsbepalingen

De algemene verbodsbepalingen, die handelingen die het voortbestaan van planten en diersoorten in gevaar kunnen brengen verbieden, is een belangrijk onderdeel van de Flora- en faunawet. Deze verboden zorgen ervoor dat in het wild levende soorten zoveel mogelijk met rust worden gelaten. De belangrijkste, voor ruimtelijke plannen relevante wettelijke bepalingen staan hieronder genoemd.

Algemene verbodsbepalingen Flora- en faunawet (artikelen 8 t/m 12)

Artikel 8. Het is verboden planten, behorende tot een beschermde inheemse plantensoort, te plukken, te verzamelen, af te snijden, uit te steken, te vernielen, te beschadigen, te ontwortelen of op enigerlei andere wijze van hun groeiplaats te verwijderen.

Artikel 9. Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen.

Artikel 10. Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, opzettelijk te verontrusten.

Artikel 11. Het is verboden nesten, hollen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren.

Artikel 12. Het is verboden eieren van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te zoeken, te rapen, uit het nest te nemen, te beschadigen of te vernielen.

Plicht om vooraf te toetsen

Wanneer plannen worden ontwikkeld voor ruimtelijke ingrepen of voornemens ontstaan om werkzaamheden uit te voeren, dient vooraf goed te worden beoordeeld of er mogelijke nadelige consequenties voor beschermde inheemse soorten zijn. In beginsel is daarvoor de initiatiefnemer zelf verantwoordelijke. Deze moet tijdens de uitwerking van zijn plannen of tijdens het plannen van werkzaamheden het volgende in kaart brengen:

- Welke beschermde dier- en plantensoorten komen in en nabij het plangebied voor?
- Heeft het realiseren van het plan of de uitvoering van geplande werkzaamheden gevolgen voor deze soorten?
- Zijn deze gevolgen strijdig met de algemene verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet betreffende planten op hun groeiplaats of dieren in hun natuurlijke leefomgeving?
- Kunnen het plan of de voorgenomen werkzaamheden zodanig aangepast worden dat dergelijke handelingen niet of in mindere mate gepleegd worden, of zodanig uitgevoerd worden dat de invloed op beschermde soorten verminderd of opgeheven wordt?
- Is, om de plannen te kunnen uitvoeren of de werkzaamheden te kunnen verrichten, vrijstelling mogelijk of ontheffing (ex-artikel 75 van de Flora- en faunawet) van de verbodsbepalingen betreffende planten op de groeiplaats of dieren in hun natuurlijke leefomgeving vereist?
- Welke voorwaarden zijn verbonden aan vrijstellingen of ontheffingen en welke consequenties heeft dit voor de uitvoering van het plan?

Vrijstellingen en ontheffingen

Bij ruimtelijke plannen, met mogelijke gevolgen voor beschermde planten en dieren, is het verplicht om vooraf te toetsen of deze kunnen leiden tot overtreding van algemene verbodsbepalingen. Wanneer dat het geval dreigt te zijn, moet onderzocht worden of er maatregelen genomen kunnen worden om dit te voorkomen of om de gevolgen voor beschermde soorten te verminderen. Onder bepaalde voorwaarden geldt een vrijstelling, wordt door het ministerie van LNV goedkeuring gegeven aan de mitigerende maatregelen, of is het mogelijk van de minister van LNV ontheffing van de algemene verbodsbepalingen te krijgen voor activiteiten op het gebied van ruimtelijke ontwikkeling en inrichting.

Ten aanzien van de criteria die voor vrijstellingen en ontheffingen gelden, kunnen verschillende groepen soorten worden onderscheiden. Deze groepen worden benoemd in het "Besluit van 28 november 2000 houdende regels voor het bezit en vervoer van en de handel in beschermde dier- en plantensoorten", kortweg genoemd "Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten". Dit besluit heeft de status van een AMvB. Onderstaande heeft betrekking op vrijstellingen en ontheffingen voor ruimtelijke ontwikkeling en inrichting. Voor andere activiteiten gelden andere regels.

Categorie		Ontheffing of vrijstelling bij ruimtelijke ontwikkelingen
Tabel 1	Algemene soorten	Algemene vrijstelling van de verboden 8 tot en met 12, wel zorgplicht, m.u.v. artikel 10
Tabel 2	Overige soorten	Vrijstelling mogelijk, mits gebruik wordt gemaakt van een door de minister goedgekeurde gedragscode; anders ontheffing noodzakelijk (toetsing aan gunstige staat van instandhouding en zorgvuldig handelen). Eventueel mitigatie- en compensatieplicht. Ook kan door het ministerie een beschikking worden afgegeven waarin goedkeuring wordt gegeven voor maatregelen ter voorkoming van het overtreden van verbodsbepalingen. Deze goedkeuring heeft de vorm van een afwijzing van de ontheffingsaanvraag, m.u.v. artikel 10
Tabel 3	Soorten van bijlage 1 van de AMvB	<p>Voor volgens art. 75 lid 6 bij AMvB aangewezen soorten geldt een zwaar beschermingsregime. Voor deze soorten geldt, ook wanneer wordt gewerkt volgens een goedgekeurde gedragscode, geen vrijstelling voor ruimtelijke ontwikkeling en inrichting. Ontheffing voor het overtreden van verbodsbepalingen kan alleen verleend worden wanneer:</p> <ul style="list-style-type: none"> er geen andere bevredigende oplossing bestaat; er sprake is van een bij AMvB bepaald belang. Voor deze groep is per AMvB bepaald dat een ontheffing verleend kan worden (met inachtneming van het voorgaande) bij: <ul style="list-style-type: none"> dwingende reden van groot openbaar belang; ruimtelijke ontwikkeling en inrichting (zolang er geen sprake is van benutting of gewin) van de beschermde soort; enkele andere redenen die geen verband houden met ruimtelijke ontwikkeling, zoals volksgezondheid, openbare veiligheid, voorkomen van ernstige schade; er geen afbreuk wordt gedaan aan de gunstige staat van instandhouding van de soort; er zorgvuldig wordt gehandeld. <p>Ook kan door het ministerie een beschikking worden afgegeven waarin goedkeuring wordt gegeven voor maatregelen ter voorkoming van het overtreden van verbodsbepalingen. Deze goedkeuring heeft de vorm van een afwijzing van de ontheffingsaanvraag.</p>
Tabel 3	Soorten op Bijlage IV Europese Habitatrichtlijn	Voor volgens art 75 lid 6 aangewezen soorten die voorkomen op bijlage IV van de Habitatrichtlijn geldt een zwaar beschermingsregime. Voor deze soorten geldt, ook wanneer wordt gewerkt volgens een goedgekeurde gedragscode, geen vrijstelling voor ruimtelijke ontwikkeling en inrichting. Ontheffing voor het overtreden van verbodsbepalingen kan alleen verleend worden wanneer:

Categorie	Ontheffing of vrijstelling bij ruimtelijke ontwikkelingen
	<p>er geen andere bevredigende oplossing bestaat;</p> <p>er sprake is van een bij AMvB bepaald belang. Voor deze groep is bij AMvB bepaald dat een ontheffing verleend kan worden (met inachtneming van het voorgaande) bij:</p> <p>dwingende reden van groot openbaar belang</p> <p>Nb: voor deze groep kan er geen ontheffing worden verleend op basis van het belang "ruimtelijke ontwikkeling en inrichting". Volgens de AMvB kan dit wel, echter recente uitspraken van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State (ABRvS) laten zien dat de AMvB op dit punt een onjuiste implementatie van de Europese Habitatrichtlijn is.</p> <p>enkele andere redenen die geen verband houden met ruimtelijke ontwikkeling, zoals volksgezondheid, openbare veiligheid, voorkomen van ernstige schade;</p> <p>er geen afbreuk wordt gedaan aan de gunstige staat van instandhouding van de soort;</p> <p>er zorgvuldig wordt gehandeld.</p>

Vogels

Vanwege de bepalingen in de Europese Vogelrichtlijn, die overgenomen zijn in de Flora- en faunawet, geldt er voor vogels een afwijkend beschermingsregime. Uit recente uitspraken van de ABRvS blijkt dat de manier waarop in Nederland tot voor kort werd omgegaan met ontheffingen voor vogels in strijd is met de Europese Vogelrichtlijn. De Vogelrichtlijn staat een ontheffing alleen toe wanneer:

- er geen andere bevredigende oplossing is;
- er tevens sprake is van één van de volgende belangen
  - bescherming van flora en fauna;
  - veiligheid van luchtverkeer;
  - volksgezondheid en openbare veiligheid.

Dit betekent dat voor het verstoren van broedende vogels, hun eieren of jongen slechts in uitzonderlijke gevallen ontheffing kan worden verleend voor een ruimtelijke werkzaamheden, namelijk als voldaan is aan het bovenstaande. In de praktijk betekent dit dat voor vogels gestreefd moet worden naar het voorkomen van het overtreden van verbodsbepalingen. In veel gevallen kan overtreding van verbodsbepalingen worden voorkomen door (versturende) werkzaamheden buiten het broedseizoen (de perioden dat het nest in gebruik is voor het broeden of grootbrengen van jongen) aan te laten vangen.

Binnen de groep van vogels zijn er soorten waarvan het nest wordt aangemerkt als een zogenaamde "vaste rust- of verblijfplaats". Dergelijke verblijfplaatsen zijn jaarrond beschermd onder artikel 11 van de algemene verbodsbepalingen, en vormen de meest streng beschermde groep. Vaste rust- en verblijfplaatsen van vogels zijn aangewezen in de "aangepaste lijst jaarrond beschermde vogelnesten" (Ministerie van LNV, 2009) en bestaan uit de categorieën van vogelsoorten opgenomen in onderstaande tabel.

Vogels	
Categorie	Type verblijfplaatsen
Categorie 1	Vaste rust- en verblijfplaatsen; nesten die, behalve gedurende het broedseizoen als nest, buiten het broedseizoen in gebruik zijn als vaste rust- en verblijfplaats.
Categorie 2	Nesten van koloniebroeders; nesten van koloniebroeders die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn, of afhankelijk van bebouwing of biotoop
Categorie 3	Honkvaste broedvogels en vogels afhankelijk van bebouwing; nesten van vogels, zijnde geen koloniebroeders, die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn, of afhankelijk van bebouwing of biotoop
Categorie 4	Vogels die zelf niet in staat zijn een nest te bouwen; vogels die jaar in jaar uit gebruik maken van hetzelfde nest en die zelf niet of nauwelijks in staat zijn een nest te bouwen
Categorie 5	Niet jaarrond beschermd, inventarisatie gewenst; nesten van vogels die weliswaar vaak terugkeren naar de plaats waar zij het jaar daarvoor hebben gebroed of de directe omgeving daarvan, maar die wel over voldoende flexibiliteit beschikken om, als de broedplaats verloren is gegaan, zich elders te vestigen

Of voor het (buiten het broedseizoen) wegnemen van jaarrond beschermde vaste rust- en verblijfplaatsen een ontheffing noodzakelijk is, dient te worden vastgesteld met behulp van een zogenaamde omgevingscheck. Daarnaast is de noodzaak tot een ontheffing mede afhankelijk van de mogelijkheid tot het mitigeren (inclusief het aanbieden van vervangende nestgelegenheden) van negatieve effecten.

In Nederland hebben veel natuurgebieden een beschermde status onder de Natuurbeschermingswet 1998 gekregen. Daarbij kunnen twee categorieën beschermingsgebieden worden onderscheiden:

- Natura 2000-gebieden.
- Beschermde natuurmonumenten.

Natuurbeschermingswet

Onder Natura 2000-gebieden vallen de gebieden die op grond van de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn zijn aangewezen. Voor deze gebieden gelden instandhoudingsdoelen. De essentie van het beschermingsregime voor deze gebieden is dat deze instandhoudingsdoelen niet in gevaar mogen worden gebracht. Om dit toetsbaar te maken kent de Natuurbeschermingswet 1998 voor projecten en andere handelingen die gevolgen voor soorten en habitats van de betreffende gebieden zouden kunnen hebben, een vergunningplicht. Een vergunning voor een project wordt alleen verleend wanneer zeker is dat de instandhoudingsdoelen van het gebied niet in gevaar worden gebracht. Hiervan mag alleen worden afgeweken wanneer alternatieve oplossingen voor het project ontbreken en wanneer sprake is van dwingende redenen van groot openbaar belang. Bovendien moet voorafgaande aan het toestaan van een afwijking zeker zijn dat alle schade gecompenseerd wordt (de zogenaamde ADC-toets: Alternatieven, Dwingende redenen van groot openbaar belang en Compenserende maatregelen). Redenen van economische aard kunnen ook gelden als dwingende reden van groot openbaar belang. Als prioritaire soorten of habitats deel uitmaken van de instandhoudingsdoelen mogen redenen van economische aard alleen gebruikt worden na toetsing door de Europese Commissie.

Voormalig beschermd natuurmonument

Naast deze Natura 2000-gebieden kent de Natuurbeschermingswet ook beschermde natuurmonumenten. Sinds de inwerkingtreding van de (oude) Natuurbeschermingswet zijn 188 gebieden aangewezen als beschermd natuurmonument of staatsnatuurmonument. Door de gewijzigde Natuurbeschermingswet 1998 verdwijnt het verschil tussen Beschermd en Staatsnatuurmonumenten. Deze gebieden vallen dan onder de noemer van Beschermd Natuurmonumenten.

Een deel van de Beschermd Natuurmonumenten valt samen met Natura 2000-gebieden. Hiervoor geldt bij definitieve aanwijzing van de Natura 2000-gebieden het toetsingskader van artikel 19 van de Natuurbeschermingswet voor Natura 2000-gebieden.

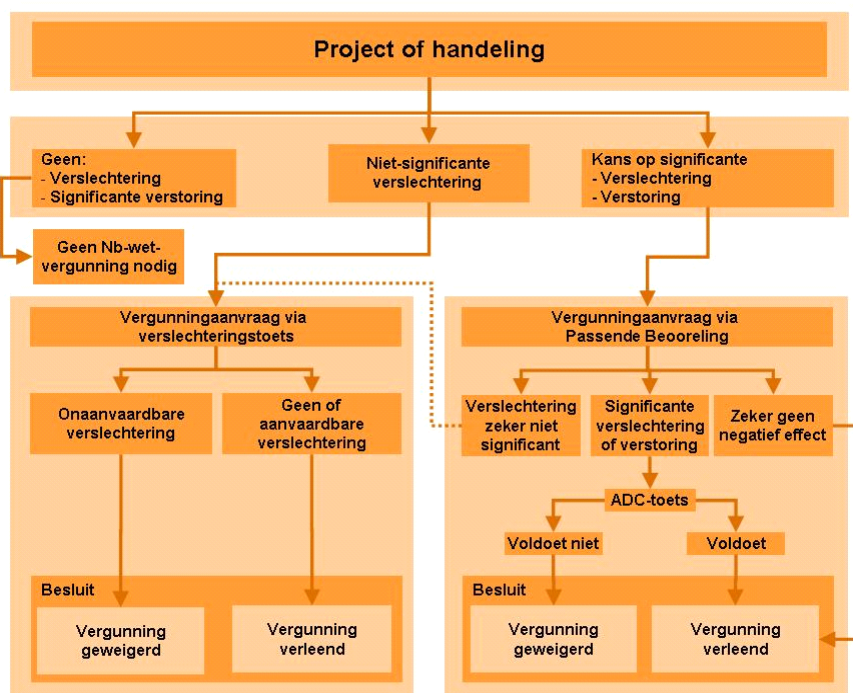
Beschermd natuurmonument

Waar de gebieden niet samen vallen blijven Beschermd Natuurmonumenten in stand en vallen onder het toetsingskader van artikel 16 van de Natuurbeschermingswet. Het gaat hierbij om 66 gebieden.

Onderzoek voor vergunningverlening bij een Natura 2000-gebied

De Natuurbeschermingswet kent twee routes voor het verlenen van een vergunning. Als er sprake is of kan zijn van significante verstoring van soorten en/of significante verslechtering van de kwaliteit van habitats, moet een Passende Beoordeling uitgevoerd worden.

Als er wel verslechtering van de kwaliteit van habitats op kan treden, maar deze zeker niet significant zullen zijn, kan worden volstaan met een Verslechteringsstoets. Als er geen sprake is van de verslechtering van de kwaliteit van habitats en er hoogstens sprake is van niet-significante verstoring van soorten, is er geen Natuurbeschermingswetvergunning nodig. In dat geval hoeft ook geen nader onderzoek gedaan te worden. In onderstaande figuur is het bovenstaande schematisch weergegeven.

Passende Beoordeling

Bij de Passende Beoordeling wordt gedetailleerd in kaart gebracht wat de effecten (kunnen) zijn van de activiteit op de natuurwaarden in het gebied en welke verzachtende (mitigerende) maatregelen de initiatiefnemer van plan is te nemen. Hierbij wordt rekening gehouden met de instandhoudingsdoelstellingen. De significantie van de gevolgen moet met name worden beoordeeld in het licht van de specifieke milieukenmerken en omstandigheden van het gebied. Omkeerbare en tijdelijke effecten kunnen ook significant zijn.

Indien uit de passende beoordeling, waarbij ook rekening moet worden gehouden met cumulatieve effecten, de zekerheid verkregen is dat de activiteit de natuurlijke kenmerken van een gebied niet aantast (er zijn dus toch geen significante effecten) kan het Bevoegd Gezag vergunning verlenen.

Definitie significante effecten

Een activiteit heeft significante effecten als zij de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied in gevaar brengt. Hiervoor is geen objectieve grens; per geval zal bekeken worden of een effect significant is. Het oordeel moet gebaseerd zijn op de specifieke situatie die van toepassing is. Hierbij moeten ook cumulatieve effecten onderzocht worden (Ministerie van LNV, 2006).

Verslecheringstoets

Bij de Verslecheringstoets dient te worden nagegaan of een project, handeling of plan een kans met zich meebrengt op onaanvaardbare verslechtering van de natuurlijke habitats of de habitats van soorten. Indien deze verslechtering niet optreedt (dan wel indien deze gelet op de instandhoudingsdoelstellingen aanvaardbaar is) kan een vergunning worden verleend, zo nodig onder voorwaarden of beperkingen. Indien de verslechtering in het licht van de instandhoudingsdoelstellingen onaanvaardbaar is, dient de vergunning te worden geweigerd. Bij de afweging of de verslechtering onaanvaardbaar is, heeft het Bevoegd Gezag een grotere beleidsvrijheid dan wanneer de vergunningaanvraag via de Passende Beoordeling verloopt. Het Bevoegd Gezag kan rekening houden met de aanwezigheid van redenen van openbaar belang, de mogelijkheid om te compenseren en andere relevante overwegingen. Ook hoeft geen rekening te worden gehouden met cumulatieve effecten.

Definitie verslechtering

Om een Verslecheringstoets te kunnen uitvoeren is het allereerst van belang een eenduidige definitie van verslechtering te hebben. In de Handreiking Natuurbeschermingswet (LNV 2005) wordt dit begrip uitgewerkt:

Onder 'verslechtering' wordt de fysieke aantasting van een habitat verstaan. Hiervan is sprake als in een bepaald gebied van deze habitat, de oppervlakte afneemt of wanneer het met de specifieke structuur en functies die voor de instandhouding van de habitat op lange termijn noodzakelijk zijn, dan wel met de staat van instandhouding met de met deze habitat geassocieerde typische soorten, in dalende lijn gaat in vergelijking tot de instandhoudingsdoelstellingen.

BIJLAGE D VERSPREIDINGSGEGEVENS NDFF 2000-2015 (OP A0-FORMAAT)

Planten

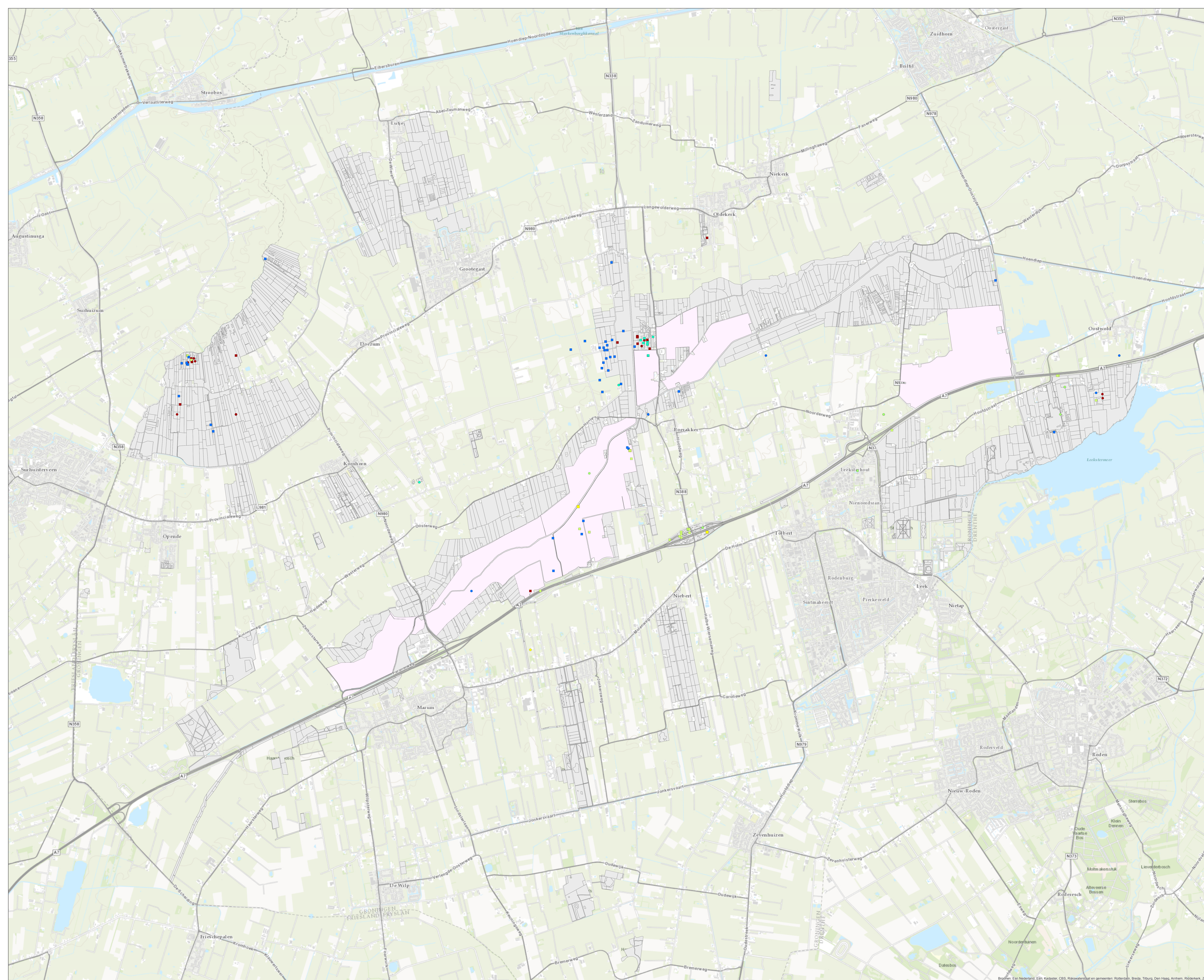
Zoogdieren

Vleermuizen

Amfibieën

Vissen

Krabbenscheer-groene glazenmaker

Legenda

- Waarnemingen 2010-2015**
- Brede orchis/Rietorchis
  - Gewone/Spindotterbloem
  - Rietorchis
  - Waternriblad
  - Wilde gageel
- Waarnemingen 2000-2010**
- Brede orchis
  - Brede orchis/Rietorchis
  - Gevekte orchis
  - Gewone/Spindotterbloem
  - Rietorchis
  - Waternriblad
  - Wilde gageel
- Prioritaire gebieden
- NNN gebieden

Zuidelijk Westerkwartier

Planten

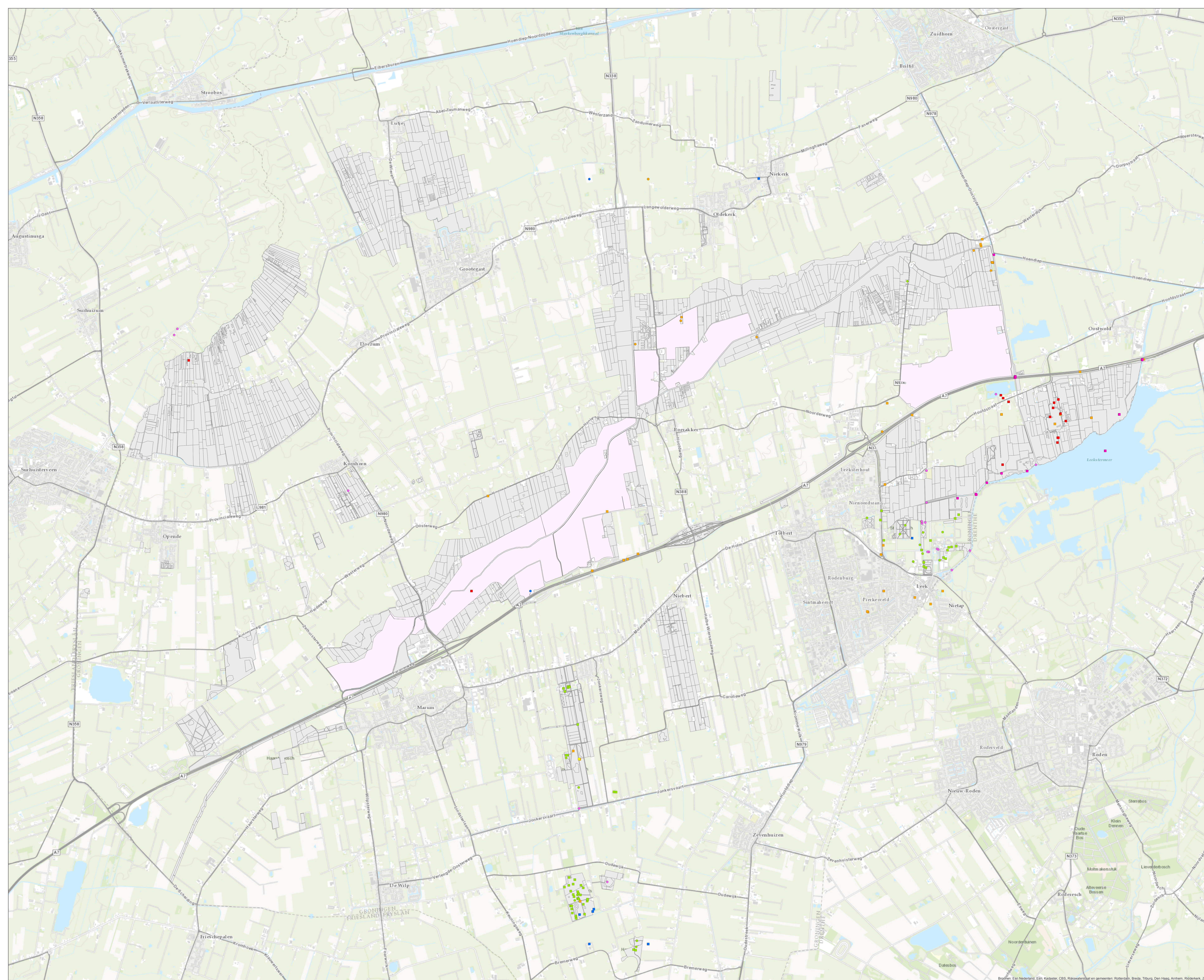
opdrachtgever: Prolander
 projectnummer: C05052 000062

ARCADIS Design & Consultancy
 for natural and built assets

datum: 3-12-2015
 schaal (A0): 1:20 000

0 500 1000 1500 2000 m

Brugden, Easj Nederlân, E&K, K&A&S, CBS, Rijkswaterstaat en gemeenten: Rotterdam, Breda, Tilburg, Den Haag, Arnhem, Rolderskerk, Zwolle

Legenda

Waarnemingen 2010-2015

- Boommarter
- Das
- Eekhoorn
- Otter
- Steenmarter
- Waterspitsmus

Waarnemingen 2000-2010

- Das
- Eekhoorn
- Steenmarter
- Waterspitsmus

Prioritaire gebieden

NNN gebieden

Zuidelijk Westerkwartier

Zoogdieren

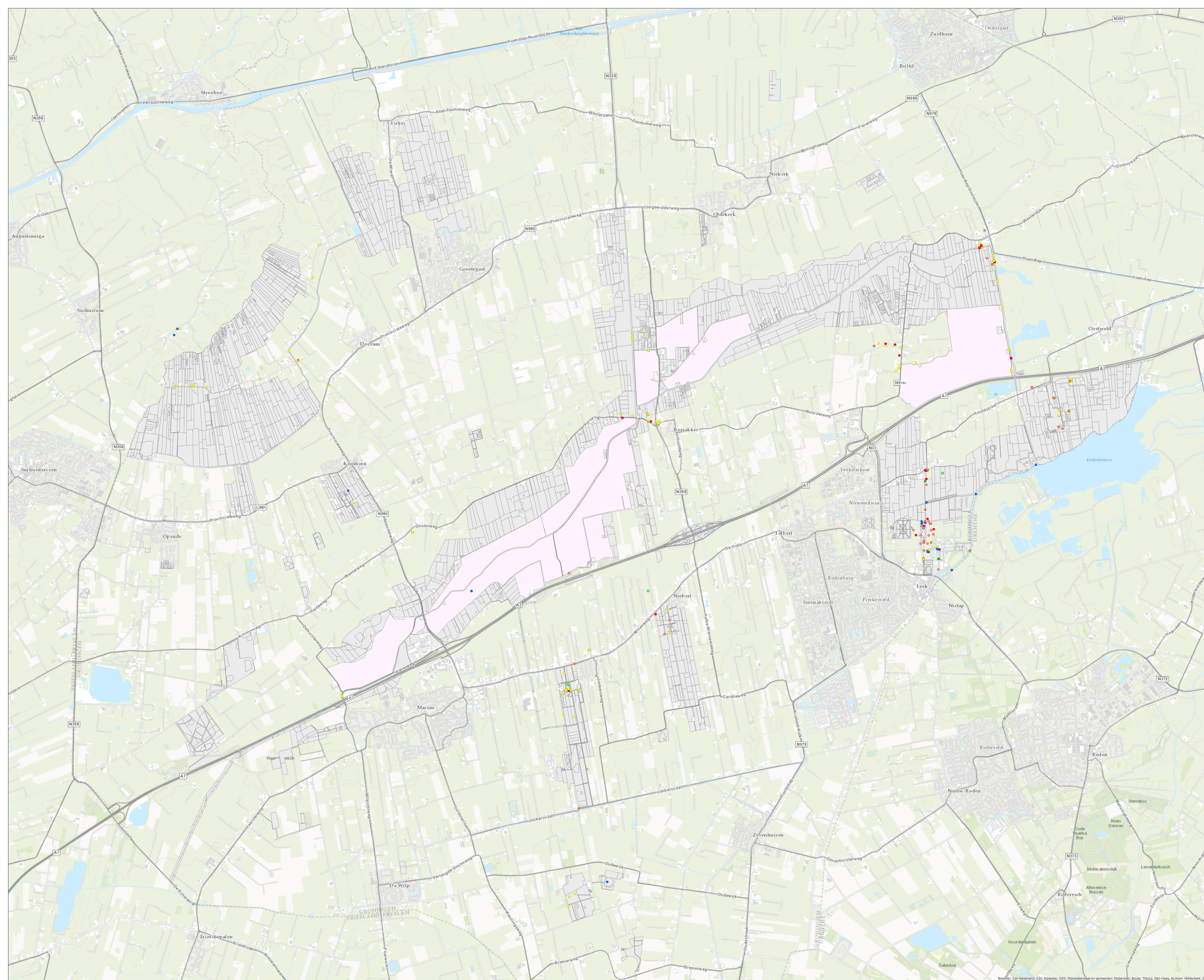
opdrachtgever: Prolander
 projectnummer: C05052 000062

datum: 3-12-2015
 schaal (A0): 1:20 000

ARCADIS Design & Consultancy for natural and built assets

0 500 1000 1500 2000 m

Brugden, Eari Nederland, Eiki, Kadaster, CBS, Rijkswaterstaat en gemeenten: Rotterdam, Breda, Tilburg, Den Haag, Arnhem, Roldijk, Zwolle

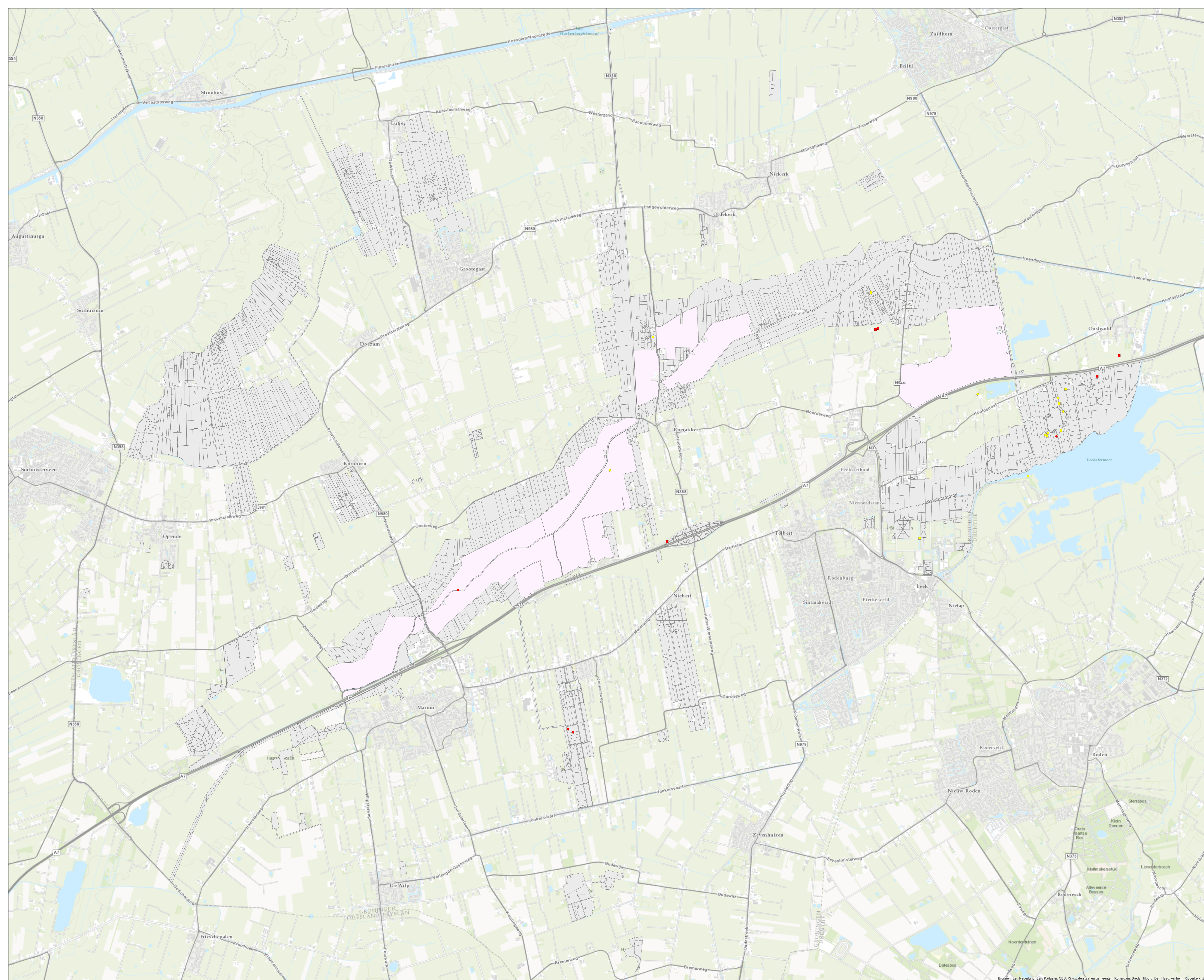

Legenda

- Gewone dwergvleermuis
- Gewone grootvoervleermuis
- Laatlvlieger
- Rosse vleermuis
- Ruige dwergvleermuis
- Waarnemingen 2010-2015
- Gewone dwergvleermuis
- Gewone grootvoervleermuis
- Gewone/Grijze grootvoervleermuis
- Gewone/Kleine/Ruige dwergvleermuis
- Laatlvlieger
- Meervleermuis
- Rosse vleermuis
- Ruige dwergvleermuis
- Watervleermuis
- Prioritaire gebieden
- NNN gebieden

Zuidelijk Westerkwartier

Vleermuizen

Legenda

■ Waarnemingen 2010-2015 Heikikker
■ Waarnemingen 2010-2015 Poekikker
● Waarnemingen 2000-2010 Heikikker
● Waarnemingen 2000-2010 Poekikker
 Prioritaire gebieden
 NNN gebieden

Zuidelijk Westerkwartier

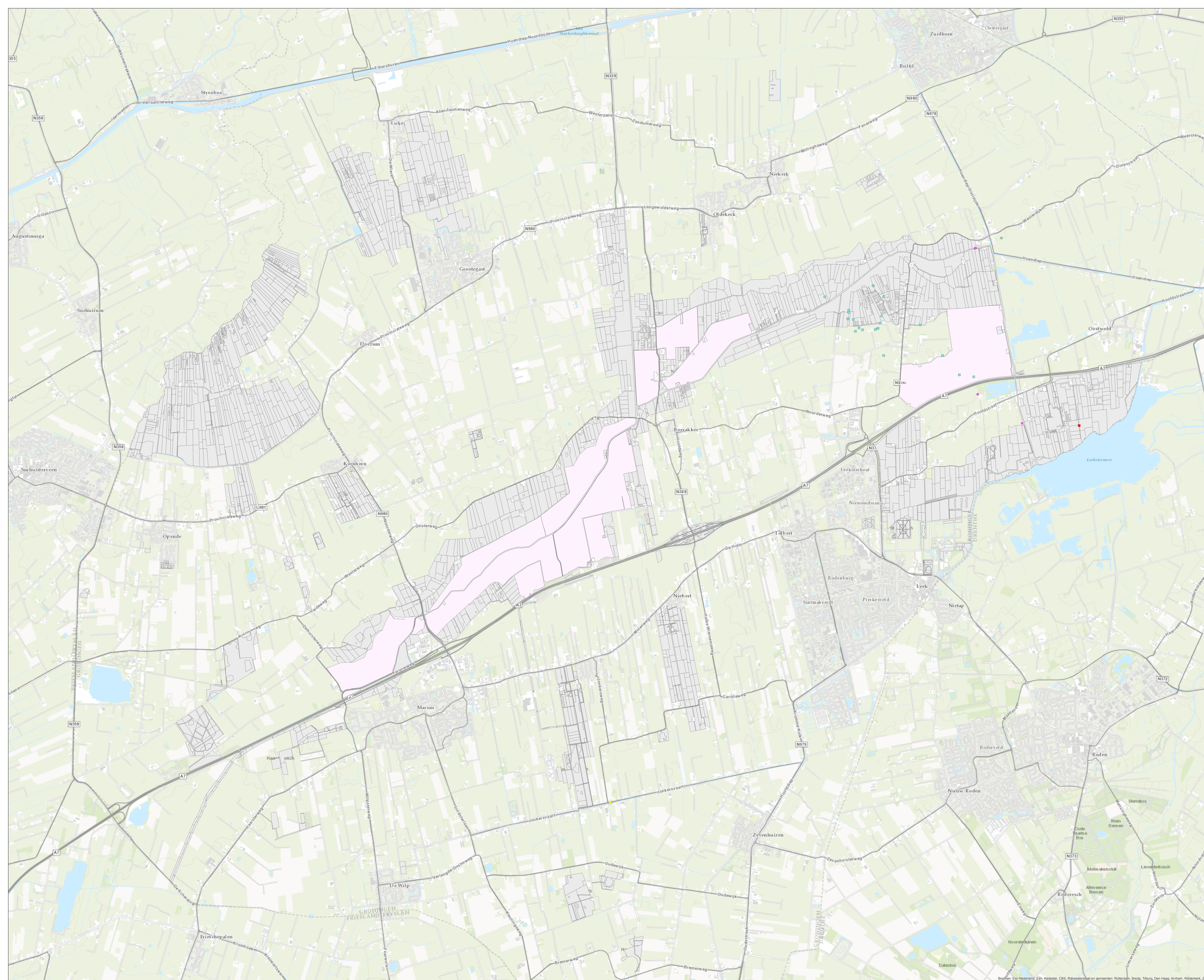
Amfibieën

opdrachtgever: Prolander
 projectnummer: C05052 000062
 datum: 3-12-2015
 schaal (A0): 1:20 000

ARCADIS Design & Consultancy for natural and built assets

0 500 1000 1500 2000 m
 datum: 3-12-2015
 schaal (A0): 1:20 000

Brugden, Eari Nederland, E&K, Kadaster, CBS, Rijkswaterstaat en gemeenten: Rotterdam, Breda, Tilburg, Den Haag, Arnhem, Roldijk, Zwolle

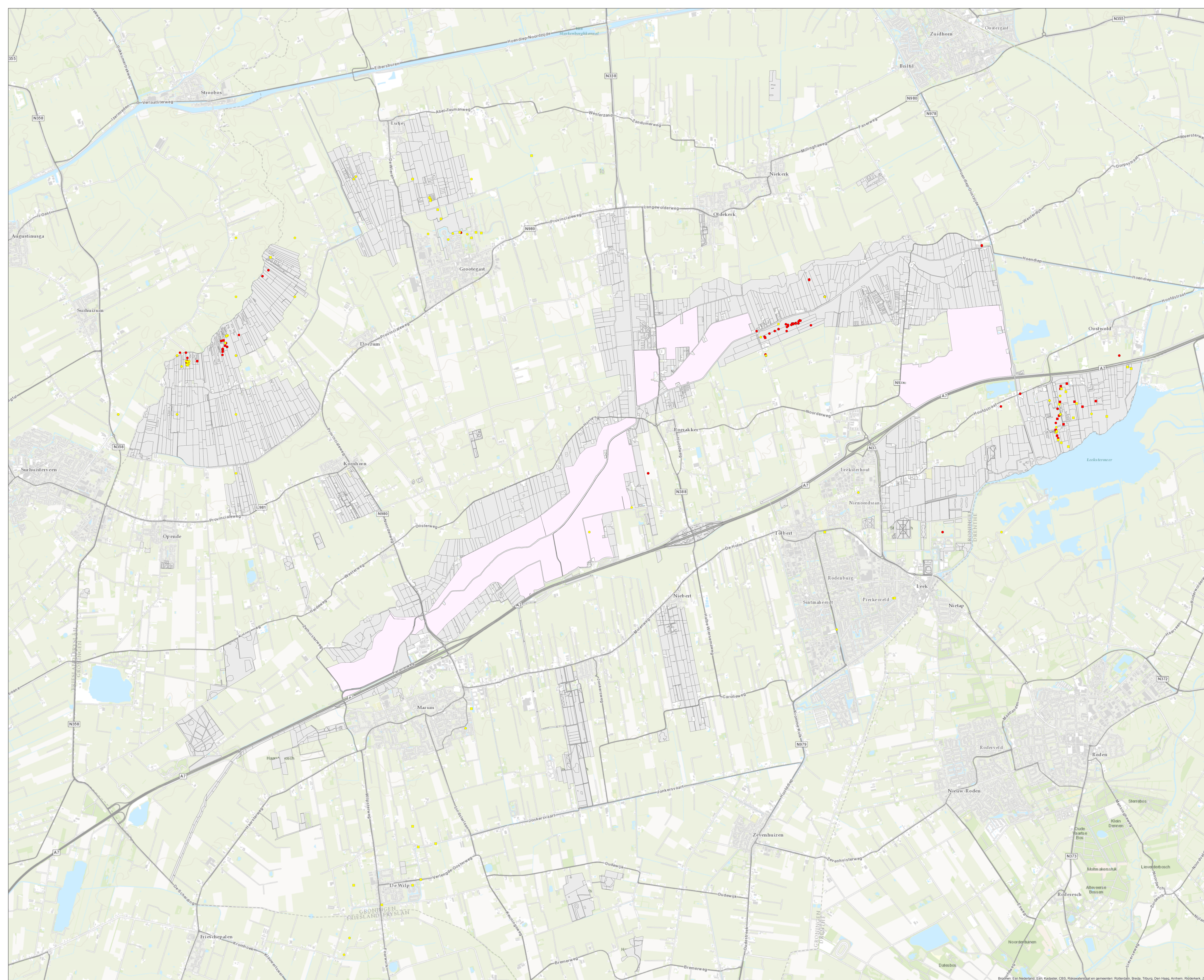

Legenda

- Waarnemingen 2010-2015
  - Bittervoorn
  - Grote modderkruiper
  - Paling
- Waarnemingen 2000-2010
  - Grote modderkruiper
  - Kleine modderkruiper
- Prioritaire gebieden
- NNN gebieden

Zuidelijk Westerkwartier

Vissen

Legenda

- Waarnemingen 2010-2015
  - Krabbenscheer
- Waarnemingen 2000-2010
  - Krabbenscheer
- Waarnemingen 2010-2015
  - Groene glazenmaker
- Waarnemingen 2000-2010
  - Groene glazenmaker
- Prioritaire gebieden
- NNN gebieden

Zuidelijk Westerkwartier

Groene glazenmaker & Krabbenscheer

opdrachgever: Prolander
 projectnummer: C05052 000062

ARCADIS Design & Consultancy for natural and built assets

datum: 3-12-2015
 schaal (A0): 1:20 000

0 500 1000 1500 2000 m

Brugden, Eari Nederland, E&K, Kadaster, CBS, Rijkswaterstaat en gemeenten: Rotterdam, Breda, Tilburg, Den Haag, Arnhem, Rolderskerk, Zwolle

Arcadis Nederland B.V.

Postbus 63

9400 AB Assen

Nederland

+31 (0)88 4261 261

www.arcadis.com

Projectnummer: C05052.000062.0100

Onze referentie: 078743751 B